

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2019

Bc. Miroslav Kašpárek

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin, didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Historická procházka po městě Slaný

Historical walk around Slaný

Bc. Miroslav Kašpárek

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Mikeska
Studijní program: Učitelství pro střední školy
Studijní obor: NMG Bi – Dě

2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Historická procházka po městě Slaný vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 17. 4. 2019

Chtěl bych poděkovat svému vedoucímu Mgr. Tomáši Mikeskovi za odborné vedení a cenné rady při zpracovávání této diplomové práce.

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá projektovou výukou a jejími možnostmi využití ve výuce regionální historie v rámci základní školy, které povinná školní docházka umožňuje. Cílem této práce je ukázat možnost, jak si lze v poměrně krátkém čase poradit s širokou tematikou zasahující do několika předmětů. Účelem je seznámit žáky s regionální historií a památkami v místě jejich rodiště a zároveň v nich probudit zájem o věci, místa a vzpomínky, které běžně míjejí, ale nevěnují jim pozornost. Tento projekt je zaměřen na město, kde jsem se narodil, žil významnou část svého života a nabýval své první pedagogické zkušenosti.

Pro sběr dat byla v úvodu a na konci projektu použita dotazníková metoda, která přinesla zpětnou vazbu ze strany žáků. Nosnou osou byla samostatná práce žáků skládající se z činnosti ve skupinách a použití moderní techniky. Výsledky ukázaly, že tato metoda má potenciál, který by neměl být zatracován, žáci ve zkoumané třídě jej ocenili jako zajímavou formu výuky. Dozvěděli se o běžně míjených místech ve městě věci, které kupodivu neznali a nebyli s nimi nikde a nikým seznámeni. Každý pedagog vyučující regionální historii by si měl tento způsob výuky vyzkoušet a zjistit, zda je použitelný s ohledem na jeho styl výuky a možnosti školy a lze jej pravidelně aplikovat ve výuce.

KLÍČOVÁ SLOVA

Město Slaný, projektová výuka, regionální historie, kostel sv. Gotharda, Slánská hora, Velvarská brána, městské divadlo

ABSTRACT

The thesis deals with the project-based learning and its possibilities of utilization in teaching regional history at primary school, which compulsory school attendance allows. The objective of the thesis is to show the possibility, how in relatively short time can be a wide topic intervening several subjects dealt with. The purpose is to acquaint students with regional history and sights in their birthplace and also raise their interest in things, places and memories they commonly pass, but do not pay attention to them. This project is focused on the city where I was born, lived significant part of my life and got my first pedagogical experience.

For collecting data at the beginning and at the end of the project were used surveys, which brought feedback from students. Main axis was individual work of students, which consisted of group activities and using of modern technology. Results shown, that this method has potential which should not be diminished, students in the examined class appreciated it as an interesting form of teaching. They found out about commonly passed places in the city, things they surprisingly did not know and were never and by nobody told about. Every teacher teaching regional history should try this way of teaching and find out if it is usable with regard to his style of teaching and possibilities of the school to regularly apply them in teaching.

KEYWORDS

town Slaný, project-based learning, regional history, church of st. Gothard, mountain Slánská, Velvarská gate, city theatre

Obsah

Úvod	8
1 Úloha dějepisu ve vzdělávací soustavě	14
2 Projekt Moje město.....	20
3 Historie města	22
3.1 Raný středověk až Bílá hora	22
3.1.1 Husitská revoluce	26
3.1.2 Porevoluční zisky	31
3.2 Nástup Habsburků na český trůn	33
3.2.1 Slaný v zástavě	37
3.2.2 Slaný, město poddanské	38
3.3 Rozvoj města a společnosti v 19. století	41
3.4 Slaný v 2. polovině 20. století až současnost	46
4 Památky v historickém centru.....	49
4.1 Kostel sv. Gotharda	49
4.2 Kašna čtyř prezidentů	50
4.3 Městské divadlo	52
4.4 Piaristická kolej.....	53
4.5 Stará Radnice	55
4.6 Slánská hora	56
4.7 Velvarská brána + opevnění	58
5 Realizace projektu	61
6 Výsledky projektu.....	68
Závěr.....	78
Seznam použitých informačních zdrojů	82
Seznam příloh.....	86
Přílohy	87

Úvod

Pro svou diplomovou práci jsem si vybral toto didaktické téma, protože se dá dobře použít ve výuce dějepisu či dalších předmětů, jako je občanská výchova nebo zeměpis. V těchto hodinách se žáci seznamují se svým okolím a osvojují si vědomosti o společnosti, způsobech chování i jednání a v neposlední řadě též o své národní historii a okolí svého bydliště. Nejlépe se výuka realizuje v projektovém vyučování, kdy žáci sami aktivně vyhledávají poznatky na zadané téma, které zpracovávají a seznamují s ním další žáky ze své či jiné třídy. Většinou žáci okolí svého bydliště příliš neznají, což je asi nezvratný společenský děj. Dnes je mnoho jiných činností, které žáci mohou využívat doma skrze moderní technologie, jež je zabaví a ukrajují z jejich volného času. Mnoho kontaktů mezi lidmi též zprostředkovává internet a méně se jich odehrávají osobním kontaktem. Není proto až tak divné, že jak dospělá část populace, tak mladší ročníky pomalu přestávají objevovat své okolí. Co není dnes na internetové síti, je pravděpodobně pro žáky téměř neznámé a jen menšina to bude znát, ať už jde o zvyky, veřejné akce, nebo zajímavá místa v jejich okolí, k nimž se váží někdy i velmi barvitě příběhy plné zvrátů a poodhalují nám naši vlastní minulost.

V této diplomové práci je konkrétně zpracována poznávací exkurze žáků základní školy do historického jádra města Slaný. Účelem exkurze bylo seznámit žáky s významnými památkami v srdci města, které odolaly zubu času i snahám soudruhů z doby socialismu o přestavbu města, které se na jeho tváři silně projeví. Tyto památky stále patří mezi dominanty města, z nichž některé tvoří skromnější „Hradčany“. Otázkou je, jaké památky samotné žáky zaujmou natolik, aby se o to, co zjistí, chtěli podělit se svými spolužáky. Projektové vyučování je samo o sobě poměrně nový fenomén, který vynesl na světlo světa americký pedagog a filozof John Dewey, jehož myšlenky stály u zrodu americké školské reformy. Školy, které prošly reformou, se orientovaly na individuální rozvoj kompetencí žáka, a proto se už od počátku zaměřovaly na samostatné úkoly, o které měl žák zájem. Chápanou dnes jako pragmatickou pedagogiku, kdy podstatnou roli hraje „(...) *osobní zkušenost, kterou je třeba získat praktickou činností, aktivní experimentací*“.¹ Nabytí zkušeností a jejich reflexe skrze praktické realizace určité práce tedy vedlo k vytvoření celkového konceptu projektového vyučování, které do praxe zaváděl Wiliam Heard Kilpatrick, žák Deweyho. Projektová výuka nebyla cizí ani první republice. V meziválečném

¹ DVOŘÁČEK, J.: *Základy pedagogiky*. Praha: Oeconimica, 2014, s. 99. ISBN 9788024520148.

Československu byla řada experimentů ve školství podporována ze strany ministerstva školství, včetně zakládání pokusných škol, které měly nové přístupy a metody ověřit v praxi. Mezi průkopníky patřili například Eduard Štorch a jeho Dětská farma nebo Václav Příhoda a jeho publikace o reformě školství. Všechny reformní snahy přerušila druhá světová válka a s ní snaha o degradaci nejen českého školství, ale též celé společnosti. Období po únoru 1948 reformním myšlenkám rovněž nepřálo, projektová výuka začala zlehka znovu pronikat do našich zemí až po sametové revoluci. Dnes se o reformě školství mluví stále častěji jak s ohledem na nové požadavky v oblasti vzdělání, tak v souvislosti s pronikajícími novými trendy na poli digitalizace, inkluze a dalšími, které ještě přijdou.

Některé druhy škol, a s nimi i jiné přístupy k pedagogice, se k nám dostaly v 90. letech, podobně jako řada dalších změn zasahujících nejen okruhy společenské, politické, ekonomické, ale též i pedagogické, ať už v dobrém, nebo špatném. Jednalo se o ohromný příval novinek, které musela společnost během krátké doby vstřebat a přijmout je do svého života. Jednou z nových škol, které se rozšířily ze zahraničí, ač jejich vznik patří do historie 1. poloviny 20 století, je Daltonská škola.

Daltonská škola staví svůj úspěch právě na samostatné práci žáků, kdy je podporována jejich tvořivost a individuální růst žákovy osobnosti je podněcovaný učitelem. Učitel připraví plán úkolů, který žáci musí v určité časové lhůtě splnit. Mohou si zvolit libovolné pořadí, v jakém úkoly splní, určují si, jak intenzivně budou spolupracovat se svými spolužáky, dokonce si mohou vybrat učitele, kteří jim z pozice poradců pomohou dojít ke splnění úkolu. Třídní učitel pak kontroluje, zda žáci svoji práci plní. Odpovědnost je tak částečně sejmuta z učitele a přechází na žáka, který „(...) je sám odpovědný za svoji práci a osobní rozvoj. Žák je učen k tomu, aby pochopil, že učení není věcí učitele, nýbrž jeho samotného (...)“.² Tak dochází k posilování sebedůvěry žáka a má být probouzena i jeho touha objevovat. Autorkou metodického plánu je Helen Parkhurstová a poprvé jej vyzkoušela v roce 1920 v Daltonu ve státě New York.

Montessoriovská pedagogika byla původně v době svého vzniku určena pro mentálně postižené žáky, ale díky jejím úspěchům se dnes podle ní učí i na mnoha základních školách v řadě zemí. Důraz je kladen na rozvoj smyslů a realizaci svobody dítěte. Cílem je, aby dítě samo objevovalo nové poznatky a pracovalo samostatně v připraveném prostředí. Učitel má

² SPÁČAL, M. *Daltonský plán vzdělávání žáků*. Brno, 2016, s. 39. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra fyziky, chemie a odborného vzdělávání. Vedoucí práce Pavel Pecina.

respektovat rozhodování dítěte, které volí, co bude dělat dál, v jakém tempu. Volí si obsah své činnosti. Pomůcky, se kterými se pracuje, jsou podmětné a aktivizující, dítě musí mít možnost skrze ně zkontrolovat správnost řešení svého úkolu. Výuka probíhá ve smíšených skupinách. Škola Montessori byla založena italskou lékařkou Marií Montessori roku 1907 v Římě.

Dalším zajímavým přístupem ke vzdělávání má Waldorfská škola, která byla jednu dobu v 90. letech považována za „(...) vhodnou alternativu za překonanou socialistickou pedagogiku“. ³ Dnes řada těchto škol u nás působí, i když nejsou masivně rozšířené. Vzdělávací strategie vychází z principů antroposofie, ⁴ která na vývoj člověka pohlíží ze stránky fyzické, ale též sociální, psychické nebo duchovní, což je ve shodě s pohledem vývojové psychologie. Vývoj člověka se v rámci ní dělí na sedmi leté cykly, předškolní období „fyzického těla“, druhé období těla „éterického“, kdy už je dítě schopné docházky do školy, a třetího, „astrálního“, kdy je žák už schopen abstraktního chápání a vytváření vlastního úsudku. Na základě poznatků se snaží o všestranný a harmonický rozvoj osobnosti dítěte úměrně jeho věku, posilování jeho sebedůvěry a smyslu pro odpovědnost. Žáci se učí spolupráci a tvořivosti. Hlavní náplň dne probíhá v prvním dvouhodinovém bloku. Důraz na rozvoj emocionální stránky dítěte vede k tomu, že absolventi těchto škol se dobře uplatňují na uměleckých oborech nebo v sociálních službách. Důraz je kladen na spolupráci s rodiči žáků. Zakladatelem je Rudolf Steiner, který zároveň založil antroposofii. První školu tohoto typu založil v roce 1919 ve Stuttgartu.

Škol a alternativních přístupů je celá řada, od domácího vzdělávání přes církevní či lesní školy až po směr antipedagogický nebo různá hnutí bojující za antiautoritativní výchovu či odškolení a svobodné školy. Jejich přístupy hraničí až s anarchistickým pohledem na výchovu a cestu, kudy by se společnost měla dál vyvíjet. Z toho je patrné, jak se přístup ke vzdělání diverzifikuje. Na jednu stranu je tu snaha o zkvalitnění vzdělávacího procesu, ale na druhou stranu existují silné tendence k prosazování jeho kompletní proměny, někdy i úplného zbourání a vybudování zcela od základu.

Dnes je u nás projektovému vyučování věnována čím dál větší pozornost s tím, jak se postupně mění nároky na výstupy žáků ze školy nebo na způsob vyučování, který je

³ DVOŘÁČEK, J.: *Základy pedagogiky*. Praha: Oeconomica, 2014, s. 107. ISBN 9788024520148.

⁴ Antroposofie => filozofický směr nabízející mystický vhled do podstaty člověka, přírody a nadsmyslově duchovních světů, přítomné jsou i prvky křesťanství.

někdy považován za málo efektivní s ohledem na potřeby a individuální nároky mnohých žáků. Děje se tak nejen ze strany rodičů, ale dnes též politiků, zástupců průmyslu a dalších zájmových skupin potýkajících se s nedostatkem pracovní síly ať už ve svém podniku, nebo kraji. Mantra, kterou lze často slyšet i číst v novinových člancích na internetu, je méně encyklopedických znalostí, „biflování se“ a „drilu“, místo toho vést žáky k tomu, aby sami s „(...) cílevědomým zvyšováním své schopnosti pružné reakce na nepředvídatelné změny a adaptabilitou. V epoše internetu a sociálních médií uvažují globálně, nevnímají jakékoli staré hranice.“⁵ Spolu s jazykovou vybaveností, schopností řešit problémy, navazovat spolupráci apod. Jednou z možností, jak se k tomuto cíli přiblížit, je projektová výuka, ve které žáci mnohé z těchto schopností mohou začít rozvíjet. Není však samospasná, domnívám se, že bez určitého základu v podobě znalostí a procvičování v hledání informací je aplikace projektového vyučování do výuky riskantním činem s nejistým výsledkem.

Aby měl učitel dostatečnou představu o tom, co projekt má obsahovat, na co si dát pozor a kde se inspirovat, neobejde bez dobré literatury. Dnes se tomuto tématu věnuje hodně odborníků, takže není těžké si mnohé zajímavé publikace najít a prostudovat.

Jedním z nich je kniha od Bursíkové a Martinovského *Mezipředmětové vztahy v dějepise*. Je to jeden ze sborníků nápadů vypracovaných členy Asociace učitelů dějepisu, což jsou zkušení učitelé s praxí. Náplní knihy jsou cesty, kterými učitel může dosáhnout propojení dějepisu s dalšími předměty, a ukázat tak mezipředmětové vazby, které lépe ukotví učivo v podvědomí žáků. Nalezneme zde kompletně zpracovaný průběh hodiny, nápady a návody, které lze upravit podle konkrétní potřeby školy nebo regionu, kde učitel působí. Sborník obsahuje různé hry, myšlenkové mapy, krátkodobé i dlouhodobé projekty, exkurze do terénu a mnoho dalšího. Pro začínajícího učitele představuje velmi cennou pomůcku.

Od Asociace učitelů dějepisu vyšlo ještě několik dalších podobných příruček, jejichž poselstvím je inspirovat učitele, jak vylepšit hodiny dějepisu a žáky více zapojit do hodiny pomocí různých aktivit nebo časově delších projektů, které žáky více vtáhnou do děje. Od už zmíněného Pavla Martinovského a kolektivu věnujícího se tématům první světové války.⁶ První část knihy je věnována zpestřujícím aktivitám a v druhá obsahuje ukázky

⁵ EDUIN. Česká pozice: Náš vzdělávací systém v mnohém připomíná školní dril 19. století. *Eduin.cz* [online]. ©2019 [cit. 2018-11-13]. Dostupné z: <https://www.eduin.cz/clanky/ceska-pozice-nas-vzdelavaci-system-v-mnohem-pripomina-skolni-dril-19-stoleti/>

⁶ MARTINOVSKÝ, P. *Metodické a didaktice inspirace, první světová válka*. Praha: ASUD, 2014. ISBN 978-80-903419-8-2.

dlouhodobých projektů včetně stanoveného postupu v bodech, zhodnocení učitelů, kteří je uskutečnili, s jejich doporučením pro vyšší úspěšnost projektu a vyvarování se chyb.

Z hlediska projektové výuky je velmi zajímavá kniha autorů Miroslava Vaňka, Pavla Mückeho a Hany Pelikánové *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Publikace mapuje vznik orální historie vzhledem k událostem 20. století, kdy se časem ukazovalo, že tradičně pojaté politické, hospodářské, sociální a kulturní dějiny států nestačí ke komplexnímu porozumění spleťtým lidským rozhodnutím, motivacím a osudům. Díky rozvoji technologií je dnes možné analyzovat záznamy svědectví prakticky z první ruky. Kniha se kromě podrobného metodologického návodu, jak vést orálně historický výzkum a jak zaznamenat vzpomínky pamětníka a uchovat je pro budoucnost, zabývá i otázkou, jak interpretovat narativní prameny. Dává též podnět ke klasifikaci rozhovoru, popisuje, jaké jsou jeho možnosti, ale i limity. Varuje před dílčími problémy, jako vysoká etická kritéria výzkumu, otázka subjektivní paměti a objektivity lidského prožitku minulosti.

Příručka pana doktora Františka Parkana *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví* je metodikou pro uskutečňování výchovy ve vztahu ke kulturně historickému dědictví ve výuce základních škol a gymnázií. Předkládá materiál pro další, nová mezipředmětová témata, jež zatím samostatně nefigurují v RVP, ale školy si je aktivně do ŠVP zařazují. Kniha je rozdělená na dvě části. V první je objasněn význam tohoto nového průřezového tématu i zapojení žáků se specifickými vzdělávacími potřebami. Dále je věnována způsobu, jak učit výchovu ke kulturně historickému dědictví, též na ni nahlíží z pohledu specialistů různých vědních oborů: archeologie, dějin umění, etnologie, historie, humanitní environmentalistiky. Čtvrtá kapitola se zabývá přímo projektovým učením. V praktické části jsou dobré příklady aplikace průřezového tématu ve vzdělávacích oblastech a oborech jak humanitního, tak i přírodovědného charakteru z praxe. Součástí je DVD, které obsahuje prezentaci projektů, jejich dokumentaci včetně zpětné vazby žáků a ohlasů na projekt.

Dalším zajímavým počinem je publikace od Hany Havlůjové, Jaroslava Najberta. *Paměť a projektové vyučování v dějepise*. U nás se jedná o jeden z prvních pokusů o ověřování možnosti, jak v hodinách dějepisu na základních a středních školách pracovat se vzpomínkami pamětníků v tématech moderních a soudobých dějin. V letech 2012–2014 se autoři zapojili do projektu *Dějepis v 21. století: multimediální aplikace pro dějepisnou*

výuku.⁷ Své poznatky popsali na stránkách této knihy. Publikace je rozdělena na šest kapitol, každá z nich je věnována jednomu tématu a na jejím konci nalezneme reflexi učitelů účastnících se projektu a popis jejich zkušeností. V úvodu jsou charakterizovány základní pojmy a teoretický koncept paměťových studií v didaktickém prostředí. Dále je na příkladech ukázáno využití analýzy vzpomínek a hmotných svědků minulosti, hledání cest, které by vedly k rozvíjení historického myšlení žáků a jejich samostatného poznání minulosti. Autoři zhodnocují přednosti i slabiny projektové výuky a její aplikace do dějepisné praxe.

Materiálu, nápadů a doporučení pro zpopularizování výuky dějepisu je opravdu dost, důležité je najít projektům nakloněnou školu, vlastní chuť a zájem žáků, aby se mohlo začít. Bez praktických zkušeností, které nám nejvíce pomohou v případném dalším projektu v řešení neočekávaných situací, se nelze do budoucna připravit na podobné věci a předcházet problémům, s nimiž člověk na začátku bez zkušeností nepočítá.

⁷ Tento projekt si klade za cíl reagovat na současné trendy ve vzdělávání a přispívat ke zkvalitnění výuky moderních dějin.

1 Úloha dějepisu ve vzdělávací soustavě

Dějepis bývá často ostrakizován jako předmět, jehož úloha ve vzdělávání žáků je diskutabilní. Učitelé na základních i středních školách často čelí otázkám typu „*K čemu mi to jako bude?*“ a jejich jednoduché odpovědi zpravidla žáky neuspokojí. Podobně je předmět někdy vnímán i ze strany rodičů, kteří, když jejich dítě neprospívá nebo má nějaké problémy, mají tendenci zlehčovat užitečnost ať už dějepisu, nebo jiných předmětů s puncem nedůležitých, vyjma češtiny, cizího jazyka a matematiky. Myšlenka je jednoduchá a na první pohled velmi přitažlivá, protože, jak rodiče říkají, „*Tímto se moje dítě živit nebude a v životě mu to bude stejně k ničemu*“. Tento přístup společnosti, kde má každý dojem, že všemu nejlépe rozumí, spolu s názorem, že učitel je stejně jen loutkou aktuálního režimu, vytváří silně nepřátelské prostředí. Proto se i malá chyba ve výkladu může snadno otočit proti učiteli.

Přesto je úloha dějepisu nezastupitelná. Je nedílnou součástí všeobecného společenskovedního základu vzdělání, které má žákům přinést poznatky hodnotové kvality rozvíjející osobnost, jež nelze utvářet za pomoci vzdělávacího obsahu jiných oborů. Dějepis je též předmětem integrujícím, pomáhajícím propojení poznatků a vědomostí nejen z jiných společenskovedních oborů, ale i předmětů všeobecného vzdělávání. Význam dějepisu nelze snižovat, i když hodnoty a vědomosti, které učitel v rámci předmětu žákovi předává, nejsou hned patrné jako např. u matematiky. Projevují se zpravidla až dodatečně, kdy jsou mladí lidé konformováni s politickými pŕtkami na půdě parlamentu a s nimi spojenými výzvami k občanské společnosti, aby vyjádřila názor, o který daná zájmová skupina má zájem.

Dějepisem rozvíjíme u žáků historické vědomí, které pomáhá k lepší socializaci jedince ve společnosti. Rozvíjí pochopení vývoje světa v určitém čase a prostoru. Měl by přispívat k výchově demokraticky a společensky aktivních občanů. Učí porozumění odlišným kulturám a jejich hodnotám, které se mohou od našich velmi lišit. Začleňuje znalosti a dovednosti z dalších humanitních i přírodovědných předmětů vyučovaných ve škole. Spoluvytváří systém hodnot žáků a učí chápat uznávané lidské hodnoty, uznávat a chránit kulturní a historické památky.

Aby bylo možné tohoto vědomí dosáhnout, musí být využity všechny funkce a možnosti dějepisu, které předmět nabízí. Jedná se o rozvoj abstraktního a logického myšlení žáka, rozvíjení schopnosti získávat informace z různých zdrojů a umět je kriticky zhodnotit, rozvíjení komunikačních dovedností, kultivování vyjadřování žáka v ústním i písemném

projevu. Dějepis formuje kritické postoje k historickým událostem, předává systematicky vybraný soubor základních faktografických znalostí, bez nichž je nemožné správně používat jednotlivé dovednosti a zaujímat postoje v konkrétních případech. Těmi mohou být jak společenské diskuze s běžnými občany bez hlubšího historického vzdělání v politických debatách, tak odborné diskuze s profesionálními historiky.

V současnosti školní dějepis vymezují určité faktory, podobně jako celé vzdělávání, aby garantovaly jeho úroveň, obsahovou stránku a podmínky, v nichž se vyučující pohybuje a zprostředkovává informace studentům. K tomu slouží samotná struktura školního vzdělávacího plánu⁸ vycházejícího z Rámcově vzdělávacího programu⁹ ministerstva školství zpracovávajícího obsahovou stránku všech vyučovaných předmětů včetně cílů a obsahu spolu s hodinovou dotací na konkrétní předmět. Ta je v současnosti okolo sedmi hodin na základní škole, okolo osmi hodin na gymnáziu a na střední odborné škole v rozmezí dvou až šesti hodin, čímž patří mezi školy s nejnižším počtem hodin dějepisu v Evropě. V posledních letech má dějepis také plnit další úkoly, jako je výchova k občanství, demokratickým hodnotám, multikulturalitě, k hodnotám evropského prostoru. Řadu těchto podmínek je dnes, kvůli aktuálním migračním krizím a s nimi spojenými problémy, těžké splnit. Přesto se očekává, že splněny budou, čímž je učitel dějepisu postaven do složitého postavení. V neposlední řadě ne vždy učí dějepis skutečně pedagogové, kteří jej studovali. To je dáno celkovým stárnutím pedagogického sboru,¹⁰ kdy starší ročníky postupně odchází do důchodu a není za ně vždy adekvátní náhrada (průměrný věk učitele je dnes zhruba 45 let bez ohledu na jeho aprobaci), proto musí někdy dějepis učit pedagogové jako doplněk ke svému úvazku ve škole. Jelikož dějepis není často považován za důležitý předmět, při jehož vyučování zdánlivě není co zkazit, takový způsob řešení se sám přímo nabízí. Přesto se v posledních letech alespoň v období před volbami otázka školství a řešení některých jeho palčivých problémů dostává do popředí.

V moderní době je opakovanou mantrou ovlivňující současné školství integrace. A to nejen žáků s určitým znevýhodněním, ať už fyzickým (takoví jsou už běžnými návštěvníky běžných škol), nebo psychickým (v současné době předmětem vášnivých diskuzí o inkluzi).¹¹ Proto není překvapivé, že integrace dějepisu v mezipředmětových vztazích

⁸ Dále jen ŠVP.

⁹ Dále jen RVP.

¹⁰ IDEA. Nízké platy učitelů. *Idea.cerge-ei.cz* [online]. ©2019 [cit. 2018-05-20]. Dostupné z: <https://idea.cerge-ei.cz/platy-ucitelu>

¹¹ Pod vedením ministryně Valachové prosazena roce 2017 s platností od roku 2019.

s dalšími předměty je intenzivnější, což je odrazem zvyšování mezioborových vztahů vědních disciplín dneška. Tedy chápeme to jako „(...) *příbuznou vazbu jednak mezi jednotlivými vyučovacími předměty (...), jednak vazby jednotlivých disciplín, nebo jejich částí uvnitř předmětu*“.¹² Propojení mezi předměty s dějepisem není vždy stejné. Silné vazby pojí dějepis především s předměty humanitními, jako jsou jazyky, přírodovědné předměty, zeměpis nebo řada výchov (hudební, výtvarná aj.). Vazby s technickými nebo matematickými obory jsou o poznání slabší. Spíše se omezují jen na jména vynálezců a objevitelů. V humanitních oborech jde naopak o propojení skrze společná témata, ať už jde o umění ve výtvarné výchově, písemné památky a způsoby dobového psaní v jazyce, nebo kartografické poznatky a územní vývoj v zeměpise.

V českém jazyce je základním obsahem vývoj české a světové literatury v zpracovaném přehledu. Proto má úzký vztah s dějepisem, především v charakteristice doby vzniku literárního proudu a konkrétních děl i v souvislosti s jednotlivými autory. Společnými oblastmi vzdělávání žáků jsou též rozvoj komunikačních schopností, práce s odbornou literaturou, s bibliografickými údaji, s knihovnami, archivy nebo novými typy médií. Žáci se setkávají s celou řadou textů, jež se dotýkají jednotlivých období lidských dějin. Mezipředmětová spolupráce nemusí být omezena pouze na jediný literární proud, ale nabízí se k využití širší škála autobiografické literatury, jako jsou paměti, deníky, korespondence významných osobností. Historický kontext je třeba i ve fiktivním vyprávění. Literaturou zprostředkované příběhy sice nemají vědecky zpracovanou historickou zkušenost, přesto však mohou v hodinách dějepisu plnit významnou roli média přibližujícího žákům dobový svět a společnost. Tento motivační potenciál je pro osvojení dějepisných vědomostí efektivní. Malé příběhy konkrétních osobností formujících dějiny vzbuzují zájem žáků o historii velkých událostí. Příběhy z literatury tak mohou žákům ukázat motivace, jež ovlivnily jednání postav v konkrétních událostech zasazených v historickém kontextu. Žáci mohou jednání těchto osob prožívat jako své vlastní a lépe se vcítit do dějin. Kritická analýza ideologicky pojaté literatury ukazuje žákům manipulativní techniky, které se používají i dnes, a rovněž pojmy využívané konkrétní ideologií.

Příbuznost občanské výchovy s dějepisem je jasně viditelná, v řadě zemí jsou oba předměty vyučovány v jedné hodině. To dokazuje, jak úzce jsou oba předměty propojeny ve

¹² JULÍNEK, S. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2008, s. 77. ISBN 8021034955.

výchovně-vzdělávacích cílech a obsazích hodin. Vzájemné vazby se nejvíce uplatňují v tématech vztažených k různým formám společenského a státoprávního uspořádání, vývoji ekonomických, filozofických a politických názorů a směrů ve společnosti, vývoji demokracie, problematice vzniku a fungování totalitních režimů aj. Oba předměty také cíleně u žáků rozvíjejí schopnost kritického myšlení, zvyšování nebo vybudování úrovně argumentace při obhajování vlastních názorů a vzbuzování zájmu o dění ve společnosti.

V zeměpisu je propojení výchovného obsahu vzdělávání s dějepisem dané především časoprostorovými souvislostmi a geografickou orientací, která je nutná při pochopení umístění historických událostí v prostoru světa a porozumění geografickým a klimatickým podmínkám jednotlivých regionů. Z dovedností, které považujeme za klíčové, je nezbytná práce s mapou pro oba předměty. Kartografie v dějepise je pojata historicky s dalšími topografickými a geografickými pomůckami.

U cizích jazyků, se žáci při rozvoji jazykové vybavenosti seznámí rámcově s historií a kulturou jsou jednotlivých zemí, kde se používá konkrétní cizí jazyk. Pokročilá jazyková vybavenost je nezbytný předpoklad pro práci se zahraniční literaturou v cizím jazyce, umožňuje naučení se správné výslovnosti jmen, místopisných názvů a odborných termínů. Kulturní a historické povědomí o cizích zemích přispívá k porozumění cizím kulturám a standardům spolu se vzájemným kulturním obohacováním.

Mezi vzájemné průniky výtvarné a hudební výchovy s dějepisem u těchto předmětů patří hlavně život a dílo předních umělců, rámcové události vzniku a vývoje uměleckých slohů, odraz chápání doby v uměleckých dílech, kdy umělecké dílo může posloužit jako historický pramen vyjadřující o smýšlení dobových obyvatel více, než se na první pohled zdá. Úspěšná kooperace těchto předmětů s dějepisem přispívá k rozvoji estetického cítění, které zvyšuje zájem lidí o kulturní dědictví a ochranu památek.

Matematika rozvíjí logické myšlení, smysl pro chronologii a synchronizaci. V oblasti žákovských dovedností je nejdůležitější práce s grafy, tabulkami a časovou přímkou a měření historického času, porozumění jeho běhu a pochopení časového sledu historických událostí.

Ve fyzice a chemii jsou společnými tématy s dějepisem dějiny vědy a techniky, historie objevů a vynálezů, jejich význam pro lidskou společnost a další vývoj. Řada věcí je v obměnách používána žáky i dnes. V pokročilejším vyučování se lze dostat i k orientaci v historických mírách a váhách používaných lidskou společností po staletí.

Vazby přírodopisu můžeme najít u vyučovaných témat antropogeneze, úvodních hodin věnovaných životu významných přírodovědců a významu objevů, jež učinili. Dále rovněž v tématech o vlivu prostředí na vývoj společnosti a otázkách vztahu lidské činnosti k životnímu prostředí.

U tělesné výchovy jsou styčnými body dějiny tělesné výchovy a sportu, sportovních a tělovýchovných organizací, olympijských her a dalších sportovních událostí. Společné cíle lze najít ve snaze o harmonický rozvoj osobnosti žáků, smyslu pro kázeň a vynaložení námahy na překonávání těžkostí.

Samotná realizace výchovně-vzdělávacího procesu probíhá skrze jednu z několika forem, metod a prostředků vyučování. Jsou to hlavně vnější podmínky, za nichž se výuka realizuje. Formy vyučování vymezujeme časem a prostorem, časovou jednotkou je přirozeně vyučovací hodina a prostorovou třída. Společně tvoří třídně hodinový systém, který vychází ze závazného výukového programu každé školy.

Vyučovací formy třídíme na základě několika kritérií. Prvním je typ didaktické interakce daný způsobem spolupráce mezi učitelem a skupinou žáků. Podle něho tedy rozeznáváme:

Individuální vyučování, kdy učitel pracuje s jedním žákem. Jedná se o pravděpodobně nejstarší formu výuky, v současné době používanou např. při individuálním studiu žáků, distančním vzdělávání nebo uměleckém studiu.

Skupinové vyučování, kdy učitel spolupracuje s malými skupinami žáků ve třídě. Takto lze dosáhnout zlepšení výsledků učení, nezanedbatelný je také sociální aspekt zlepšující vztahy ve třídě. Třídu můžeme pro skupinové vyučování rozdělit podle různých kritérií, jako je obtížnost činnosti, kdo chce ze žáků s kým spolupracovat, podle zasedacího pořádku ve třídě, náhodným losem... možností je více, záleží na učiteli, kterou si zvolí.

Frontální výuka je klasický způsob, stále hojně využívaný, i když často kritizovaný. Při něm učitel koriguje činnost všech žáků ve třídě naráz. Tento způsob vyučování nabízí možnost předávání velkého množství učiva velkému počtu žáků, nevýhodou je, že učitel nemůže věnovat dostatek pozornosti každému z nich, což je handicapem pro slabší žáky a jedince se specifickými poruchami učení. Proto je doporučeno střídání tohoto typu výuky s dalšími formami, jako je skupinová nebo samostatná práce.

K dalším vyučovacím formám patří výuka projektová, v řadě znaků shodná se skupinovou prací. Odlišnost spočívá v délce projektu, jeho náročnosti, možnostech jeho cílových

výstupů. Touto metodou lze u žáků posilovat kompetence k vyhledávání a zpracování informací, samostatné práci. Pro učitele může být velkým přínosem, když žáci projekt rozvinou směrem, který nebyl zamýšlen, ale zadané téma obohatí o nový pohled. Problémy jsou hlavně na počátku, kdy je třeba naučit žáky, jak mají při tvorbě projektu postupovat, kde hledat informace a jak je zpracovat. To vyžaduje čas, který při omezené časové dotaci pro předmět dějepisu může být závažná komplikace vedoucí k upřednostnění jiného typu výuky.

2 Projekt Moje město

Každého člověka utváří od raného dětství prostředí, v němž žije. Z počátku je to nejbližší rodina, v předškolním a školním věku nejen stále se rozšiřující okruh lidí, s nimiž se člověk setkává, ale i místo, kde žije. S ním má totiž spojené své nejstarší vzpomínky, místa, která objevoval, viděl je postupně se měnit i zanikat. Proto býváme srostlí s místem, kde jsme prožili své dětství, a máme tendenci se tam vracet nebo se od něj daleko nevzdalovat. Není tajemstvím, že děti, které v dětském věku navštěvovaly školu v místě svého bydliště, mají menší snahu odcházet z obce, kde se narodili, a zůstávají v ní.

V projektu Moje město by se měli žáci více seznámit s městem, ke kterému mají všichni silnější či slabší vazbu. Většina se ve Slaném buď narodila, nebo zde vyrostla. Projekt bude zaměřen na žáky sedmého a osmého ročníku, kteří už jsou dost zralí, aby se na něm mohli efektivně a aktivně podílet. Projekt bude zrealizován v kombinaci výuky ve třídě, hlavně v první jeho části, a terénní výuky, která bude mít podobu vycházky po historickém centru s vytipovanými památkami, jež budou předmětem zájmu projektu. Nebude stanovený pevný počet památek, žáci dostanou určitou možnost navrhnout sami objekt ve městě, který je podle nich důležitý a chtěli by o něm zpracovat medailonek. Od projektu očekávám, že v žácích oživí zájem o jejich město, a i když projekt skončí, budou se při pobytu ve městě na různá místa dívat jinak. Vzpomenou si, co slyšeli, a uvědomí si, že každé místo v historickém centru má svůj osobitý příběh, který město oživuje, a jim samotným umožní být hrdými na své bydliště. Zároveň se naučí pracovat nejen s internetovým vyhledávačem (což většina už patrně bude zvládat minimálně na elementární úrovni), ale také se naučí pohybovat v knihovně a pracovat s dostupnou literaturou.

První dvě hodiny budou věnovány přípravě projektu. Nejprve budou žáci seznámeni s pojmem regionální historie, budou moci vyjádřit, co si oni sami myslí, že to znamená, jejich názory budou sepsány na tabuli v podobě hesel, která budou doplněna mým výkladem a dovysvětlena některými informacemi, na něž žáci neprijdou nebo je nedokážou popsat. Poté budou rozdány dotazníky s pěti či šesti otázkami na téma památek ve městě Slaný, kde žáci vyplní, jaké památky znají, co pro ně znamenají nebo jakých si sami osobně cení. Zároveň budou moci sami navrhnout, co by mezi pamětihodnosti města mělo patřit, ale zatím nepatří. Na základě vyhodnocení dotazníků se bude odvíjet další hodina ve třídě. Budou sestaveny skupiny zhruba po čtyřech žácích, které si vyberou témata buď z nabídnutých, nebo těch, která navrhli sami. Poté skupiny dostanou základní kostru otázek, na které by

měli najít odpovědi během svého zpracovávání historického objektu. Když budou mít zájem, obdrží také tipy, kde by se mohli určité informace dozvědět. Vypracování bude probíhat samostatně ve skupinách a žáci budou mít určený čas (pravděpodobně týden), kdy by měli zpracovat historii budovy, k čemu sloužila, jestli je s ní spojeno nějaké známé jméno apod. Protože může dojít k nečekaným komplikacím a v dané škole nevyučují, je třeba dát žákům na sebe nějaký kontakt, skrze který by bylo možné jejich problémy s projektem vyřešit. Pokud by se ukázalo, že ve třídě bude jen malý počet žáků, lze projekt rozšířit i na další třídu.

Po uplynutí stanoveného času s žáky proběhne setkání, kdy bude probrána konkrétní trasa, to, která skupina kdy bude referovat ostatním, případně zadá úkoly svým posluchačům. Celková trasa by s odchodem ze školy, provedením procházky a návratem zpět neměla trvat déle než čtyři vyučovací hodiny. Proto bude nutné mít sjednané přesné datum, kdy se praktická část projektu uskuteční, aby nehrozila kolize s náročnými písemnými testy nebo velkým zkoušením z předmětů, které jsou považovány za stěžejní.¹³ Pokud by z nějakého důvodu nebylo možné procházku s žáky provést přímo v terénu,¹⁴ jako náhradní varianta se nabízí možnost provést její imaginaci přímo ve škole, kde by se ale neobešla bez powerpointové prezentace, která by sloužila jako podklad pro práce žáků a případné úkoly pro posluchače.

Po provedení procházky a návratu do školy ještě žáci dostanou závěrečný dotazník, kde odpoví na několik otázek, zda jim projekt z jejich pohledu něco přinesl, jestli našli nějaká slabá místa, která by stála za zlepšení, nebo co by osobně zcela změnili či přidali. Jejich bezprostřední dojmy by měly být dobrým zdrojem informací, na jejichž základě lze provést takové úpravy projektu, aby byl při opakování úspěšnější. Jako výstup pro školu a ukázkou toho, co žáci mohou sami vytvořit, může být návrh turistické trasy, kterou by žáci považovali za zajímavou pro návštěvníky města, kteří jej neznají, nebo nástěnky, kde by se jejich mladší spolužáci seznámili s tím, co je kolem nich zajímavého, ale ani o tom neví.

¹³ Český jazyk, cizí jazyky nebo matematika.

¹⁴ Z důvodu špatného počasí nebo nesouhlasu rodičů některého z žáků, který by s takovým typem exkurze z nějakého důvodu nesouhlasil.

3 Historie města

Historie města je velmi bohatá, díky své poloze blízko Prahy nejen těžilo z potencionálního odbytiště své výroby a také blízkých kupeckých cest, ale v době dlouhých válek draze platilo za každý průchod vojska, které táhlo k Praze. Vývoj města lze rozdělit do několika fází, a to od jeho vzniku po vrcholný středověk, husitské období, přes vládu Habsburků v Českých zemích, rekatolizaci po Bílé hoře, která je spojena se ztrátou pozice královského města. Dalším obdobím byl převod města s jeho majetky od královské koruny do poddanského postavení smečenského pána Bořity z Martinic a obrodu společnosti v 19. století spolu s turbulentním obdobím 20. století. Během jednoho století proběhlo několik výrazných změn společenských a ekonomických, ale rovněž se viditelně proměnila tvář města.

Mezi významné historické milníky rozhodně patří zánik Habsburské monarchie a vznik Československa, konec druhé světové války, období socialismu a s ním spojená významná přestavba města, která dala do značné míry městu současný vzhled, včetně nového společenského uspořádání majetkových. Po sametovou revoluci, která zastavila další radikální bourání historických předměstí, následovaná náročnou obnovou soukromého vlastnictví, které většina lidí na začátku vítala, ale s odstupem času se projevuje určitá nostalgie nad předchozím obdobím a zapomíná se na to špatné, proč si lidé tiše přáli změnu. Jaká bude další budoucnost města, zůstává otevřenou otázkou, skrývající pozitiva, ale i výzvy, kterým město bude muset v budoucnu čelit.

3.1 Raný středověk až Bílá hora

Na území dnešního města Slaný existovalo několik raně středověkých osad, navazujících na starší osídlení, které bylo situováno u hory. Nejperspektivnější pro další rozvoj osídlení v tomto kraji se ukázala jediná z nich, a to ta, která se rozkládala u Červeného potoka naproti Slánské hoře na místě dnešního Pražského Předměstí. Nacházela se zde nejurodnější sprašová půda s protékajícím potokem, zároveň tudy procházela přes brod potoka „(...) *stará obchodní stezka vedoucí od Prahy na severozápad přes Krušné hory do Saska*“, ¹⁵ která se ukázala pro budoucí vývoj zásadní. Díky obchodu tato osada dostala v rozvoji přednost před okolními osadami, byť těsně sousedícími. Jak se osada jmenovala a jestli nesla název Slaný, nelze prokázat. Jediný předpoklad se odvíjí od pověsti o slaném prameni vyvěrajícím

¹⁵ MOUCHA, V. *Knihy o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 43.

na úpatí Slánské hory. Podle Václava Hájka z Libočan bylo město Slaný založeno roku 750 knížetem Nezamyslem, při jeho náhodném objevení pramenu pod Slánskou horou, který byl slaný,¹⁶ ale Hájková kronika není spolehlivým zdrojem. Přesto je to hezká pověst patřící k místním tradičním příběhům.

Výhodná poloha osady přispěla na počátku 12. století ke vzniku místního tržiště, kam směřovaly produkty zdejších zemědělců i ze vzdálenějších míst z okolí. Rozvoj vesnice podporoval benediktinský klášter Ostrovec u Davle, který část vesnice vlastnil, stejně jako některé další pozemky v jejím okolí. K tržišti nechal vybudovat jednolodní románský kostelík sv. Gotharda s apsidou. Lacina ve své knize Paměti královského města Slaného pracoval s teorií o hrádku, který už dříve sloužil, jako Libušinské hradiště, jako správní středisko kraje, avšak nemáme pro to žádné důkazy. Tržní vesnice se postupně stávala střediskem zemědělství v kraji, což dokazuje listina z roku 1262 od Přemysla Otakara II. svatojiřskému klášteru v Praze, podle níž má Slaný odvádět „(...) devátý díl z tržních poplatků, což potvrzeno i o 9. et později“.¹⁷ Z této doby nemáme mnoho informací, proto není jisté, jestli se Slaný rozvinul do rané formy městečka, nebo po zbytek 13. století zůstal vsí s tržním právem.

Přelom 13. a 14. století se pro obec stává historickým milníkem v jeho historii, král Václav II. Slaný povyšuje na královské město s právem magdeburským. Přesné datum této události je bohužel nejisté. Nejpravděpodobnější se zdá rok 1305 nebo předchozí rok. Od 8. června 1305 existují doklady o náhradách pozemků, jimiž bylo město vybaveno a které patřily buď církevním řádům, nebo místní nižší šlechtě. Jednalo se o ves Želenice, část Knovíze ve vlastnictví kláštera sv. Jiří na Pražském hradě, druhou část vlastnil klášter osecký. Oltáři v pražském katedrálním kostele patřila obec Dražkovice. Největší majetek vlastnil ostrovský klášter, šlo o vesnici Trpoměchy, háj Dolín, dále „(...) 72 chalupníků na předměstí, v dosavadní slánské osadě 3 mlýny, 2 zahrady, 4 lány polí“.¹⁸ I přes výměnu tohoto majetku klášteru zůstalo právo dosazovat na slánskou faru členy svého řádu, ke kostelu nadále patřily dva lány a vinice v Ovčárech s osmi vinaři. Tím bylo území města uvolněno pro jeho rozvoj. Pouze ve Všehlušicích jihozápadně od hradeb zůstaly drobné pozemky ve vlastnictví šlechty.

¹⁶ Tuto verzi zpracovává i píseň od místní kapely Deratizéri.

¹⁷ MOUCHA, V. *Knihy o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 43.

¹⁸ MOUCHA, V. *Knihy o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 43.

Nové město bylo založeno na plošině vybíhající do špičky směrem k hoře, vyvýšené nad údolím potoka, jejíž terén pozvolně klesal k jihu. Vytýčená hranice města zasahovala až k úbočí svahu nad údolím potoka kvůli začlenění kostela sv. Gotharda do areálu města. Kvůli jeho mnohem nižší poloze, než byl zbytek nově založeného města, byl problém s jeho začleněním do hradeb města. Proto zde bylo městské opevnění nejmohutnější, půdorys města vypadá jako zúžený pětiúhelník s vrcholem na jihovýchodě. Hlavní komunikace procházela městem od jihovýchodu k severozápadu¹⁹ a vedla náměstím, které mělo rozlohu 1,35 ha. Na jeho obvodu vznikaly první kamenné domy nejmajetnějších měšťanů. Na severu se přes Velvarskou bránu spojovaly dvě cesty od severu a severovýchodu.²⁰ Na jihu původně stála jen malá branka pro pěší návštěvníky města, spojená s náměstím méně frekventovanými uličkami.²¹ Městiště²² byla rozměřována podle sítě vedlejších ulic, opisujících obvod hradu dokola.²³ Na křižovatce těchto ulic vznikl plácek, který v pozdějších letech sloužil jako trh s obilím.²⁴ Tento půdorysný systém ulic vyměřený lokátorem města se ukázal jako vyhovující, v centru města zůstal zachován bez výraznějších zásahů až dodnes. Brzy po vzniku města byla okolo něj vybudována dvě pásma hradeb. Se vznikem města také došlo k přestavbě kostela sv. Gotharda, aby odpovídal potřebám podstatně většího sídliště. Jeho přestavba jej změnila na raně gotický trojlodní chrám s předsunutým kněžištěm. Pozůstatky původní stavby se dochovaly ve spodních partiích obvodových zdí, včetně většiny okenních otvorů a pilířů v hlavní lodi až k náběhům oblouků.²⁵

První doklady o slánských rychtářích z roku 1348, ukazují, že jména všech jsou českého původu, dokonce první rychtář jménem Dohorost, doložený z roku 1316, by mohl být i blízkým příbuzným lokátora města. Z toho je patrné, že Slaný byl od svého počátku městem s jednoznačnou převahou obyvatel českého původu, cizinců zde byla menšina. Město spravovalo s rychtářem 12 konšelů, které jmenovitě známe od roku 1348. Tato skupina se postupně začala scházet samostatně jako městská rada pod předsednictvím purkmistra, jako samosprávný orgán řídila původně ekonomické záležitosti města, postupně získávala další pravomoci na úkor rychtáře, jehož funkce se změnila jako v jiných městech v pozici

¹⁹ Od Prahy na Louny, stejně se jmenovaly i brány střežící na těchto místech vstup do města.

²⁰ Z Litoměřic, Velvar a Mělníku.

²¹ Dnešní Fortenská a Masnokrámská ulice.

²² Parcely jednotlivých domů.

²³ Dnešní ulice Fričova, Štechova, Soukenická a Kynského.

²⁴ Dnešní Komenského náměstí.

²⁵ Odhalené při renovaci kostela v 90. letech.

vrchnostenského úředníka dohlížejícího na práci městské rady. Odrazem tohoto vývoje bylo věnování domu po zemřelém měšťanovi Lukášovi městu pro místo schůzek městské rady Karlem IV. roku 1378. Úřední administrativu měl na starosti městský písař. Prvního slánského písaře známe z roku 1408.²⁶ Doklady o převodech městských nemovitostí a pozemků se zapisovaly do městských knih, jejich existenci tedy můžeme předpokládat ve Slaném ve 14. století, i když po nich nezůstalo nic, čeho bychom se mohli chytit, a jednoznačně tak dokázat, že už v této době působili na radnici.²⁷

Zato ale existují z prvních desítek let existence města zachovány symboly jeho samostatné identity, a to dva typáře pečeti pocházející z 1. poloviny 14. století a vyrobené z mosazi o průměru 65 a 40 mm. Jejich užití se lišilo podle důležitosti stvrzované listiny, ale obě nesou prakticky totožný obraz, který se stal nejspíše ještě před obdobím husitských bouří znakem města. Slánský městský znak se skládá z červeného gotického štítu, doprava obráceného českého stříbrného dvouocasého lva se zlatou korunkou a zlatou zbrojí. Na levém rohu doprava nakloněného štítu je umístěna kbelcová helma s červeno-stříbrnými pokryvadly, na helmě jsou jako klenot složená orlí křídla černé barvy, ozdobená jedenácti zlatými lipovými lístky. Helmu rukama podpírá kluk v přirozené barvě, v hnědých kalhotách a modrém kabátě opřený pravou nohou o okraj štítu, jenž měl být původně štítonošem, ale na erbu zůstal jako specifický doplňující symbol odlišující Slaný od ostatních královských měst. Pověst o něm pochází z pozdějšího období.²⁸ Znak se v dalších stoletích už nezměnil. Během 14. století získal Slaný řadu dalších privilegií rozšiřujících jeho právní i hospodářské výsady. První z nich v roce 1337 stanovil Jan Lucemburský a rozhodl o tom, jak velký bude městský lán a o dávkách z něho plynoucích. Obyvatelé z předměstí měli s městem odvádět „(...) obvyklé městské dávky, osvobozeni byli od berně z domů a zahrad“.²⁹ Dále zprostil slánské měšťany povinnosti platit mýto na pražském mostě. Císař Karel IV. svou listinou z roku 1372 podpořil severní trasu, tzv. „zlatou stezku“ do Prahy z říše přes Slaný, Louny, Žatec, Kadaň, Ostrov, Cheb, což podpořilo rozvoj obchodu v těchto jmenovaných městech, kdežto města na jižní trase přišla o zdroj příjmů a významnou část obchodu. O šest let později směli měšťané svobodně dědit a odkazovat majetek. V roce 1377 se Slaný s několika dalšími severočeskými městy zaručil za větší finanční půjčku ve prospěch císaře a získal

²⁶ Jmenoval se Beneš.

²⁷ Požár z roku 1471 zničil velkou část města a s ní i tyto listiny.

²⁸ Je zajímavé, jak i podle pověsti žáci dokázali zlobit své učitele, zvláště v tak nevhodnou dobu, jako byl příjezd krále do města.

²⁹ MOUCHA, V. *Knihy o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 45.

ungelt ze soli a úřad šrotérství.³⁰ V posledním roce svého života dovolil císař Karel IV. připojení předměstí s pastvinami k městu, a hlavně přidal jedno z nejdůležitějších práv středočeských měst, a to právo mílové, díky němuž nesměli na míli daleko od města nikde pracovat žádní řemeslníci s výjimkou kovářů, ani se nesměly konat trhy.

Tento rozvoj ale měl své hranice, ty byly dány centrální úlohou pražské aglomerace, která limitovala růst měst ve dosahu daném linií Mělník – Český Brod – Berou – Rakovník – Slaný. Proto populace města s velkou pravděpodobností nepřekračovala výrazněji hranici 1000 obyvatel. Město patřilo k předním zásobovatelům Prahy potravinami, což na druhou stranu posilovalo jeho sepětí se zemědělstvím na úkor rozvoje řemeslné výroby. K událostem, jež brzdily rozvoj města, byly živelné pohromy, z nichž tou nejhorší byl požár. Ten nejhorší v předhusitské době vypukl 10. května 1371 v době konání trhu, kdy ve městě bylo plno lidí z venkova. V nastalém zmatku, kdy se všichni snažili dostat ven, vozy trhovců ucpaly městské brány, a tak se mnoho lidí nemohlo dostat ven. Soudobý kronikář píše, že „(...) při něm zahynulo na dva tisíce lidí“.³¹

3.1.1 Husitská revoluce

Duchovní správu do doby husitství vedli benediktní mniši ostrovského kláštera. V roce 1357 zemřel první nám známý mnich jménem Dominik. Za jeho působení se v roce 1352 Karel IV. neúspěšně pokusil zvýšit počet biskupství a do své koncepce zapojil i slánský kostel. Nástupcem Dominika se stal Theodorik Minard, šlo o svérázného člověka, často se dostával do sporů s mateřským klášterem i nadřízenými na pražské konzistoři. Od roku 1378 měl určené k pomoci dva ostrovské mnichy a tři světské kněze na pozici střídníka.³² Na základě velkého počtu stížností od slánských měšťanů na kleriky začala vizitace pražského arcijáhna Pavla z Janovic v následujícím roce vyšetřovat jejich chování a zjistila mnoho prohřešků. Probošt na svém venkovském statku, který „(...) náležet slánskému špitálu, vydržovat konkubínu, se kterou měl dokonce děti“.³³ Jeho bratři nezůstávali pozadu a vedli velmi bujarý život s velkým množstvím popíjení v krčmách a četnými výtržnostmi jak v noci, tak ve dne. Zde je patrný úpadek kněžstva přímo před očima slánských obyvatel a zřejmě i jeden z důvodů jejich radikalizace hned od počátku husitské revoluce. Další probošt Oldřich z Tupadel nebyl takový prostopášník, ale duší byl více podnikatel než

³⁰ Právo obchodu se soli a nárok na daň z jejího prodeje.

³¹ HUŠKÁKOVÁ I., PŘIBIL V.: *Zmizelé Čechy - Slaný*. Praha: Paseka, 2011, s. 10. ISBN 978 80 7432 112 2

³² Výkonní zástupci nepřítomného probošta.

³³ MOUCHA, V. *Knihy o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 46.

duchovní vůdce místní náboženské obce. Z jeho transakcí byla postavena jitřní mše k P. Marii, díky čemuž byl počet kněží zvýšen o dva světské a jednoho řeholního kněze.

Samotný kostel sv. Gotharda byl těžce poškozen požárem z roku 1371. Jeho přestavba ve stylu vyspělé gotiky nezměnila jeho původní půdorys. Na starých základech a nových užších pilířích s oblouky byly nově klenuty křížovou klenbou boční lodě, stejným způsobem bylo postaveno přízemí v prvním patrem věže. Jako poslední se stavěla hlavní loď, jež už ale díky husitským bouřím nebyla dokončena. Slánská škola v tomto období měla v širším regionu dobrou pověst coby vzdělávací ústav. V čele stál rektor, kterým byl v letech 1379–1383 Zvěst, zastupovaný sukcesorem, jímž byl v roce 1364 Václav a v roce 1379 jeho jmenovec Václav z Libic. Škola tehdy stála poblíž fary.

Slánský špitál byl poprvé zmíněn v roce 1359, kdy mu měšťanka Kateřina Michková věnovala značný obnos na koupi pozemků. Jistá správa dokládající jeho existenci je o desítky let mladší, kdy Lacina napsal, že první zprávu našel až „(...) k roku 1388, kteréhož léta stal se trh mezi Buškem ze Želevcic a špitálem slánským“.³⁴ Poté byl špitál letitým zdrojem sporů mezi městem a farou kvůli zneužívání majetku špitálu proboštem Theodorikem, který bránil správě města s jeho hospodařením. Po dlouholetém jednání dosáhl pražský arcijáhen dohody, podle níž konšelé vybrali ze svého středu důvěryhodného muže, který měl spravovat všechny peníze špitálu po 6 let s radou slánského děkana. V této pozici se střídali faráři ze slánského venkova, i když Theodorik se i přesto zdráhal tuto dohodu dodržovat. Tento špitál sv. Vavřince stál na Pražském Předměstí pod horou, kde na něj zbyla upomínka v podobě názvu ulice „Na Vavřinci“. Stával u něj kostelík stejného zasvěcení.

Ve druhém desetiletí 15. století došlo ke zřetelným sociálním přesunům ve prospěch střední řemeslnické vrstvy obyvatel. Jejím reprezentantem se stala městská rada, jež se emancipovala z moci rychtáře, z něhož se postupně stal člověk prakticky bez pravomocí. Z roku 1419 pochází první doložená listina, kde je na seznamu purkmistr uveden jako první před rychtářem. Měšťané nesli nelibě platby ze svých domů, většinou ve prospěch církve, když její mravní úpadek měli přímo před očima. Proto zde měla mimořádný účinek kázání radikálních kazatelů, pod jejichž vlivem byly hlavně nižší vrstvy obyvatelstva a chudiny rychle zasaženy šířícími se představami o konci tohoto špatného, zkaženého světa. Pod těmito dojmy byl vypuzen poslední ostrovský probošt Bohuslav a na slánskou faru byli

³⁴ LACINA, J. *Paměti královského města slaného*. Slaný: nákladem knihkupectví Josefa Vokouna, 1885, s. 58.

uvedeni kněží podávající pod obojí. Tímto krokem byly spokojeny všechny vrstvy slánského obyvatelstva, nejspíše se změnou kléru došlo i k převzetí majetku fary městem. Zároveň se posilovaly náboženské představy o pětici vyvolených měst, kde již byla nastolena duchovní správa pod obojím způsobem, šlo o města Slaný, Louny, Žatec, Klatovy a Plzeň. Z tohoto důvodu nastal ohromný příliv obyvatel z vesnic z okolí do Slaného, kteří si přáli být spaseni. Tuto novou situaci nesla nelibě městská rada, protože rychlý nárůst počtu lidí ve městě přinášel problémy jak sociální, tak i praktické. Tato masa lidí spolu s městskou chudinou se navíc stala početnou silou schopnou vyvíjet účinný nátlak na město. Proto přišel radě vhod vznik ozbrojených oddílů, tvořených hlavně těmi nejradikálnějšími, proti hrozícímu tažení křížové výpravě vedené Zikmundem Lucemburským. Ozbrojené oddíly spojeneckých měst Louny, Slaný a Žatec se „(...) v květnu 1420 shromáždily u Postoloprty, kde zúčtovali se starým systémem vypálením tamějšího kláštera“.³⁵ Poté tyto oddíly prodchnuté naplněním „vykonání spravedlnosti“ vyrazily na pomoc Praze. Po cestě vypálily tvrz Makotřasy patřící odpůrci pražanů Petru Meziříčskému. Praha vojsko slavnostně uvítala 25. května.

Ani druhá strana nezhálela, a tak tentýž den přitáhl ke Slanému s částí Zikmundova vojska Vilém Zajíc z Hazmburka a utábořil se na Slánské hoře. Žádal, aby se město poddalo Zikmundovi, a tvrdil, že „(...) pryč již Praha také králi Zikmundovi se vzdala (...)“³⁶ na milost a nemilost. Představitelé města bez radikálů dlouho neváhali a městské brány Vilémovi otevřeli. 27. května dorazil Zikmund osobně s celým svým průvodem včetně papežského legáta Fernanda. Ten uvedl kostel do stavu, který nepřipomínal nic z bohoslužby podobojí, a dále sloužil mše klasickým, katolickým způsobem. Zároveň se pustil do prověření náboženského přesvědčení měšťanů, většinou se rychle vrátili k původní víře až na jednoho, který byl pro svou tvrdošijnost spolu s kališnickým knězem upálen na hranici u kostela spolu s vínem a chlebem užívaným husitskými kněžími při bohoslužbách. Za tento čin byl v Praze odvetně vypálen Zajícův dům na Malé Straně. Navíc tato hranice inspirovala táborské radikály, „(...) kteří pak stejně nakládali s chycenými mnichy“.³⁷ Slaný zůstal pod kontrolou Zikmundových přívrženců i po bitvě na Vítkově, přes něj ustupoval na podzim roku 1420 přes Louny na Velvary a Litoměřice. Na jaře dalšího roku naplánoval sjezd svých přívrženců do Slaného, který se už neuskutečnil. V březnu 1421 armáda pražanů vracející

³⁵ MOUCHA, V. *Knih o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 47.

³⁶ LACINA, J. *Paměti královského města slaného*. Slaný: nákladem knihkupectví Josefa Vokouna, 1885, s. 66.

³⁷ MOUCHA, V. *Knih o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 48.

se od dobytého Chomutova přes Slaný ovládla město bez boje. Slánští měšťané, následující příklad Loun, dobrovolně otevřeli brány města bez boje, tehdy se vrátila bohoslužba podobením. K žádným dalším změnám už nedošlo, od této chvíle byl Slaný pevnou součástí pražského husitského svazu.

Konec toho spojenectví přišel na jaře 1425, kdy se vojsko táboritů vedené Roháčem z Dubé po neúspěšném obléhání Prahy pokusilo oslabit její svaz tím, že vytáhlo proti jeho spojeneckým městům. Spojená vojska táboritů se sirotky posílená o další oddíly z obsazených Loun a Žatce oblehla Slaný v dubnu. Hradby města bránily kromě místních a oddílů z okolního kraje také oddíly pražské pod vedením Hynka z Kolštejna. Tvrdé boje trvaly dvanáct dní. Teprve 17. dubna bylo město dobyto, i když doznívající boje probíhaly ještě v ulicích a poslední obránci shořeli ve věži kostela. Dochovaly se domněnky o spojencích táboritů uvnitř hradeb, kteří měli umožnit vstup táboritů do města. To nelze vyloučit, ideologie táboritů byla radikálnější vrstev blízká. Vítězná vojska zaskočená urputnou obranou slánských obyvatel město vyplenila a zpusťovala. Konšelé byli nastrkáni do masných krámů na náměstí a spolu s nimi tam byl spálen i celý archiv města.³⁸ Od této chvíle Slaný patřil do táborského svazu až do bitvy u Lipan, v čele města stálo radikálně zaměřené vedení, i když podřízenost Táboru nebyla bezprostřední, ale ideologický vliv táborských kněží dosazených do města byl zásadní. Stejně tak vojenská spolupráce byla ze začátku úzká. Její zárukou byli táborští hejtmani. Mnohem užší spojenectví bylo navázáno s Louny a Žatcem a vedlo k trvalé vojenské spolupráci pod vedením hejtmana Jakoubka z Vřesovic, „(...) který si tímto budoval na severo-západě Čech svou vlastní doménu“.³⁹ Proto bojovali Slánští se Zikmundem z Vranova na straně táboritů roku 1434 při neúspěšném obléhání Plzně i v bitvě u Lipan, která rozhodla o konečné porážce radikálních sil v zemi ve prospěch dohody mezi umírněnými utrakvisty a katolíky.

Brzy poté došlo ke smíření s prozatímní vládou a 19. července se Slaný poddal zemskému správci Aleši Vřeťovskému spolu s městy Louny a Žatec. Vliv táborských idejí se projevoval v odmítání Zikmunda Slaným na zemských sněmech od roku 1435, nakonec se ale 13. srpna 1436 Zikmundovi stejně jako další města poddal a za odměnu jim byla všem potvrzena všechna předchozí privilegia a faktické uznání majetkových zisků. Po Zikmundově smrti stál Slaný pevně na straně nového krále Albrechta. Jeho jménem byla

³⁸ Od té doby jsou na náměstí ve dlažbě ke spatření tři kříže.

³⁹ MOUCHA, V. *Knihy o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, 48.

v roce 1438 obnovena městská rada. S orientací na rakouskou stranu se začaly rozcházet názory politicky aktivních měšťanů a jejich odpor živený agitací postupně rostl. Proto mezi lednem až březnem 1439 využila odbojná strana nepřítomnosti hejtmana Šmikovského ve městě k převratu. Byla odstraněna umírněná městská rada a na její místo dosazena rada sympatizující se stranou Hynka Ptáčka z Pirkštejna.

Přestup na Ptáčkovu stranu nebyl bez komplikací, ba naopak. Na počátku čtyřicátých let 15. století bylo město v dost napjatých vztazích se sympatizanty tohoto vrchního, Východočeského hejtmana a nejvyššího hofmistra v jedné osobě. Vyostřovaly je hlavně časté spory se sousedním šlechticem Alešem Holickým ze Štemberka, což byl významný stoupenec Ptáčkovy strany. Slaný se snažil získat pomoc od svých tradičních spojenců, sousedních měst Loun a Žatce. Už na jaře 1440 došlo k uzavření spojenecké smlouvy, jež přepokládala „(...) *dodržování kompaktát, vzájemnou pomoc proti útisku jak ze strany sousedních feudálů, tak i proti náboženskému, vzájemné konzultace před všemi důležitými politickými rozhodnutími*“.⁴⁰ Tato smlouva dokonce fungovala, drobné třenice vznikaly při křížení hospodářských zájmů těchto měst. Hledání dalších spojenců vedlo ke sblížení s Tábořem, i když ideologické souznění bylo pryč. Slánští tehdy patřili mezi umírněné utrakvisty podporující arcibiskupa Jana z Rokycan. Výrazem vzestupu měst po husitství byla jejich aktivní účast ve sněmech, kde horlivě participovali za své zájmy. Což byl i případ Slaného, který mohl mít svého zástupce i na sněmu, na němž byl zvolen za nového českého krále Jiří z Poděbrad. Na podzim roku 1445 se ve Slaném sešli k jednání hlavní představitelé obou hlavních stran v zemi. Stranu podobojí zastupoval Jiří z Poděbrad a Aleš ze Štemberka, které mělo urovnat spory mezi oběma zneprátelenými tábory. Volba Slaného jako města této schůzky pramenila z jeho neutrálního postoje vůči oběma stranám. Brzy po konání tohoto setkání se Slaný přidal mezi stoupence strany poděbradské, v jejichž řadách se její zástupci účastnili obsazení Prahy. Na jaře 1452 slánští v Praze zvolili Jiřího za zemského správce, aktivním členem jeho rady se stal přední slánský měšťan Bartoš Ptáček. Nový král Ladislav Pohrobek přidal městu kromě potvrzení starých výsad jednu novou, a to pořádání novoročního trhu na den sv. Matouše.⁴¹

⁴⁰ MOUCHA, V. *Knih o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 49.

⁴¹ 21. září.

3.1.2 Porevoluční zisky

Hlavním ekonomickým ziskem z husitského období bylo i přes opakované vyplnění města významné zvětšení pozemkového vlastnictví. A to jak města, tak i jednotlivých měšťanů, jednalo se hlavně o konfiskovaný majetek patřící dříve katolické církvi. Nového vlastníka získal majetek, jež dříve patřil katolickým měšťanům, kteří museli odejít a jejichž nároky na navrácení zabaveného majetku byly s odvoláním na Zikmundova privilegia zamítnuty. Celkem Slaný získal majetkové vztahy různého druhu „(...) k 28 poddanským vsím jako k celku, nebo k částem. V celém restitučním procesu v průběhu 50. let muselo vrátit jen pět vesnic a se 42 poddanskými statky.“⁴²

Město svůj majetek i dále rozšiřovalo, ale hlavně koupí, nikoliv zabavováním. V roce 1448 koupilo v Ovčářích mlýn, v roce 1450 přibyla rozsáhlá odúmrť⁴³ po sirotcích po Blažku Pátkovi. V letech 1459–1460 získal Slaný od Jiřího z Poděbrad vsi Jemníky, Vinařice, Pchery, Ovny,⁴⁴ tři mlýny na předměstí a jeden v Ovčářích za celkovou sumu 500 kop grošů. O dva roky později město získalo svobodný statek v Knovízi po zemřelém měšťanovi Janu Vladekovi. V roce 1471 konfiskoval Jiří svému nepříteli Petru Vladekovi ves Nosatice a daroval ji městu, sice byla pustá, ale mohla být rychle засídlena. Jiří podporoval hospodářský vzestup města řadou privilegií. V roce 1458 dostalo město clo „(...) jednoho penízku z každého koně, který protáhne vůz městskou bránou, nebo bude na prodej, tržné z kramářů a různých řemeslníků na týdenních trzích“.⁴⁵ Tyto nové příjmy měly být zdrojem prostředků na opravu cest. Cizí kupci nesměli kupovat obilí po vesnicích v okolí, tím byl podpořen jeden z nejdůležitějších příjmů slánských kupců, kteří získali monopol na obchod s tou komoditou. Jiří zavázal sebe a své zástupce nezastavovat platy za města. Díky těmto privilegiím patřili slánští měšťané za Jiřího vlády k jeho nejspolehlivějším stoupencům, nejen přesvědčením, ale hlavně proto, že město ekonomicky mnoho získalo. Proto trestali jakoukoli urážku jeho osoby a s úctou uchovávali jeho plastická zpodobnění, také se za něj pochopitelně postavili při vypuknutí odboje vůči svému oblíbenému králi.

Oddíly slánské hotovosti se zúčastnily všech významných tažení Jiřího, především v letech 1469–1470, která vedla i na jihovýchodní Moravu, po celých Čechách proti jeho odpůrcům. Každá z těchto výprav byla finanční zátěží a značně zatěžovala městskou pokladnu, přestože

⁴² MOUCHA, V. *Knih o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 50.

⁴³ Pozůstalost bez dědiců.

⁴⁴ Humny.

⁴⁵ MOUCHA, V. *Knih o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 50.

na ně přispívali řemeslnické cechy i venkovští poddaní. Pro srovnání jedna čtyřtýdenní výprava stála 341 kop grošů, slánský oddíl pod vedením hejtmana byl začleněn do většího svazu slánského kraje. Počty jeho vojáků kolísaly, pohybovaly se „(...) od 20 do 170, bylo v něm 3–17 přepravních vozů a dvojnásobný počet jezdců, zbytek tvořili pěší. Víc jak polovinu tvořili střelci“⁴⁶ vyzbrojení kuší a mečem. Čtvrtinu tvořili pavézníci a poslední čtvrtinu tvořili střelci s píšťalou, někdy nahrazovanou hákovnicí. Hejtman dostával 30 grošů týdně, ostatní 20–26 grošů, pomocné síly výrazně méně, ale i tak žold představoval dvojnásobný příjem vůči obyčejnému rolníkovi. Což je důvod, proč kromě profesionálního jádra vojáků vyhledávali službu v armádě také příslušníci z řad chudiny. Za vlády Vladislava II. byl hlavním protivníkem stále král Matyáš Korvín, proti němuž vytáhli na podzim 1474 do Slezska. Po dalším klidnějším období se stalo na začátku 16. století reálným turecké nebezpečí.⁴⁷ I tohoto tažení se slánští bojovníci účastnili, táhli s králem Ludvíkem do jeho posledního boje v roce 1526 v bitvě u Moháče.

V sedmdesátých letech 15. století dochází k vyostření náboženských poměrů v zemi kvůli první vlně katolické regrese. V roce 1478 proto přistoupil Slaný s dalšími městy k poradě, jak přimět krále ke splnění jeho závazků. 18. října 1482 se ve Slaném konal sněm, na němž bylo usneseno, že se bude pevně hájit přijímání podobojí.⁴⁸

V této době spolu se slábnutím královské moci sílil boj mezi šlechtou a městy o politické a ekonomické vůdčí postavení v království. Vzrůstající hrozba ze strany sousedních šlechtických rodů opět sblížila Slaný s Louny a Žatcem. Výsledkem byla tzv. „braná jednota trojměstí“ uzavřená 15. srpna 1482 na šest let. Cílem byla obrana proti jakémukoli útisku spojeneckých měst, proti vysokým daním a zmenšování jejich letitých svobod. Spojená města se zavázala „(...) nevydávati nikoho z měšťanů od městského práva, nedopouštět se hanění ani nijak nevstupovat do žádných nevhodných smluv, jež by se tímto neslučovaly“.⁴⁹ Proto se jejich zástupci nedostavili na sněm v Kutné Hoře v prosinci 1483. Když si šlechta vymohla Vladislavské zřízení zemské, uzavřelo 32 českých měst včetně Slaného smlouvu na ochranu svých práv. Další vyostření vztahů s feudály přistoupila města k vytvoření branné jednoty, jež měla stálý výbor, mezi jehož 14 členy zasedal i slánský měšťan. I po částečném vyřešení sporů svatováclavskou smlouvou z roku 1517 užší styky

⁴⁶ MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 50.

⁴⁷ Ne každý si jej plně uvědomoval.

⁴⁸ Navzdory pozdějšímu odporu Prahy a Kutné hory.

⁴⁹ MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 51.

měst dále pokračovaly. Moc rychtáře jako panovníkova zástupce byla natrvalo zlomena. Poslední předhusitský rychtář jménem Dobeš zemřel v roce 1437 a nevíme, kdo vykonával jeho funkci v době husitských bouří, možná tato pozice byla neobsazená. Pohusitští rychtáři jsou už jen úředníci volení městem. Král zároveň snížil pokuty za provinění vůči rychtáři, když přestal být jeho zástupcem. V roce 1471 král Vladislav udělil městu právo pečetit listiny červeným voskem.⁵⁰

Druhá polovina 15. století byla dobou intenzivní výstavby Slaného, díky stálému vojenskému nebezpečí se nejdůležitější práce odvedly na opevnění. Nejimpozantnější z celého opevnění byla Pražská brána⁵¹ postavená v letech 1460–1472, zdobená znakem města a sochou krále Jiřího. Tvořila ji hranolová průchozí věž s polygonálním předbráním barbakanem, jehož zdívo bylo zakončeno hrázděným podsebitím. Okolo barbakanu bylo v rozích asi 10 věžiček. Brána měla dále vysokou sedlovou střechu, pro její neobvyklou mohutnost si vysloužila pojmenování „hradská brána“. Další branou byla brána Velvarská, vztyčena v letech 1462–1463 nad vyhořelým předměstím, která byla výrazně jednodušší. Postavena byla z lomového zdiva s armovanými nárožími, s vysokou jehlanovou střechou. Na jižní straně nesla nápis o její přestavbě a ze strany severní znaky a symboly cechů, z této doby jsou i zachované čtvercové bašty „červená“⁵² a bašta „černá“.⁵³

Kostel sv. Gotharda byl silně poškozen dalším požárem v roce 1425, vážně byly poškozeny klenby a portál. Nejprve došlo k jeho provizornímu zakrytí, k opravdové rekonstrukci bylo přistoupeno v roce 1450. Proběhla oprava klenby v hlavní lodi, která měla čtyři křížová pole na jednoduchých konzolách, postaveno západní průčelí se štítem, vztyčena vysoká střecha s dvěma věžičkami, ale zrealizována byla jen jedna. Na přelomu 15. a 16. století bylo postaveno kněžiště.⁵⁴ V roce 1500 byla hotová hrubá stavba. Tento pozdně gotický ráz kostelu zůstal až do dnešní doby, i když v dalších letech probíhaly další drobné úpravy.

3.2 Nástup Habsburků na český trůn

Po nástupu Ferdinanda I. pokračoval hospodářský rozvoj dál nezměněným tempem. K městskému majetku přibýly některé další drobné majetky jako „(...) pole v Lidicích od bratrů z Harštejna, v r. 1529 od Františka Smýkala z Libovice mlýn s věží u Všehluh,

⁵⁰ Červená barva vosku dokazovala, že vlastník pečeti se těší velké prestiži, mohla jej užívat královská města.

⁵¹ Stála na vstupu do centra města vedle kostela sv. Gotharda.

⁵² Dodnes z ní zůstalo jen obvodové zdívo s nejasným znakem, možno spatřit od autobusového nádraží.

⁵³ Klubovna 3 skautského oddílu za poštou na náměstí.

⁵⁴ Nejcenější část dochované pozdně gotické výstavby.

v němž byla zřízena vodárna (...)“⁵⁵ a o čtyři roky později mlýn s loukami ve Kvíci. V téže roce došlo asi k nejpodstatnějšímu zvětšení majetku města za jeho historii, a to tím, že Slaný koupil od Jana Zajíce z Hazmburka městečko Vraný s kostelním podacím právem⁵⁶ spolu s celým jeho příslušenství za 4500 kop grošů. Na tuto částku si muselo město půjčit od některých měšťanů, bohužel tento přírůstek neměl mít dlouhého trvání.

V říši začala šmalkadská válka mezi říšskými stavy a císařem Karlem V., na jehož straně chtěl jeho bratr Ferdinand I. zasáhnout s českou armádou. Povolaná zemská hotovost se sešla u Kadaně 13. 9. 1546 a její součástí byl i slánský oddíl pod vedením hejtmana Albrechta Šlika z Holejče. Rozkaz vyrazit do Saska poslechla jen menší část z celé hotovosti, teprve po vážném naléhání králových jednatelů odtáhl s hlavním vojskem oddíl ze Slaného, Loun a Žatce. Toto tažení dopadlo pro Karla V. dobře, ale válka nekončila a Ferdinand svolal tentokrát bez sněmu hotovost do Litoměřic k lednu 1547, která se sice sešla, ale odmítla táhnout za hranice jako celek. To se stalo impulzem pro vzpouru v pražských městech, která se stala jádrem skutečnému povstání, které strhlo mnoho dalších k rebelii vůči Ferdinandovi, jejich zvolenému králi. O týden později byla v Praze uzavřena spojenecká smlouva všech tří stavů a v březnu byla na sněmu za účasti Slaného svolána zemská hotovost pro obranu země. Nejednotnost velitelů s nerozhodností vůdců povstalců nedovolila odboji dospět ke skutečnému činu, který by vedl ke svržení krále. Proto, když se Ferdinand po vítězství u Mühlberka rychle vrátil do Čech, se odboj nevzmohl na žádný odpor a prakticky se rychle sám rozpadl. Král chtěl potrestat především města, která považoval za zdroj odporu i v budoucnosti.⁵⁷ Proto se po potrestání Prahy do ní muselo dostavit před soud všech 19 odbojných měst, Slaný nevyjímaje. Tam muselo město poslat primasa s dalšími 20 měšťany do zajetí, dokud město nesplnilo řadu těžkých podmínek. Zástupci měst museli zařídit vydání veškerého střeliva a zbraní, všech důchodů a statků a zavázat se k dani z posudného. Slaný tak ztratil nedávno zakoupené městečko Vraný, ves Želevčice, tři poddané ve Vyšínu, tři v Lisovicích a deset v Dolíně, kteří do městského majetku už se nevrátili. Část získal Jan Bořita z Martinic.⁵⁸ Navíc město muselo ještě zaplatit pokutu 250 kop grošů.

⁵⁵ MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 53.

⁵⁶ Právo dosazovat kněze.

⁵⁷ Je zvláštní, že v nich neviděl spíše oporu své moci.

⁵⁸ Dva poddané v Hořešovicích, šest v Hořešovičkách, dva v Tuchlovicích, čtyři ve Vítově, dva v Březí, tři v Hříškově a jednoho v Kvíčku.

Ferdinand ale ještě téhož roku poskytl některé úlevy, protože dobře rozuměl tomu, že chudá města nemohou odvést velké daně, a tím zchudne i královská pokladnice.⁵⁹ V privilegiu z 26. září roku 1547 odpouští Slanému a uvádí, že pokud bude „(...) město jemu poslušno, nebude mu jeho vzpoura v budoucnu připomínána a nebude příčinou dalších škod“.⁶⁰ Brzy poté vrátil městu jeho zkonfiskované statky a zádušní důchody, sloužící k údržbě a provozu kostelů, špitálů a školy. V srpnu dva roky poté město získalo zpět některé další zabavené příjmy jako mýto, clo, rybníky a platy z předměstí. Dlouholeté snažení slánských o navrácení ztraceného majetku bylo dovršeno do konce roku 1561, kdy doplatilo zbytek pokuty ve výši 300 kop. Tehdy mu byly vráceny majetky v Trpoměchách, Lotouši, Otrubech, Drnově, Ovčárech a dalších obcích, plat z masných a chlebných krámů a daň ze soli. Součástí trestu bylo pro královská města nucené odvolání k apelačnímu soudu v Praze a zavedení instituce královského rychtáře. Tím se vrací původní význam panovníkova zástupce ve městě s dozorem na chod soudů a zachování královských zájmů. Pro Slaný ale rychtář nebyl velkým břemenem, protože do této pozice býval jmenován někdo z předních měšťanů, který často dlouhodobě zasedal v městské radě jako konšel. Později město předkládalo panovníkovi tři kandidáty na tento úřad.

Posledních šedesát předbělohorských let bylo dobou nerušeného hospodářského vývoje města, který navázal na dobu přerušenu konfiskacemi po roce 1547. V roce 1584 přibyla do držení města Velká Kvíc s dvorem a mlýnem, který byl pronajímán měšťanům. V poslední třech letech 16. století získalo město z důvodu úmrtí tři statky poddaných v Trpoměchách. V roce 1609 se městskou vsí stala taktéž Malá Kvíc. V roce 1620 městu připadl dům Ladařovských vedle radnice, za nějž musela městská rada zaplatit vysokou částku 5700 kop grošů.

Další hospodářský rozvoj brzdily jen živelné pohromy, nejčastěji požáry. Nejhorší následky přinesly požáry v letech 1551, 1599 a 1616, město silně zasáhla i morová epidemie v letech 1606–1607. Ekonomická prosperita umožňovala sebevědomé vystupování politické, dokumentované hojnou účastí na sněmech a dalších akcích českých měst. Slaný byl od 16. století utrakvistické město, proto se účastnil všech akcí proti snahám katolíků získat zpět staletí ztracené pozice. Ať šlo o přípravy české konfese, nebo na počátku 17. století o jednání vedoucí k Rudolfovu majestátu. Zkušenosti s katolíky měli slánští bohaté díky

⁵⁹ Kéž by tohle chápal i Bořita z Martinic, když Slaný získal.

⁶⁰ MOUCHA, V. *Knihy o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 53.

svým nepříjemným sousedům, jako byl Jan Bořita z Martinic na Smečně a Valkoun z Aldaru ve Zlonicích, a hojným sporům náboženským i právním. Řada jednání, která slánští vedli především v Praze, je přiměla podle vzoru jiných měst koupit si vlastní pražské sídlo. Tím se stal roku 1615 dům U Tří kalichů v Kaprově ulici na Starém městě.

Předbělohorský Slaný měl uvnitř hradeb 174 měšťanských domů, 33 dalších na předměstích. Dále tu stálo 270–280 chalup, podle berního přiznání (uvádí celek 274 berních jednotek) předpokládáme, že zde žilo asi 410 rodin, tedy ve Slaném a jeho okolí žilo asi více než 2400 obyvatel. Zatímco dříve platilo, že Slaný byl výlučně městem českým, v druhé polovině 15. století mělo město asi 10 % německých obyvatel. Do městské rady se zatím neprosadili, mívali občas zástupce mezi staršími, ale na městském právu byli povinni jednat česky. Měli zajištěný duchovní život ve svém jazyce, kolem roku 1620 i soukromé vyučování v němčině. Dramatické události vrcholící u nás rokem 1618 měly živý ohlas. Zpočátku se městská rada ke snahám povstalců stavěla opatrně, ale po smrti primasa Jiříka Vojny v září 1618 získalo v městské radě převahu radikální křídlo. To prosadilo vyslání vojenských posil v dubnu 1619 na pomoc povstání, tím a aktivní účastí sněmu volícího nového krále se město jednomyslně postavilo na stranu povstalců. To rozhodlo o jeho dalším osudu, události dalších dvou let nabraly směr, jaký měly, a Slaný se ocitl na straně poraženého stavovského povstání, které mělo pro Slaný katastrofální důsledky. Bílá hora zasáhla hluboko do osudu města, především sankce, které po prohrané bitvě následovaly.

Měsíc po osudové bitvě přišli do Slaného císařští komisaři, aby dojednali půjčku 3000 kop císaři za to, že vojsko nevyplení město. Ale město bylo podvedeno, protože hned další den, 11. prosince 1620, bylo obsazeno oddíly Viléma Barbatského a muselo panovníkovi zaplatit dalších 5000 kop. Město a celý jeho kraj začal trpět neustálými pohyby vojsk přes své území, které nebraly konce, konšelé si několikrát stěžovali místodržiteli Karlovi z Lichtenštejna, ale bezvýsledně. Už na jaře 1621 město trpělo nedostatkem potravin a vojáci podnikali výpravy do vesnic a vykrádali je. Následkem toho byl už v roce 1622 ochromen hospodářský chod města. Vojsko získalo klíče od města, kam nebyly dováženy potraviny, a měšťané se k polím dostávali obtížně. Nejhorší byl pobyt oddílů hejtmána Fridricha Maršvice, který přišel ke Slanému v březnu 1622 a pobyl zde do 10. srpna 1622. Jeho odchodem skončila nejhorší etapa vykořisťování města, to už ale město dlužilo přes 118 078 zlatých, což bylo předzvěstí jeho krachu. Dne 25. listopadu přijela do města komise v čele s Jindřichem Vilémem a podle

instrukcí od místodržícího Karla z Lichtenštejna byla dosazena nová městská rada. Současně nastoupily první protireformační akce.

3.2.1 Slaný v zástavě

Rok 1623 se stává osudovým, město Slaný je na rozdíl od jiných královských měst postiženo ztrátou své svobody. Přestává být královským městem a je dáno do zástavy sousednímu pánovi ze smečenského panství Jaroslavovi Bořitovi z Martinic za sumu 200 000 zlatých, které půjčil císaři na financování válečných operací proti nekatolíkům. Město mu mělo poskytnut příjem 12 000 kop grošů ročně. S městem připadl Bořitovi také veškerý jeho pozemkový majetek, a ten tak získal obrovské jmění a zbavil se svého konkurenta, s nímž jeho rod zápasil už v době předbělohorské. Omezil příjmy fary, špitálu i školy, snížil peníze na správu města a jeho udržování na pouhých 472 kop grošů, což byla asi pětina výdajů městské rady na provoz města, a tuto částku později ještě zmenšil. Předpokládaný výnos z města se ukázal nereálný, a proto Martinic nařídil měšťanům zastavit v jeho prospěch veškerý obchod se solí, železem, vínem a pivem a tento prodej převzal sám. Nařídil, aby veškeré víno a pivo ve městě bylo buď prodáno pryč, nebo jemu, ale další nové se nemělo nakupovat od nikoho jiného než ze Smečna. Později nabídl městu, aby si od něho pronajalo várky a některé důchody za roční poplatek 8000 kop grošů, což město nemohlo zaplatit, a nabídku zhruba poloviční částku, na což nepřistoupil. Spolu s ekonomickými sankcemi přišly i sankce politické. První politickou protireformační katolickou církevní slavností byla oslava svátku božího těla na jaře 1623. Procesí se museli účastnit všichni, i nekatolíci. Protireformační tlak vyvrcholil v letech 1626–1627, kdy byli měšťané nuceni přestoupit pod hrozbou vězení. Tento útisk vyvrcholil vydáním patentu místodržitelem Karla z Lichtenštejna 23. května 1627. Kdo se nestal katolíkem, musel do šesti měsíců opustit zemi. Poddaným ale na Slánsku kterým nebylo dovoleno opustit zemi, se museli stát katolíky. To vyvolalo vzpouru vedenou Jiřím Baclarem, ale všichni vzbouřenci byli pochyťáni a uvězněni ve Slaném, kde je čekal soud. Baclar byl 14. srpna 1629 popraven a ostatní propuštěni pod podmínkou, že se stanou katolíky. V tomto procesu rekatolizace vynikal slánský děkan Bartoloměj František Rotlender, který také asistoval jesuitům při pálení protestantských knih, jež museli měšťané sami přinést na radnici. V květnu 1631 vpadli do Čech Sasové, ve Slaném se objevili 14. listopadu 1631. Byly to oddíly armády, která další den obsadila i Prahu. Se Sasy se načas vrátili i exulanti, ale velké zlepšení to nebylo. Sasové poslali do města posádku, která ale brzy začala loupit jako císařská armáda,

jak poznamenal kronikář Daniel Vepřek: „*Oni však majíce nás chrániti, naproti tomu loupili, plundrovali, domy bořili a pálili, nad něž nikdy horších nebylo.*“⁶¹

Sasové nezůstali ve městě dlouho, 21. května 1632 přitáhl s vojskem Albrecht z Valdštejna a saský velitel se se svými muži dobrovolně vzdal. Druhý den Albrecht odtáhl, ale nechal zde malý oddíl na ochranu a kontrolu. Pohled na Slaný z tohoto období nebyl povzbudivý, ve městě bylo „*(...) zničeno 75 domů, na předměstích 14 obytných domů*“.⁶² a dalších 36 bylo ušetřeno zničení, ale byly zdevastovány jejich vnitřní prostory. Prohloubení zpustnutí města významně ovlivnila emigrace utrakvistů odcházejících do Saska. Po nich přibýlo dalších 70 domů bez obyvatel. Když byl 30. května uzavřen mír se Sasy, požádal Slaný Ferdinanda II. o možnost vyplatit se z poddanství a znovu zařazení mezi královská města. Tato žádost narazila na jednoznačně odmítavý postoj Jaroslava Bořity z Martinic, který místo toho podnikl další kroky, aby si město zcela podřídil a trvale získal.

3.2.2 Slaný, město poddanské

Slaný byl díky agitaci Bořity z Martinic 24. července 1638 prodán se všemi svými statky dosavadnímu vlastníkovi Jaroslavovi Bořitovi z Martinic a jeho rodu za další sumu „*(...) 283 000 kop. míš. dědičně (...)*“.⁶³ Z města královského se stalo s konečnou platností město poddanské se všemi důsledky, včetně ztráty řady privilegií. Zůstalo ještě několik let městem krajským, ale ne nadlouho, slánský kraj zaniká roku 1714, kdy je jeho území připojeno k Rakovnicku. Jeho nové postavení bylo diametrálně odlišné, než jaké zaujímalo od svého vzniku. Kromě ztrát hospodářských výhod, dopadů letité války se také dostalo do přísného dozoru Bořity, který městu neulehčil. Poddaní měšťané museli zpočátku robotovat, této povinnosti je zbavil až v roce 1656 nový pán Bernard Ignác z Martinic a místo ní ročně odváděli měšťané plat 200 kop grošů míšeňských. Další roky třicetileté války byly poznamenány dalšími průchody vojsk přes území města, které muselo buď zaplatit, nebo odvést proviant nejčastěji pro švédskou armádu. Po přepadení statků patřících Martinicům švédskými oddíly nezapomněl Bořita tyto ztráty naučtovat městu a požadovat jejich zaplacení ve výši 12 500 kop grošů za ztráty na statcích ve Slaném a Kvíci. Vestfálský mír přinesl konec války, naděje českých nekatolíků byly zcela zmařeny, ale ti, co přežili,

⁶¹ MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 67.

⁶² MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 67.

⁶³ LACINA, J. *Paměti královského města slaného*. Slaný: nákladem knihkupectví Josefa Vokouna, 1885, s. 174.

se mohli konečně znovu nadechnout a pokusit se obnovit to, co ztratili za dlouhé války, a pokusit se znovu žít.

Bylo to třeba, obývaných domů ve městě i na předměstí zůstala asi jen třetina, hospodářský život se prakticky zastavil. Před válkou ve městě působilo 15 cechů, po válce už jen devět. Řemeslníci přišli o privilegia, která měli v držení, prodejem města Martinicům. Činnost některých cechů se podařilo časem obnovit, jiné, jako cech vinařů a rybářů, zanikl. Bořita z Martinic neudělal prakticky nic pro ochranu zájmů města, jediné, co ve městě přibylo, byl panský pivovar⁶⁴ a panský dvůr⁶⁵ sloužící pro správu panství blízko městské radnice. Změna přišla krátce s nástupem jeho synů Bořity z Martinic Jiřího Adama a Bernarda Ignáce, kteří svými kroky započali duchovní i hospodářskou obnovu města.

Po ekonomické stránce započal prvotní kroky k obnově kníže Jiří Adam z Martinic, který získal pro město od císaře Ferdinanda III. tržní privilegium dávající právo uspořádat jeden výroční trh navíc k předešlým dvěma a „(...) také dva trhy na koňský, hovězí i všelijaký menší dobytek (...)“.⁶⁶ Dále ve shodě se svými bratry Bernardem Ignácem a Maxmiliánem Valentinem vrátil městu k 1. lednu roku 1651 jeho dříve zabavené výsady, jako bylo uzavírání smluv, kupování majetku, používání městské pečeti, i když bylo třeba aby prošli „(...) schválením ouředníkům jim od mně a budoucí vrchnosti jejich představeným“.⁶⁷ Spolu s právem obchodovat se solí a železem, právem dědit a odkázat majetek s podmínkou, že tito noví majitelé zůstanou poddanými „(...) mé a vrchnosti nynější (...)“,⁶⁸ spolu s tím ale byla potvrzena i povinnost roboty na tři dny v týdnu. Bernard Ignác vrátil některé výsady cechům a potvrdil jejich artikuly, některé se jich dočkaly dříve, například kožešnický,⁶⁹ jiné, jako byl textilní,⁷⁰ později. Hospodářský růst město zažilo znovu až na prahu 18. století, kdy postupně rostla ekonomická síla města prezentovaná činností 17 cechů a zapojením města do budování nové silnice z Loun na Slaný v roce 1752, kdy měšťané měli „(...) lámat

⁶⁴ V místech dnešní základní školy na Komenského náměstí.

⁶⁵ Dnešní Martinický dvůr na rohu náměstí, u ústí Lounské ulice.

⁶⁶ LACINA, J. *Paměti královského města slaného*. Slaný: nákladem knihkupectví Josefa Vokouna, 1885, s. 210.

⁶⁷ LACINA, J. *Paměti královského města slaného*. Slaný: nákladem knihkupectví Josefa Vokouna, 1885, s. 213.

⁶⁸ LACINA, J. *Paměti královského města slaného*. Slaný: nákladem knihkupectví Josefa Vokouna, 1885, s. 213.

⁶⁹ Potvrzení výsad došlo 8. ledna 1653.

⁷⁰ Potvrzení výsad došlo v srpnu 1669.

*kámen, planýrovat, šterkovat, a pokrývat pískem novou vozovku“.*⁷¹ Město získávalo opět pověst střediska obchodu a řemeslné výroby v kraji.

Po stránce duchovní přivedl Bernard Ignác do Slaného v roce 1655 řád františkánů do nově budovaného kláštera Nejsvětější Trojice na velvarském předměstí, na radu jeho bratra podpořil příchod piaristů v roce 1658, kteří se usídlili v nově budované koleji přímo na náměstí. Započal s výstavbou barokních památek, jako byla loretánská kaple uprostřed františkánského kláštera postavená „(...) *na paměť loretánské pouti, již podnikl Bernard Ignác z Martinic se svou chotí Veronikou Polynexou (...)*“,⁷² kaple Božího hrobu nebo tři kříže na Slánské hoře vedoucí lidi k jednodenním poutím a jejich přilnutí ke katolické víře. Slánské gymnázium pod vedením piaristů vzdělávalo žáky z řady měst ze severních, západních i středních Čech. Přispělo tak ke zvýšení vzdělanosti v širším okolí Slánska. Mezi profesory, kteří učili zdejší žáky, patřil i Gelasius Dobner. Přes úspěchy gymnázia bylo roku 1777 z císařského rozhodnutí zrušeno a dočasně nahrazeno hlavní německou školou, po třiceti letech díky zájmu města byla znovu otevřena humanitní škola, kde se opět vyučovalo v češtině pod dohledem piaristů. Roku 1795 město zachvátil velký požár, kterému padlo za oběť mnoho domů ve městě,⁷³ včetně piaristické koleje nebo radnice.

Poddanství města skončilo na konci 18. století v důsledku tereziánských a josefinských reforem a vymření rodu Martiniců po meči. Dohoda uzavřená mezi městem a Marií Annou Clam-Martinicovou⁷⁴ znamenala pro město konec poddanství jeho obyvatel a s ním spojených robotních a jiných povinností, konec placení robotního poplatku a povinnosti odebírání piva vrchnosti. Naopak město získalo zpět právo vybírání poplatků za provoz řeznických krámů na náměstí, právo zřizovat a udělovat hostinskou živnost. Dále muselo odvádět pozemkovou daň a tzv. „(...) *peníze ochranné (...)*“⁷⁵ ve výši 150 zlatých ročně a municipální povinnosti.⁷⁶ Získaná svoboda se měla brzy projevit na tváři města, která po dvou stoletích válečných konfliktů a ztrátě svého výhodného postavení spolu s městskými statky a s nimi spojenými penězi nemohla skrývat neutěšený stav, který se nedostatkem financí projevoval v jeho celkovém zanedbání a ztrátě dřívějšího lesku.

⁷¹ MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 74.

⁷² MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 71.

⁷³ Mělo jich být 170, což znamenalo prakticky kompletní zničení městského jádra.

⁷⁴ Dohoda o ochraně byla uzavřena 8. září 1794.

⁷⁵ MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 77.

⁷⁶ Povinné pojištění městského movitého i nemovitého majetku.

3.3 Rozvoj města a společnosti v 19. století

Po zrušení poddanství město mělo velmi dobré podmínky pro velký rozvoj, který byl v předchozích staletích utlumen a neodpovídal možnostem Slaného. Město sice patřilo svou velikostí k průměrným své doby, jeho skrytý potenciál dával tušit, že je na prahu mohutného rozvoje. I přes zánik slánského kraje nezmizel vrchnostenský úřad z města natrvalo. Slánsko sice patřilo od roku 1714 pod Rakovnicko, ale jeho úřad sídlil v Praze a od roku 1788 trvale přesídlil do města Slaný místo Rakovníku.⁷⁷ Hejtmáné sídlící ve městě k němu chovali zpravidla pozitivní vztah, což mělo na hospodářský i kulturní život města pozitivní vliv. Ve městě byly dlážděny hlavní ulice, budována veřejná kanalizace, stejně tak byly ve 30. letech založeny fondy pro výsadbu okrasné zeleně a budování promenád nebo fond špitální.⁷⁸ Dále díky své poloze na hlavní komunikační křižovatce mezi Prahou, Lipskem, která vedla dále na Drážďany a karlovarskou silnici, spojení využívané též jako poštovní trať vedlo k přílivu obchodníků a řemeslníků.

S rozvojem ozdravných pobytů v lázních stoupla i doprava přes Slaný, kudy lázeňští hosté cestovali do Karlových Varů, Teplic nebo Budyně nad Ohří, přespávali v místních hostincích, a přispěli tak k rozvoji pohostinství ve městě i na předměstích. S velkým počtem cestujících hostů vznikla myšlenka na obnovení lázeňství přímo ve městě, což by přivedlo část hostů, kteří by zvolili Slaný místo vzdálenějších lázní od Prahy. Proto byla v roce 1843 zbudována nová budova a pro její stavbu zbytečně padla za oběť Pražská brána. I přes protesty a výzvy výboru Společnosti vlastivědného muzea v Čechách s jednatelem Františkem Palackým nebo významného člena Společnosti vlasteneckých přátel umění hraběte Františka Thun-Hohensteina za její záchranu byla brána rozebrána na stavební kámen pro lázně. Ty nenaplnily velká očekávání z důvodu špatného umístění, kde „(...) *pro malý prostor nebylo možné stavět další lázeňské budovy (...)*“, ⁷⁹ a také proto, že voda místního pramene pod Slánskou horou neměla žádné léčivé účinky na rozdíl od pramene Lázní Štemberk.⁸⁰ A také proto, že prakticky naproti lázním stál důl Caroli, což na atraktivitě

⁷⁷ Což nám dává naději, že se Slaný v budoucnu může stát znovu sídlem okresní správy, jak tomu bylo do roku 1960, a tím dojde ke zvýšení prestiže města.

⁷⁸ Finanční prostředky se během let nashromáždily natolik, že z nich bylo možné v letech 1882–84 financovat stavbu městské nemocnice.

⁷⁹ MOUCHA, V. *Knihy o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 94.

⁸⁰ Tyto lázně plnily dlouho svůj účel, léčil se zde i Karel Havlíček Borovský, jejich zánik po dlouhodobém úpadku nastal po druhé světové válce.

místa nepřidalo. Proto „(...) hvězda slánského lázeňství nestačila ani vzejít, a hned zase pomasla“.⁸¹

Dalším významným podnětem rozvoje hospodářství města byla ložiska černého uhlí, které bylo prozatím dolováno jen v malých dolech v okolních vsích, jako byl Studeněves, Drnek nebo Hvězda, a v řadě dalších,⁸² provozovaná místními sedláky a zpravidla vytěžená do několika málo let. Velkým dolem přímo u bran města, který zaměstnával větší počet havířů a těžilo se v něm desítky let, se stal důl Caroli. Na uhelnou sloj se narazilo náhodou při výstavbě císařské silnice na Velvary, kdy se při výkopových pracích „(...) proti hostinci U anděla přišlo na část sloje, která vybíhala až k zemskému povrchu“.⁸³ Zde byla v roce 1830 blahotickým baronem Karlem Puetany ražena první štola. Intenzivní výzkum, který nechal baron provést, potvrdil přítomnost uhelné sloje v hloubce 56 metrů pod zemí o celkové mocnosti jednoho metru s tím, že ji dělila mezivrstva pískovce na tři pásy, těžitelných bylo celkem 80 centimetrů silné sloje. Těžba trvala skoro 66 let a vytěžilo se okolo „(...) 8 000 000 metrických centimetrů čistého uhlí“,⁸⁴ které se spotřebovávalo v okolích cukrovarech, cihelnách a dalších vznikajících podnicích. Protahující se štoly razily cestu několik set metrů na severozápad k Hájům a na jihovýchod ke Slánské hoře, kde bylo uhlí nejkvalitnější, částečně zkoksované díky kontaktu uhelné sloje s magmatem ve čtvrtohorách. Aktivní těžba probíhala do roku 1901, kdy byl důl uzavřen pro neekonomičnost těžby, pokusy o obnovu činnosti se ukázaly jako neúspěšné. Přesto byly doly menšího rozsahu na Slánsku otevírány dál, dokud hlavní slovo v těžbě nepřevzaly doly v okolí Kladna.⁸⁵ Kromě uhlí se ve Slaném lámal kámen ze Slánské hory a několik menších lomů na šterk a opuku.

Podnikatelská skupina obyvatel nebyla dlouho moc početná, město bylo do poloviny 19. století ukázkou poměrně konzervativního přístupu k hospodářství, kdy většinu obyvatel živilo zemědělství, řemesla nebo v menší míře těžba. Přesto byly ve Slaném vybudovány podniky, z nichž některé existují dodnes navzdory bouřlivému 20. století plném změn.

⁸¹ KUCHYŇKA, Z. a L. DOBNER. *Historie a současnost podnikání na Kladensku a Slánsku*. Žehušice: Městské knihy, 2005, s. 113. ISBN 80-86699-25-0.

⁸² MALODOLY. Studněves. *Malodoly.netstranky.cz* [online]. ©2019 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://malodoly.netstranky.cz/studneves.html>

⁸³ DOBNER, L. Slaný: kapitoly z historie královského města. Slaný: nákladem JUDr. Jiřího Linkeho vydal Roman Kabátek, 2016, s. 256. ISBN 978-80-270-0639-7.

⁸⁴ DOBNER, L. Slaný: kapitoly z historie královského města. Slaný: nákladem JUDr. Jiřího Linkeho vydal Roman Kabátek, 2016, s. 259. ISBN 978-80-270-0639-7.

⁸⁵ I dnes je pod Slaným, konkrétně na Hájích, evidováno uhelné ložisko odhadem se 150 miliony tun těžitelného uhlí.

Kromě mlýnů nebo městských jatek, které město potřebovalo již dříve, sem postupně pronikla i nová výrobní odvětví, ať už šlo o textilní výrobu, chemickou, nebo strojní. Jedním z nich je například strojírna Bolzano, Tedesco a spol., dnešní ČKD.⁸⁶

Tento jeden z největších podniků ve Slaném vznikl roku 1872 v rámci dílny patřící inženýrovi Bohdanu Bolzano⁸⁷ orientující se na opravu textilních strojů z místní přádelny. Díky vysoké poptávce po parních strojích se po spojení s podnikem Tedesco⁸⁸ nová továrna orientovala na výrobu parních strojů pro cukrovary nebo kotlů s nabídkou vlastních patentovaných konstrukcí,⁸⁹ výroba byla dále rozšiřována o slévárnu a výrobu drátěných lan. Po smrti Bolzana přešla firma do rukou inženýra Naxe Hirsche. Výroba byla orientována především na místní potřeby, proto vyráběla od čerpadel, těžebních strojů, ocelových lan, přes třídící stroje pro hornických i textilní průmysl. Vývoz se neomezoval jen na místní kraj nebo české země, ale výrobky putovaly též do „(...) společností v Polsku, Uhrách, Alpské báňské, v Bosně (...)“⁹⁰ nebo do Ruska, kde se těšily výborné pověsti. Je až s podivem, jak rychle se z podniku, který začínal s 50 zaměstnanci, stala za necelých třicet let společnost zaměstnávající „(...) 700 dělníků a na úředníků a mistrů“.⁹¹ Na počátku 20. století byl podnik nadále rozšiřován a novým produktem se staly lokomotivy, ale též hydraulické lisy, kulové mlýny nebo cihlářské stroje a mnoho dalších.

Za světové války byl podnik nucen přeorientovat se na výrobu vojenského materiálu.⁹² V roce 1928 jej získala strojírna Českomoravská Kolben Daněk. Úspěšný rozvoj zpomalila až ekonomická krize 30. let a druhá světová válka, po níž byl podnik znárodněn. Po roce 1989 prošel nelehkým obdobím privatizace a dodnes existuje, i když už nevyužívá celý areál, který byl částečně rozprodán jiným firmám. Dnes se specializuje na výrobu jeřábní techniky.

V polovině 19. století došlo k další reformě územní správy říše, která ovlivnila i Slánsko a Slaný, který se od února 1850 stává opět nejen sídlem okresního hejtmanství, berního úřadu nebo soudu, ale též po další reformě správy v roce 1868 střediskem svého okresu. Pod

⁸⁶ Dodnes vyrábí řadu strojů, především techniku hasičskou, vyprošťovací nebo jeřáby různých variací a velikostí.

⁸⁷ Vzdor jménu český podnikatel.

⁸⁸ Založeným roku 1872 Jiřím Tedesco v Praze.

⁸⁹ Např.: Bolzanův rošt, Reingerův rozvod apod.

⁹⁰ KUČHYŇKA, Z. a L. DOBNER. *Historie a současnost podnikání na Kladensku a Slánsku*. Žehušice: Městské knihy, 2005, s. 143. ISBN 80-86699-25-0.

⁹¹ PELIKÁN, F. a J. DOMKÁŘ. *Kralupy nad Vltavou – Slaný: města čilého průmyslu*. Brno: Národohospodářská propagace, 1947, s. 72.

⁹² Munice pro dělostřelectvo – šrapnely, granáty.

slánské okresní hejtmanství spadaly tři soudní okresy, a to slánský, velvarský a novostražecký. Díky postupnému prosazování češtiny skončila doba vedení úřední administrace v němčině a byla nahrazována češtinou, což není s ohledem na malý počet německy mluvícího obyvatelstva překvapivý jev. Okresní úřad měl na starosti agendu z mnoha oborů, patřily sem „(...) *záležitosti obecné, silniční, okresního hospodářství, chudinství, zdravotnictví, policie, požární, čelední aj.*“⁹³

Město zažilo výstavbu dalších významných budov, jež dále proměnily tvář i fungování města. Jedním z významných počínů městské rady byla veřejná podpora výstavby pražsko-duchcovské železnice, která vedla přes město. Tato stavba byla dokončena roku 1873, kdy na slánské nádraží přijel první vlak. Město tak bylo napojeno na nový druh dopravy, který zrychlil převoz lidí, zboží i zpráv, což vedlo k zániku zájezdní pošty. Zároveň ale město mělo další podnět k rozvoji, především v ulici, která spojovala město s nádražím stojícím na začátku kousek za městem. Ta se stala ukázkou toho nejlepšího, co bylo ve městě v 19. století postaveno, a odrážela nové sebevědomí majetných občanů, kteří si mohli dovolit nechat si postavit dům v ulici, kde byly soustředěny významné instituce, jako bylo okresní hejtmanství, okresní hospodářská záložna, městské divadlo nebo nádraží.

Růst počtu obyvatel města a rozvíjející se podnikání zavdalo impuls k dalšímu rozvoji školství, které nutně potřebovalo navýšit kapacity, aby bylo možné nejen udržet úroveň vzdělávání, ale i dále je rozvíjet. Proto byly vybudovány nové školy, roku 1876 dívčí škola na Hájích a roku 1882 chlapecká v místě martinického pivovaru ve městě. Dále byly v roce 1859 otevřeny dvě třídy vyššího a později další dvě třídy nižšího gymnázia, které po odchodu piaristů z města převzal do své péče Slaný. Rozvoj průmyslu, obchodu i řemesel si žádal vzdělané pracovníky, kteří by zaujali kvalifikovaná místa, výuka opakovacích nedělních hodin už nestačila, proto „(...) *bylo nutné se zamyslet nad zřízením odborného živnostenského školství.*“⁹⁴ První byla v roce 1879 večerní a nedělní škola řemeslná a průmyslová. S delším časovým odstupem následovaly škola pokračovací obchodní,⁹⁵ za dva roky ji následovala letní hospodářská škola. Město též založilo několik fondů snažících se zabezpečit děti z chudých rodin.

⁹³ MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 106.

⁹⁴ MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 104.

⁹⁵ Založena roku 1892.

Hospodářský rozvoj si žádal i vybudování záložen, které by jistily rozvoj nových i stávajících podniků. Brzy od opatrování vkladů obilí přešly na péči o finance. První Občanská záložna fungovala od roku 1864. Největší vliv po sloučení mnoha záložen do větší celků měla Okresní hospodářská záložna pečující o „(...) *největší vklad 24,257,44 zl.*“⁹⁶ Dalším významným finančním ústavem, na němž ekonomika města stála, byla městská spořitelna fungující od roku 1898. Dokladem vyspělosti řemeslné a průmyslové výroby byly krajské výstavy.

Významnou událostí, která na čas pozastavila život ve městě, stejně jako v celé Evropě, byla světová válka, která po odvodu mužů na frontu zkomplikovala výrobu. S tím, jak se válka v dalších letech prodlužovala, rovněž omezovala dostupnost běžného zboží, včetně potravin. Inflace peněz a růst ceny potravin dávaly občanům zakusit strasti, které nezažili od třicetileté války. Nespokojenost vedla ke stávkám, které se s blížícím se koncem války a prohlubujícími se problémy odehrávaly častěji. Konec války vedl k návratu vojáků z fronty, včetně oslavovaných legionářů, ale též mnoha raněných a zmrzačených, pro něž byl založen okresní úřad a „(...) *nový fond ku podpoře válečných invalidů (...)*“⁹⁷ ze Slánska.

Sociální problémy se po válce, po zániku monarchie a vzniku Československé republiky nepodařilo navzdory národní euforii vyřešit hned. Problémy s potravinami existovaly ve městě dalších několik let, než se hospodářství vrátilo do starých kolejí. V městě probíhala elektrifikace ulic, rozvíjela se dále železniční doprava, nově ji doplnil mohutný rozvoj dopravy autobusové, která zaváděla přímé spojení s většími městy poblíž Slaného, jako byly Velvary, Kralupy nad Vltavou, Mšené lázně nebo Kladno a další menší obce.

Světová hospodářská krize se nevyhnula ani podnikům ve Slaném, které musely omezit výrobu a propouštět zaměstnance. Po pominutí krize v dubnu 1934 byla ve městě nově otevřena družstevní mlékárna pod nádražím, stávající podniky jako ČKD nebo přádelna dokázaly krizi překonat a znovu naplno pokračovat ve výrobě svého zboží. Velmi dobře si s krizí poradila Pálova továrna⁹⁸ na baterie vyrábějící též akumulátory do aut nebo ruční svítilny a rádiové přijímače. I přes krizi ve městě pokračovala výstavba nových budov v duchu kubismu nebo funkcionalismu.⁹⁹

⁹⁶ MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 104.

⁹⁷ MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 110.

⁹⁸ Dodnes tato firma pod značkou Bateria funguje, i když dobu největší slávy neprožívá.

⁹⁹ Příkladem je budova České spořitelny na rohu Lounské ulice.

S postupujícím ohrožením ze strany nacistického Německa byla stále intenzivněji vnímána nutnost mít ve městě stálou vojenskou posádku, která měla sloužit při obraně nově budovaného tzv. „pražského valu“¹⁰⁰ a kvůli níž započala výstavba moderních kasáren na kraji města blízko budované betonové linie. Tak jako všechny naděje a síla bránit republiku, tento projekt nebyl využit a po Mnichovské dohodě a okupaci zbytku republiky 14. března 1939 bylo opevnění postupně z větší části zlikvidováno a kasárna sloužila vojákům Wehrmachtu. Pro politický i kulturní život znamenala další léta úplný útlum činnosti naplnění strachem. To skončilo s koncem války a nástupem nové doby, která změnila stávající poměry ve společnosti celé země k nepoznání.

3.4 Slaný v 2. polovině 20. století až současnost

Konec války znamenal ve městě i v celé zemi novou naději. Neobešel se bez potyček s ustupující německou armádou a ozbrojenými skupinami dobrovolníků spolu s četníky, které byly vyvolávány snahou jedněch pomstít se za příkoří z války a druhých dostat se k hranicím do amerického zajetí, kde je čekal lepší osud než v rukou strany druhé. Po dohodě mezi německým velením a národním výborem došlo ke stažení všech německých jednotek ze Slánska, které brzy nahradili přicházející vojáci Rudé armády. S ní přišly i politické změny, které se naplno prosadily po vítězném 25. únoru 1948. Ranou pro město byla reforma územní správy z roku 1960, která zrušila slánský okres, jeho území převzalo pod svou správu Kladno a menší část okresu Rakovník.

Se znárodněním, které započalo brzy po konci světové války, byly zlikvidovány všechny podniky i živnosti, jejichž majitelé byli označeni za vykořisťovatele dělnické třídy. Teď musely být nově zařazeny do nových okresních podniků pod kontrolou státu. Poslední, kteří si udrželi ještě dva roky samostatnost, byli drobní řemeslníci vyrábějící sami „(...) *nebo ve spolupráci s dalšími členy rodiny*.“¹⁰¹ Okresní průmyslový podnik Kladno sídlící ve Slaném sdružoval výroby spotřebního zboží,¹⁰² Okresní stavební podnik Kladno sdružoval a zajišťoval veškeré stavební práce v rámci okresu a další jim podobné organizace zaměřené na ostatní typy hospodářství a výroby. Obchody byly spojeny podle nabízeného sortimentu zboží do národní obchodní sítě, ať už šlo o knihkupectví, restaurace, drogerie apod.

¹⁰⁰ Systém lehkého opevnění sestávající z řopíků, cílem bylo zastavit postup nepřítele na hlavní město a zajistit čas pro příchod posil, obklíčení nepřítele a jeho zničení.

¹⁰¹ DOBNER, L. *Slaný: kapitoly z historie královského města*. Slaný: nákladem JUDr. Jiřího Linkeho vydal Roman Kabátek, 2016, s. 307. ISBN 978-80-270-0639-7.

¹⁰² Výroba bot, nábytku, textilu apod.

V sedmdesátých letech přibyly na Pražském Předměstí nově vystavěné sklady ovoce zpracovávající úrodu z místních sadů.¹⁰³

Tvář města nesmazatelně poznamenala revitalizace dřívějších předměstí, která byla z části či zcela zbourána ve prospěch panelákové výstavby. Tak byly značně poškozeny i cenné budovy na dnešní Wilsonově třídě spojující jádro města s vlakovým nádražím. Některé části byly revitalizovány zcela,¹⁰⁴ jiné pouze částečně,¹⁰⁵ nově bylo vybudováno letní kino a další zázemí pro kulturní vyžití občanů města. S postupujícím vyčerpání ložisek černého uhlí okolo Kladna začala příprava opětovné těžby ve Slaném. Průzkumy potvrdily velká těžitelná ložiska, která měla zajistit uhlí pro Poldovskou huť na několik dalších desetiletí na Hájích. Kromě hloubení šachet do hloubky přesahujících 1000 metrů se počítalo také s vybudováním nového sídliště pro horníky. Tyto plány by významně proměnily tvář města i strukturu obyvatelstva. Tento plán ale už nebyl realizován, se sametovou revolucí došlo k upuštění od původních plánů. Sídliště nebylo nikdy vybudováno a od těžby uhlí bylo též upuštěno z důvodu obav znečištění spodních vod, kterých je na Slánsku poskrovnu.

Privatizace přinesla obnovu soukromého vlastnictví, ale též už dlouho neznámou nezaměstnanost nebo vytunelování do té doby dobře fungujících podniků.¹⁰⁶ Město prošlo podobně jako jiná česká města privatizací městského bytového fondu probíhající od roku 2000, který byl z retrospektivního pohledu příliš rozsáhlý a unáhlený. Dnes naopak musí město byty draze odkoupit, aby mohlo splnit zákonnou povinnost o bydlení pro sociálně slabé. Příchod zahraničních investorů oživil průmyslové zóny města,¹⁰⁷ ale i úspěšné projekty místních podnikatelů¹⁰⁸ daly městu nový impuls k jeho rozvoji. V posledních letech probíhá ve městě postupná rekonstrukce historického jádra vracející městu jeho bývalý lesk místo socialistické šedi. Při privatizaci státní sítě nemocnic se uvažovalo, že by slánská nemocnice byla zrušena ve prospěch spádové oblasti okresní kladenské. Město projevilo zájem o její získání do svého vlastnictví, po jednání s ministerstvem byla bezúplatně v roce 1996 převedena na město Slaný, které ji provozuje. Díky stále výhodné poloze města vedle

¹⁰³ Dnes tento podnik dělá to samé pod značkou EKOFRUT Slaný, spol. s.r.o.

¹⁰⁴ Tak bylo zcela zbouráno Všeňlušické předměstí.

¹⁰⁵ Příkladem je Pražské Předměstí, které je významně pozměněno, ale jako celek nebylo zbouráno, proto zde lze i dnes s velkou námahou najít zajímavé stavební objekty.

¹⁰⁶ Tento případ se týká mlékárny u železničního nádraží, která byla vytunelována novými vlastníky a v roce 1994 musela ukončit svoji činnost.

¹⁰⁷ Továrna Mitsubishi.

¹⁰⁸ Např. LINET spol. s.r.o. v Želevcích vyrábějící zdravotnická lůžka.

dálnice z Prahy na Chomutov¹⁰⁹ a karlovarské silnici se dá očekávat další zajímavý rozvoj města, které leží na důležité komunikační křižovatce nabízející spojení s Prahou a zároveň i dobré podmínky pro podnikání.

¹⁰⁹ U Slaného končí a dále vede pouze rychlostní silnice, očekává se ale její delší výstavba díky hotovému projektu a odkupu pozemků nutných pro její realizaci.

4 Památky v historickém centru

Většina vybraných památek patří mezi velmi staré objekty, které přežily mnoho významných dějinných okamžiků, stejně jako pokusy o jejich likvidaci nebo kompletní přestavbu. Nedochovaly se sice v původním provedení, přesto patří mezi významné klenoty města, které svědčí o jeho minulosti. Některé z nich už se dočkaly částečného průzkumu, který odhalil mnohé z jejich minulosti, jednotlivé přestavby a v některých případech i částečného dochování původního zdiva. Nejvíce informací bylo v posledních letech zjištěno se započatou rekonstrukcí inženýrských sítí pod dlažbou v jádru města, které je nutné po letech udržovacích prací kompletně obměnit, a tím se otevírá možnost archeologického výzkumu, pro který by jinak nebylo možno získat dostatečnou podporu.

4.1 Kostel sv. Gotharda

Děkanský kostel města prodělal ve své historii významný stavební přerod. Na jeho místě stála už roku 1137 doložená románská trojlodní bazilika zasvěcená sv. Gothardovi, tyčící se nad původní osadou u Červeného potoka patřící do majetku ostrovského kláštera řádu Benediktů. Díky vhodné poloze osady poblíž obchodní cesty mezi Prahou a Saskem byla osada z rozhodnutí krále Václava II. povýšena na město s magdeburským právem. Kvůli zahrnutí chrámu do opevnění města a jeho nevýhodné poloze na okraji byly hradby v jeho okolí včetně tzv. Pražské brány silněji opevněny. Stejně jako bylo sídlo přestavěno pro potřeby města, jeho farní kostel prošel též významnou proměnou, aby splnil potřeby výrazně většího sídliště. Nová stavba respektovala půdorys původní baziliky, románské zdivo bylo odhaleno archeologickým průzkumem kostela. „*V západní části severní stěny hlavní lodi, pozorovatelné z podkroví severní boční lodi, se dochoval líc románské zdi se štěrbinovým okénkem.*“¹¹⁰

Nevíme jistě, zdali byl kostel ihned po založení města zahrnut do městských hradeb. Je možné, že kromě jeho polohy bránila začlenění i skutečnost, že ostrovský klášter měl v místě města a jeho okolí značný majetek, kterého se vzdal až po patřičné náhradě. Určité vazby kláštera k Slánsku přetrvaly, nadále měl „*(...právo obsazovat Slánskou faru členy svého konventu a samotnému kostelu ještě 2 lány, vinice v Ovčářích s 8 vinaři).*“¹¹¹

¹¹⁰ Slaný. *České město ve středověku*. Sborník příspěvků kolokvia k 700. výročí královského města Slaného. Okresní úřad Kladno 1997. s. 14.

¹¹¹ MOUCHA, V. *Knihy o Sláném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 44.

V polovině 13. století byl kostel přebudován na raně gotický trojlodní chrám s předsunutým kněžištěm.¹¹² Ze tří stran kostel obepínal hřbitov, který kvůli své malé ploše uvnitř hradeb brzy nestačil. Proto pohřebiště u Gotharda nahrazovaly hřbitovy dalších kostelů na předměstí, jako byl kostel sv. Vavřince¹¹³ pro méně majetné obyvatele města. Pohřbívání uvnitř hradeb definitivně skončilo v 16. století pro nedostatek místa.

Kostel prodělal několik významných přestaveb i v dalších stoletích. První z nich po založení města byla v roce 1371 přestavba po požáru, který zpusťošil celý Slaný. Z této doby pochází současná kostelní věž vysoká 43 metrů v gotickém stylu z kvádrového zdiva na zkoseném soklu. Následně proběhla přestavba hlavní lodi s žebrovou klenbou spolu s presbytářem. Podruhé byl kostel vypálen roku 1425 během husitských válek vojskem sirotků, které spálilo zvonici, čemuž odpovídají dochovaná požárem poškozená žebra v prvním patře věže. Poškozen byl ale objekt kostela celkově, k jeho skutečné opravě došlo až po husitských bouřích v 15. století, skutečně dokončeny byly až v roce 1520. Přestavby z doby krále Jiřího z Poděbrad a jagelonské dynastie vtiskly kostelu jeho současný vzhled v pozdně gotickém stylu, který se už v dalších staletích výrazněji neměnil. V západním portálu vstupu do kostela se nachází dodnes dochované dřevěné dveře s bohatou řezbářskou výzdobou z poloviny 15. století.

Poslední přestavba byla provedena v letech 1874–1890 podle návrhů architekta Rudolfa Štecha, místního rodáka. Ta odkryla malby v pěti klenebních polích hvězdicové klenby presbytáře. Jednou z nejzajímavějších je v kosočtvercovém poli postava Krista ve slunci na obláčku s kalichem v levé ruce, žehnající pravou rukou, se symboly evangelistů sv. Jana v podobě černé orlice a Matouše ve zpodobení anděla. Došlo na obnovení interiéru a zasazení barevných vitráží do oken. Další zajímavou památkou je dochovaná cínová křtitelnice z roku 1511.

4.2 Kašna čtyř prezidentů

Zabezpečení dostatku vody bylo pro každé město vždycky jedním z prvořadých úkolů, čím více se město rozrůstalo, tím byl palčivější, i když to dnes nevypadá na příliš ožehavou

¹¹² Pozůstatky raně gotického zdiva se dochovaly na spodních částech obvodového zdiva kostela, spolu s částí pilířů hlavní lodi a některých okenních ráků. Viz. *Slaný. České město ve středověku*. Sborník příspěvků kolokvia k 700. výročí královského města Slaného. Okresní úřad Kladno, 1997.

¹¹³ Tento kostel stál na dnešním Pražském Předměstí, byl zrušen v rámci josefínských reforem, zbourán pro špatný stav v roce 1851 a přebudován na ovčín, dodnes zůstala zachována pouze část gotického okenního rámu na úrovni chodníku Pražské ulice.

otázku. Ve městě existovaly studny, z nichž některé se potýkaly se znečištěním. Možná právě proto, jak píše Lacina, byl nejzajímavějším, co na náměstí bylo možné vidět, jakýsi rybníček. Přesto, že náměstí bylo v té době zcela vydlážděné, doslova píše: „(...) o klenot pak tento starali se otcové moudří a opatrní otcové města tak starostlivě, že ve strachu, aby snad nevyschla, dali do ní r. 1615 troubami vést vodu z Hájů“.¹¹⁴ Kromě tohoto rybníčku už v té době stávala na náměstí též renesanční kašna, vybudovaná roku 1529, která svému účelu sloužila až do konce 19. století do vybudování městského vodovodu. Tedy dlouho poté, co rybníček na náměstí zanikl.

Kašna stojí na západním okraji náměstí ve stínu několika lip. Je jedinou dochovanou plastickou památkou, které stávaly na náměstí v minulosti.¹¹⁵ Kašnu tvoří pískovcová nádrž čtvercového tvaru se zdobeným parapetem a zaoblenými nárožími na kamenném soklu s jednoduchou římsou. Zevnitř je pokrytá měděným plechem. Hmota nádrže je zvenčí členěna na několik ploch připomínajících kazetování s ústředním kruhovým ornamentem. Ústřední fontána je složena z několika stupňů, základ tvoří hranolový sokl, na něj dosedají čtyři lví hlavy s předními tlapami nasměrovanými do světových stran. Hlavy, z nichž stříká voda, podpírají rozměrnou mísu, z níž vyčnívá dvouetážový útvar připomínající květ, z nějž opět stříká voda, která padá přes etáže do mísy, ze které přetéká do hlavní nádrže. Podobně jako v jiných městech, i zde byla kašna napájena vodovodním potrubím z vodních zdrojů bývalého všehlušického předměstí. Současná kašna je replikou původní stavby z roku 1825. Poslední velkou rekonstrukcí prošla v roce 2006 krátce před setkáním prezidentů Visegrádské skupiny. Podle něj je dnes kašna též nazývána Kašnou čtyř prezidentů.

Setkání se tehdy zúčastnili prezidenti z České republiky (Václav Klaus), Slovenska (Ivana Gašparoviče), Polska (Lecha Kaczyňského) a Maďarska (Lászla Sólyoma), což připomínají kovové destičky umístěné v rozích kašny. Tato návštěva byla jednou z řady příležitostí, kdy město poctil svojí návštěvou prezident republiky. V minulosti jej navštívil Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš nebo Antonín Zápotocký. Po rozdělení Československa zatím všichni čeští prezidenti zavítali aspoň jednou do Slaného. Václav Havel i Václav Klaus dokonce několikrát.

¹¹⁴ LACINA, J. *Paměti královského města slaného*. Slaný: nákladem knihkupectví Josefa Vokouna, 1885, s. 120.

¹¹⁵ Dříve na náměstí kromě zmíněné louže stávala též solnice, pranýř nebo mariánský sloup. Poslední ze zmiňovaných památek byla zbytečně zbourána brzy po vyhlášení samostatného Československa.

4.3 Městské divadlo

Městské divadlo se nachází na Wilsonově třídě, v horní části ulice blízko historického jádra města. V 19. století prodělalo ohromnou proměnu, navíc v poměrně krátkém časovém horizontu. Tato část města nebyla nikdy předtím zastavěná jako jiná městská předměstí, jak ukazuje dobová mapa plánu města od Karla Jeřábka z roku 1838,¹¹⁶ ulice ještě neexistovala, zde se „(...) *prostírala pole, louky, stodoly*“.¹¹⁷ Další mapové zobrazení z roku 1901 už ukazuje diametrálně odlišnou situaci. Rychlá zástavba tohoto území svědčí o růstu národní hrdosti, bohatství úspěšných obyvatel města dokládá okázalost nově budovaných domů v duchu novorenesance s aplikovanými prvky národních motivů. O významu této ulice svědčí i umístění některých, v té době významných budov, jako je okresní dům, hospodářská záložna, železniční nádraží nebo právě městské divadlo.

Přesto, že veřejná divadelní představení místní spolek hrál už od druhé čtvrtiny 18. století, neměl své vlastní prostory a hry byly hrány po městských hostincích. První stálé prostory místní ochotnický spolek obýval od roku 1846 v piaristické koleji, kde strávil dalších 30 let. Po odchodu piaristů ze Slaného nastal spor o vlastnictví divadelního sálu v koleji. Soud rozhodl v roce 1874 ve prospěch města, ochotnický spolek sice mohl v divadle dále hrát, ale za vysoký nájem, což vedlo k uzavření divadla o rok později. Za dva roky poté na popud zástupců slánského divadelního spolku započala veřejná finanční sbírka, která se setkala s ohromným zájmem místní veřejnosti. Díky dostatečnému finančnímu obnosu byla vypsána veřejná soutěž, které se účastnilo 36 návrhů, soutěž vyhrál návrh Jindřicha Fialy, protože byl „(...) *v úhrnu architektonických hmot kompaktnější a ,držel‘ pouliční čáru*“.¹¹⁸ Už 4. června 1882 byl slavnostně položen základní kámen divadelní budovy. Stavba samotná byla dokončena o dva roky později, stavebním pracím dozoroval místní stavitel František Štech. Slavnostní otevření divadla proběhlo měsíc po otevření Národního divadla v Praze.

Budova je postavena, tak jako mnoho budov v této ulici, v novorenesančním stylu. Osa tvaru parcely budovy je souběžná s Wilsonovou ulicí, místo aby do ní ústil hlavní vchod, ústí do vedlejší divadelní. V těchto dvou ulicích je též fasáda budovy architektonicky bohatě upravená. Z hlavního průčelí budovy vystupují boční rizality zdobené kvádrovou bosáží

¹¹⁶ SEMOTANOVÁ, E. a kol. *Slaný*. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 1998. ISBN 80-85268-80-9.

¹¹⁷ HUŠÁKOVÁ, I. a V. PŘIBYL. *Zmizelé Čechy - Slaný*. Praha: Paseka, 2011, s. 38. ISBN 978-80-7432-112-2.

¹¹⁸ HUŠÁKOVÁ, I. a V. PŘIBYL. *Zmizelé Čechy - Slaný*. Praha: Paseka, 2011, s. 39. ISBN 978-80-7432-112-2.

v patře s okny dekorovanými trojúhelníkovitými frontony nad římsou a balustrádovými parapety pod oknem, lemovanými dórskými pilastry. Vstup do divadla tvoří tři klenuté portály s rustikální úpravou. Nad nimi zdobí průčelí budovy čtyři polosloupy s jónskými hlavicemi a atickou patkou, oddělené třemi vysokými okny. Nad nimi je jednoduchá římsa s vlysem nesoucí plastický nápis Městské divadlo, stěna budovy je po obvodu ukončena korunní římsou.

Vnitřní prostory divadla tvoří vestibul obdélníkovitého tvaru s dvěma schodišti na balkony a galerii. Přízemní stupňovité hlediště obepínají balkony v půlkruhovém uspořádání, zdobené zlacenými obdélníkovými tvary s růží v kruhu uprostřed, podepřené litinovými sloupy s jednoduchými hlavicemi. Strop je plochý, s malbou, jejímž motivem je barevný kruh opisující tvar hlediště s motivy rostlin, uprostřed je patrná zlacená větrací mřížka, po stranách kruhu se nachází erbovní znamení českého království se svatováclavskou korunou a znaky města.

Divadlo prošlo za svou dobu existence několika rekonstrukcemi, ta poslední, která proběhla v letech 1991–2001, dala divadlu jeho současný vzhled. Došlo nejen k opravám fasády a interiéru, včetně maleb a štukové výzdoby, ale rovněž k modernizaci jevištní techniky. Divadlo spolupracuje mnoho let s Českou televizí, Primou nebo Novou, některé jejich pořady se natáčely v prostorách divadla, mnoho známých českých herců a zpěváků zavítalo na jeho prkna, například Bára Basiková, Jiří Korn nebo Karel Gott.¹¹⁹

4.4 Piaristická kolej

Piaristé byli novým církevním řádem, který byl založen až v 17. století sv. Josefem Kalsanským. Posláním tohoto řádu je vzdělávání a misijní činnost, s tím spojené zakládání škol, výchova a vzdělávání dětí. Přístup piaristů k nekatolickému prostředí českých zemí nebyl agresivní jako u jezuitů. Řád se prosazoval v českých zemích pomalu a zaměřoval svou činnost hlavně na menší města, kde konkurence ze strany jezuitů nebyla tak významná. Město Slaný díky své poloze blízko Prahy, o kterou měli piaristé zájem, dávalo naději, že by časem mohli uspět i v něm, navzdory jezuitům. Založení koleje ve Slaném podporoval především probošt vyšehradské kapituly Ferdinand Leopold Bennona z Martinic, který se s činností řádu seznámil během pobytu v Římě, nicméně fundátorem nové koleje se stal jeho bratr Bernard Ignác z Martinic.¹²⁰ Podmínky stanovující práva a povinnosti vůči

¹¹⁹ Více na stránkách knížky Divadlo a divadelnictví v královském městě Slaném.

¹²⁰ Podpora řádu ze strany Ferdinanda Leopolda Bennona z Martinic byla podmíněna právě touto podmínkou.

donátorovi „(...) byly stvrzeny 1. června 1658“.¹²¹ samotná stavba začala až v dubnu 1659 „(...) na místě 8 městských domů a řeznických krámů (...)“¹²² Slánská kolej se tak stala druhou nejstarší v Čechách.

Piaristická kolej s kaplí Zasnoubení Panny Marie stojí na východním okraji dnešního Masarykova náměstí a je chráněnou památkou od roku 1958. Od svého vzniku prošla výraznou proměnou. Původní barokní budova s motivem „(...) zahradního rizalitu, který je zakončen štítem s volutami (...)“¹²³ byla přebudována do současné dvoupatrové kvadratury s uzavřeným atriovým dvorem se zasklenými arkádami a cestičkami ve tvaru kříže scházejícího se u studny tvořící jeho střed. Dnes je místem pro odpočinek v centru města. Z náměstí na první pohled zaujme neorenesanční členěná fasáda s náznakem jónských sloupů s volutami a dvěma trojúhelníkovými štíty s kompletně žlutou fasádou a podloubím, které je na náměstí pouze u této budovy. Na stěně vchodu do prostor v patře je umístěný městský znak s informační tabulí shrnující vznik koleje a činnost piaristů ve městě spolu s jejich úlohou ve zvýšení kvality školství vedoucí až ke vzniku místního gymnázia, které započalo svoji existenci roku 1667 a kde výuka probíhala v češtině, latině i němčině. Pro potřeby gymnázia budova sloužila do roku 1940. Z východní strany na ni navazuje udržovaná zahrada s vyvýšenou opěrnou zdí.¹²⁴

Skutečným klenotem celého komplexu je ale samotná kaple Zasnoubení Panny Marie s její atmosférou. I přes to, že kaple ke konci 18. století vyhořela, zachovala se zde řada barokních prvků. Vchod do kaple zdobí kamenný vstupní portál s erby Martiniců a Dietrichštejnů. Interiéry kaple doplňuje portrét donátora kláštera na stěně, prostoru dominuje dochovaný hlavní oltář s obrazem Zasnoubení Panny Marie od Innocence Carloneho, po stranách se sochami sv. Jáchyma a sv. Anny od Františka Pavla Widemanna. Na oltáři je umístěn ostatkový kříž s „pravým“ úlomkem z Kristova kříže. Nad kruchtou s varhanami se dochovala část původní valené klenby s freskou Uvedení Panny Marie do chrámu. Pod oltářem byla umístěna schránka, kde byla uložena třetina srdce Bernarda Ignáce z Martinic svědčící o jeho blízkém vztahu k tomuto místu.¹²⁵

¹²¹ MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 88.

¹²² MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 72.

¹²³ HUŠÁKOVÁ, I. a V. PŘIBYL. *Slaný*. Praha: Paseka, 2011, s. 50. ISBN 978-80-7432-112-2.

¹²⁴ Možná kvůli této mohutné zdi Lacina ve svém díle na místo koleje umisťoval předpokládaný hrad, sloužící jako správné středisko oblasti před založení města. Nikdy nebyl v prostorách jádra města prokázán.

¹²⁵ Druhá třetina srdce je umístěna pod Loretánskou kaplí v kostele Nejsvětější Trojice v dnešním karmelitánském klášteře u slánského hřbitova, třetí část je uložena v kapli Kajetánka v Praze-Břevnově.

Dnes slouží přízemí budovy městu jako knihovna s odděleními pro děti i dospělé. V patře je vlastivědné muzeum s řadou expozic, jako jsou archeologické nálezy z území města a slánské hory vykreslující život na Slánsku nebo sbírka slánek či církevních předmětů. Z klášterní zahrady se vchází do městského kina. Každý rok se v prostorách kaple s jedinečnou atmosférou koná setkání historiků s názvem Slánské rozhovory zaměřené na odborné příspěvky s určitým tématem, které je každý rok jiné.

4.5 Stará Radnice

Budova bývalé slánské radnice stojící v řadové zástavbě uprostřed jižní strany náměstí byla původně měšťanským domem. Při vstupu na náměstí z kterékoliv strany ihned upoutá pozornost hmotou celé stavby majestátně se tyčící nad okolními domy. I když prošla řadou přestaveb, stále si zachovává své kouzlo. Původní gotickou jednopatrovou budovu daroval městu císař Karel IV. v roce 1378 po zesnulém majiteli, připadající mu odúmrtním právem,¹²⁶ výslovně k vybudování městské radnice, kterou do té doby město postrádalo. Podobně jako každá významná budova na náměstí, i radnice prošla několika významnými proměnami.

Radnice se skládá z dvoupatrové budovy obdélníkového půdorysu v barokním stylu s 43 metrů vysokou dvoupatrovou věží zakončenou bání s lucernou zakončenou makovicí s hvězdou, kterou roku 1617 „(...) *purkmistr páni i s makovicí třiceti šesti dukáty uherskými pozlatiti dali*“.¹²⁷ Symbolizující, že Slaný coby hvězdu husitství.¹²⁸ Mezi patry hranolové věže jsou umístěné hodiny s ciferníkem do všech světových stran. Na straně přivrácené ke kostelu sv. Gotharda nalezneme čtyři data ve falešných oknech, kdy radnice prošla významnou opravou.

Fasáda budovy je barevně, bílo-červeně, i plasticky členěná, rohy jsou zdobené bosáží, která opticky fasádu sjednocuje. V průčelí zdůrazňuje vstup do prostor radnice předsazený půlkruhový portál s dvojicí polosloupů po stranách, do kterého je vsazený městský znak. Nad nimi začíná stupňovitá římsa zakončená pásovým vlysem s triglyfy, nad nímž je umístěn balkon s kovaným zábradlím. Okna v obou patrech lemují nadokenní i podokenní římsy.

¹²⁶ Právo odúmrtě znamená, že majetek po zesnulém vlastníkově nemá žádného legálního dědice, proto jej zdědí panovník/stát.

¹²⁷ LACINA, J. *Paměti královského města slaného*. Slaný: nákladem knihkupectví Josefa Vokouna, 1885, s. 122.

¹²⁸ Slaný je takto nazýván od dob husitských válek, kdy tvořil alianční svaz s městem Louny nazývaným „měsíc“ a Žatcem nazývaným „slunce“.

Vnitřní prostory jsou dělené hlavní chodbou vedoucí do patra, kde jsou dvě hlavní síně, první sloužila k čekání obyvatel na jednání s městskou radou¹²⁹ a druhá k zasedání konšelů v čele s purkmistrem. V této místnosti byly uloženy důležité knihy a dokumenty jako městská kronika, kniha soudní, privilegia a další dokumenty důležité pro bezproblémový provoz města. Také zde byla umístěna městská pokladna. V přízemí radnice na dvoře se nacházelo městské vězení pojmenované „Dobeška“.¹³⁰

Původní renesanční budovu roku 1751 nahrazuje na jejím místě nová, kterou nechal postavit Michal z Martinic která však 2. srpna 1795 shořela. Proto bylo nutné začít s okamžitou obnovou, která byla dokončena o dva roky později. Velkou rekonstrukcí prošla až v roce 1890 pod dohledem architekta Rudolfa Štecha, místního rodáka, který provedl úpravy v duchu novorenesančního stylu. Dílčí opravy budovy proběhly ve 20. století, přičemž nešlo vždy o adekvátní zásahy. Poslední kompletní oprava fasády proběhla v roce 2017.

Dnes už zde běžně městská rada nezasedá. Při výjimečných událostech ale stále starosta z balkonu pronáší projevy obyvatelům města.¹³¹ Stejně tak místnost k zasedání městské rady je využívána pro uvítání významných návštěv ve městě a krátkodobým pronájmům. Přízemí slouží jako služebna městské policie. Prostory pod věží dříve sloužily ke komerčním účelům, dnes je zde umístěná galerie místního umění.

4.6 Slánská hora

Slánská hora je přírodní dominantou města tyčící se do výšky 330 m n. m. Spolu s Vinařickou horou je nejnižším výběžkem Českého středohoří a dokladem vulkanické činnosti v období třetihor. Proto Slánskou horu tvoří bazalty se sloupcovitou odlučností, což je na Slánsku, kde je převaha sedimentárních hornin, výjimka. Na první pohled nevyčnívá nijak výrazně nad okolní terén a z jihovýchodního pohledu je tento dojem nejsilnější. Naopak ze severní strany, kde horu obtéká místní Červený potok, působí těleso hory nejmajestátněji.

Přítomnost stálého zdroje vody v podobě potoka a také pramene¹³² pod horou spolu s úrodnou půdou a blízkou horou ze dvou stran těžko přístupnou vedly k osídlení hory, které „(...) spadá na počátek 4. tisíciletí př. Kr., do doby kultury s nálevkovitými poháry (...)“¹³³

¹²⁹ Tzv. Mazhaus.

¹³⁰ O jejích návštěvnicích složila místní hudební skupina Deratizéri písničku „Dobeška“.

¹³¹ Většinou při novoročním projevu nebo různých výročích.

¹³² S ním je spojena legenda o knížeti Nezamyslovi a založení města kvůli slané vodě.

¹³³ MOUCHA, V. *Knihy o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 17.

patřící do pozdní doby kamenné, zaměřené na zemědělství. Některé nálezy¹³⁴ z tohoto období někteří vědci zkoumající horu, jako byl Matyáš Kalina z Jäthensteinu, vyvozovali závěry vedoucí k představě, že hora mohla být významným náboženským místem sloužícím pro oběti bohům. Po vymizení kultury nálevkovitých pohárů se vystřídala řada dalších kultur, jako byla řivnáčská kultura, s níž jsou spojovány teorie o opevněném sídlišti na hoře, kultura se šňůrkovou keramikou potvrzená nálezy v kostrových hrobech. Dále také kultura únětická doložená nálezy dvou pecí na tavbu kovů, nicméně nástroje potřebné zpracování polotovarů nebyly nalezeny. Do významného nálezu bronzových předmětů patřil „(...) *soubor šesti terčů s kuželovitým výčnělkem uprostřed*“.¹³⁵ Odlitých na ztracenou formu. Další nálezy byly zařazeny i do dalších nastupujících kultur, jako byla mohylová nebo laténská, jejichž pozůstatky byly nalezeny nejen na hoře, ale i v širším okolí, včetně menších pohřebišť.

Některé nálezy uložené v místním muzeu nebyly pečlivě zdokumentovány, proto je jejich zařazení k pohřební výbavě nebo nálezům sídlištním nejisté. Na hoře probíhala těžba kameniva a, podobně jako na Vinařické hoře, skončila v polovině 20. století. Bohužel částečné odtěžení hory spolu s rozšiřující se městskou zástavbou ve 20. století zničilo většinu cenných archeologických lokalit nacházejících se na hoře nebo na jejím úpatí. Proto nelze s jistotou prokázat přítomnost hradiště na Slánské hoře. Místní podmínky tuto domněnku podporují, ale faktických důkazů se dochovalo nemnoho.

V raném středověku se osídlení přemístilo z hory do údolí červeného potoka, kde se jedna z osad stala základem budoucího města. Další život místního osídlení se tak přesunul do současného centra města. Hora ale nezůstala zcela opuštěná, u jejího úpatí se život nezastavil a nadále se rozvíjelo dnešní Pražské Předměstí u kostela sv. Vavřince.

Pěstování vína je s horou silně propojené, dokladem jsou zachovalé viniční terasy na jihovýchodní straně hory. Víme, že vinařství mělo na Slánsku dlouhou tradici, máme doklady, že při zakládání města král při povyšování obce na královské město musel směnit řadu pozemků patřících několika klášterům ve prospěch budovaného města. Klášter ostrovský si i po směně pozemků ponechal právo jmenovat kněze na slánskou farnost,

¹³⁴ Dva kameny s typickými prohlubněmi, tzv. „Obětní mísa“ a „Obětní kámen“, nacházející se u vrcholku hory. Obětní kámen leží u cesty k vrcholu, je mnohem menší, než je patrné na běžně dostupných fotografiích, Obětní mísu jsem zatím nenašel.

¹³⁵ MOUCHA, V. *Kniha o Sláném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 29.

ke které nadále patřily „(...) 2 lány a vinice v Ovčářích s 8 vinaři.“¹³⁶ Díky vulkanickému původu hory a teplému klimatu a blízkosti Prahy coby odbytíště bylo vinařství velmi rozšířené, zaniklo po třicetileté válce, stejně jako rybníkářství na dlouhá staletí, než byla roku 1997 ve Kvíci tato tradice obnovena.¹³⁷

Významným optickým prvkem jsou tři kříže na vrcholu hory. Byly vztyčeny roku 1662 za působení smečenského šlechtice Bernarda Ignáce z Martinic jako jeden z viditelných symbolů barokizace krajiny, které měly společně s několika dalšími stavbami¹³⁸ vtisknout slánské krajině duchovní ráz.

Významně se na vzhledu hory podepsala těžba kamene probíhající v lomu z východní strany hory patřící Rudolfovi Štechovi, která vedla k výraznému odtěžení hory vedoucí k dnešnímu stavu, když těžba byla po mnoha průtazích zastavena až po roce 1967.

Dnes je hora chráněna jako přírodní památka pro přítomnost vzácných druhů rostlin, živočichů typických pro biotop skalní stepi, geologický význam coby studijní materiál, štol po těžbě kamene a několik historických památek. Přesto zde byla v roce 2017 vybudována horolezecká stezka ze severní strany hory, tzv. Via Ferrata.

4.7 Velvarská brána + opevnění

Hradby každého města byly nejen jeho vizitkou odrážející jeho ekonomickou sílu, společenský status v kraji a ambice měšťanů. Rovněž byly projevem zájmu majitele, který tak dával najevo velkou péči o město a vkládal v ně důvěru. Hradby patřily mezi jeden z významných poznávacích atributů královských měst od počátku jejich existence. Staly se hybatelem jeho budoucnosti v případě vojenského konfliktu, kdy je mohly ochránit před útoky nepřátelského vojska, ale stejně tak mohly být důvodem k jeho obléhání.

Od svého vzniku bylo město opevněno dvěma pásmy hradeb. Kamenné fortifikace se dočkalo brzy po svém povýšení na královské město Václavem II. Skládalo ze dvou pásů hradeb, hlavní hradba byla zbudována z místních zdrojů opuky, byla dlouhá 1250 metrů a široká okolo 220 centimetrů. Protože se nikde nedochovala původní výška hradby, nemáme jistotu, jak byla celkově vysoká. Jediným záchytným bodem pomáhajícím vytvořit

¹³⁶ MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994, s. 20

¹³⁷ Více na <http://www.vinarstvikvic.cz/o-vinarstvi/>. [online]. ©2019 [cit. 2019-11-1].

¹³⁸ V tomto období byla vybudována i Loretánská kaple v kostele Nejsvětější Trojice, Boží hrob a piaristická kolej na náměstí.

si představu, je umístění bočního vstupu do Velvarské brány, který se nachází ve výšce 5 metrů.

Opevnění bylo během dalších století doplňováno a dále zesilováno, jak uvádí Razím, hlavní hradební zeď byla zesilována pravidelným vkládáním hranolových věží,¹³⁹ buď celých, nebo jen polovičního profilu.¹⁴⁰ První předsunutě opevnění nad suchým příkopem posílily kruhové bašty, podle dobové kresby J. Willenberga z roku 1600 někdy i zastřešené s podsebitím. Poslední významné péče se městským hradbám dostalo v druhé polovině 15. století, kdy byly kromě zdí posíleny i brány. Po třicetileté válce došlo k postupnému zanedbávání fortifikace města a jejímu postupnému rozebrání na stavební kámen. Nejhorší z tohoto pohledu bylo 19. století, kdy bourání padly za oběť dvě ze tří stojících městských bran. Dodnes se zachovalo jen málo z celého hradebního systému, dochovaly se „(...) *jen nevelké fragmenty hradebních zdí, šest věží hlavní hradby, šest bašt parkánové zdi Velvarská brána*“.¹⁴¹

Velvarská brána je tak jednou z mála běžně viditelných připomínek hradeb, které patřily neodmyslitelně ke každému středověkému městu. Stojí na severním okraji historického centra na komunikaci směřující z Velvar a Litoměřic na náměstí. Nevíme přesně, kdy byla postavena, je pravděpodobné, že se tak stalo již s výstavbou kamenného opevnění města. Její současný stav je dán několika přestavbami z minulých století. Poslední významná přestavba se odehrála v letech 1462–1463 za vlády Jiřího z Poděbrad. Postavena byla „(...) *z lomového zdiva s armovanými nárožními otvory s jehlancovou střechou*“.¹⁴² Tu doplňuje novodobá měděná makovička s kohoutem.

Skládá se ze čtyř pater, díky celkové výšce 38 metrů vynikala nad okolní zástavbou, dokud nebyla v roce 1872 postavena budova nynějšího městského úřadu¹⁴³ ve stejné výši, která bránu tak zastínila. Původně ji doplňovalo předbrání z cimbuří a padacím mostem, které vzalo za své při přestavbě litoměřické silnice v první čtvrtině 19. století s rozebíráním

¹³⁹ RAZÍM, V. *Slaný české město ve středověku, článek Opevnění města Slaného v minulosti a dnes*. Kladno-Slaný 1997, s. 28 ISBN 8023813447.

¹⁴⁰ Dokladem celé hranolové věže je tzv. Černá bašta, kde má dnes klubovnu 3. skautský oddíl, poloviční tzv. Červená bašta stojící v zahradě vedle kostela sv. Gotharda.

¹⁴¹ RAZÍM, V. *Slaný české město ve středověku, článek Opevnění města Slaného v minulosti a dnes*. Kladno-Slaný 1997, ISBN 8023813447.

¹⁴² MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994. s. 52.

¹⁴³ Na městském plánu lze tuto budovu nalézt pod označením městský úřad budova A.

hradeb. Hlavní těleso brány, i přes snahu o jeho zbourání jako v případě zbylých městských bran, zůstalo zachováno.

Dochované plastické zdobení brány je poměrně bohaté. I přes to, mohlo být ještě bohatší, pozdější opravy nebyly prováděny vždy citlivě. Ze severní, vstupní strany do města znázorňuje městský znak pod střešní římsou šest cechovních znaků nad ostěním vstupního portálu, nad nimi jsou další dva erby s pozdně gotickými štíty a klenoty, o jejichž významu nepanuje shoda. Na vnitřní straně se nachází dva samostatné zemské znaky Čech a Moravy v úrovni okna třetího patra, v úrovni druhého patra pod okenní římsou je umístěn latinský nápis připomínající rok 1443, kdy byla dostavěna věž nad bránou, a jména dvou zasloužilých dozorců městských konšelů Aleše Krejčího a Václava Novíky.

Poslední významná rekonstrukce věže proběhla v letech 1993–1994 a přinesla důkazy jednotlivých etap stavby této památky. Základy a spodní část brány je postavena z kvádrového zdiva ve druhém patře přechází v lomové zdivo. Dnes najdeme v prostorách Velvarské brány stálou expozici Vlastivědného muzea zaměřenou na fortifikaci města. Není běžně přístupná, pouze v době městských slavností a svátků.

5 Realizace projektu

Projekt byl uskutečněn v červenci 2018. Původně jsem jej chtěl uskutečnit dříve, ale z důvodu mých školních povinností se tato realizace výrazně posunula. Projekt byl rozdělen do tří dnů, kdy každý den měla být naplněna jedna část projektu: 1) úvodní, 2) procházka po centru města dle výběru památek, 3) zpracování vybraných památek dle výběru žáků a prezentace společné práce. Časový plán byl následovný:

- Den první: seznámení žáků s pojmem regionální historie, vysvětlení, čím je znalost regionální historie důležitá, vyplnění vstupního dotazníku, zadání skupinové práce. Čas věnovaný projektu: dvě vyučovací hodiny.
- Den druhý: procházka s žáky po městě, přímý výklad k památkám vybraných na základě dotazníkového šetření, možnost pořízení fotografií aktuálního stavu vybraných míst. Možnost zadání dílčích úkolů do skupin. Předpokládaný čas pro druhou část projektu: tři vyučovací hodiny.
- Den třetí: samostatná práce ve skupinách, zpracování vybrané památky do společné prezentace a seznámení žáků se společným dílem. Vytipování poznávací trasy, použití internetových zdrojů, tištěné literatury. Předpokládaný čas pro tuto část projektu: čtyři vyučovací hodiny.
- Závěrečné zhodnocení projektu, vyplnění výstupního dotazníku, předpokládaný čas: jedna vyučovací hodina.

První den, 19. 6. 2018, jsem přišel do školy s úmyslem, že úvodní část zabere asi dvě vyučovací hodiny. Na začátku první hodiny jsem se pozdravil s žáky, poté je seznámil s tím, co potřebuji, a požádal je o pomoc s realizací projektu pro mou práci. Nejprve jsem se žáků zeptal, co si pod pojmem regionální historie sami představují. S postupujícími návrhy jsme dali společně dohromady myšlenkovou mapu menšího rozsahu. Společně jsme shrnuli, co už tedy o regionální historii víme, a poté jsem doplnil výkladem ta místa, na která žáci buď nepřišli, nebo jim nebyla zcela jasná. Kromě vysvětlení, co to regionální historie je a jaký je předmět jejího zájmu, jsem vysvětlil, proč se regionální historie zkoumá a někdy i učí na školách, co žákům zprostředkovává a co díky ní mohou poznat. Poté jsem se jich také zeptal, jestli historii regionu, kde žijí, v některém z předmětů už probírali, alespoň letmo se jí dotkli, či jim zůstala skrytá a nikdy nebyla předmětem výuky některé z hodin vyučovaných předmětů (občanská výchova, dějepis...). K mému malému překvapení mi svorně tvrdili, že

regionální historii a s ní spojené pamětihodnosti, místní pověsti či významné rodáky nikdy nikde s nikým neprobírali. Což je škoda, protože obecné dějiny jsou často žákům už dost vzdálené, ale události, které se staly v jejich místě bydliště, pro ně bývají i dnes přece jen zajímavější. Jsou důkazem, že dějiny se odehrávají stále, ovlivňují vše, i když se to na první pohled nezdá a někteří by mohli mít pocit, že historie se odehrává kdesi daleko a jich samotných se nedotýká. Na druhou stranu, když je povědomí o událostech zasahujících celou zemi podle průzkumu „o osmičkových výročích“ překvapivě nízké,¹⁴⁴ lze jen těžko očekávat, že v regionální historii bude až na výjimky vyšší.

Poté jsem žákům rozdál vstupní dotazník, abych získal informace a udělal si určitý obrázek o třídě a jejím povědomí o městě Slaný, kde proběhne praktická část. Dotazník se skládal z otevřených otázek a jedné uzavřené. Jeho vyplnění zabralo zbytek první hodiny. Během přestávky jsem si prošel vyplněné dotazníky a udělal si představu o tom, jaké památky jsou podle žáků ve městě nejzajímavější. Během druhé hodiny žáci tvořili skupiny a vymýšleli, kterou památku zpracují. Nakonec výběr skupin potvrdil odpovědi z dotazníků a předmětem zájmu skupin se stalo městské divadlo, stará radnice, Kašna čtyř prezidentů, Velvarská brána, kostel sv. Gotharda a piaristická kolej (dnes muzeum). Zapsal jsem si složení skupin a památku, kterou budou zpracovávat. Poté jsem žákům promítl mnou navrženou kostru práce, které by se měli držet, až budou své téma zpracovávat. Nakonec jsem si ještě promluvil s každou skupinou zvlášť a poskytl jim poslední instrukce s ohledem na konkrétní památku, poradil jim, co by měli najít nebo čeho si všimnout, až bude procházka probíhat. Nakonec jsme si ještě společně shrnuli, co nás čeká, co od nich očekávám a kdy se znovu sejdeme.

Druhý den projektu proběhl 21. června 2018. S žáky jsem se sešel ve smluvený čas v osm hodin ráno před školou. Musel jsem řešit nepříjemný problém, z jedné skupiny žáků přišel jen jeden její člen (ostatní se už po zbytek mého pobytu ve škole neukázali) a chtěl změnit téma své skupiny, protože to, co měli (Velvarská brána), se mu moc nezdálo a chtěl se raději zaměřit na Slánskou horu. Tuto změnu jsem mu povolil, zároveň přišli jiní dva žáci, kteří první den nebyli přítomni, a o uvolněné téma projevili zájem. Historickou procházku jsem chtěl původně koncipovat tak, že si projdeme vybrané památky od nejstarší po nejmladší, tedy že začneme Slánskou horou a skončíme u městského divadla. Protože čas byl omezený

¹⁴⁴ ČTK. Zhruba pětina Čechů neví, že v roce 1918 vzniklo Československo. *Ceskenoviny.cz* [online]. ©2018 [cit. 2018-05-20]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/zhruba-petina-cechu-nevi-ze-v-roce-1918-vzniklo-ceskoslovensko/1645954>

a v té době panovalo horko, rozhodl jsem, že projdeme památky v opačném pořadí, protože divadlo je blíže ke škole a mohli jsme tak i ušetřit čas.¹⁴⁵

První zastávka patřila městskému divadlu, kde jsem popsal vznik Wilsonovy ulice a její význam pro město v době jejího založení. Zmínil jsem, které významné budovy se na ní nachází a s tím i spojený důvod velkoryse pojatého vzhledu většiny budov, i když některé jsou dnes výsledkem nešťastných zásahů z druhé poloviny 20. století. Během výkladu jsem si vyzkoušel, co už žáci věděli o stavebním slohu, v němž je divadlo postaveno, a jaké architektonické prvky na budově poznají. Chlapecká část třídy v tomto úkolu spolupracuje ochotněji.

Další, tentokrát delší zastávku jsme provedli na náměstí, kde je většina žáky vybraných památek. Nejprve jsme se zastavili u Kašny čtyř prezidentů, zde jsme si řekli o vzhledu a důvodu budování kašen ve městech, spolu s památnou událostí z roku 2006,¹⁴⁶ kdy město navštívili společně čtyři prezidenti z uskupení V4.¹⁴⁷ Žáci dostali za úkol zjistit jména prezidentů, kteří se zde tehdy sešli, a země, ze kterých pochází. Zde je prostor pro propojení s českým jazykem, kdy mohou žáci zjišťovat, jakým jazykem se v daných zemích mluví a do jakých jazykových skupin patří.

Po rozchodu na půl hodiny jsme se opět sešli a pokračovali k budově Staré radnice, která dnes už svému původnímu účelu prakticky neslouží. Ve výkladu jsem kromě architektonického stylu vysvětlil důvody vzniku radnice, kdy byla věnována městu původní budova pro účely radnice. Zmínil jsem i krátkou historii městské šatlavy nesoucí jméno Dobeška spolu se symbolem hvězdy na vrcholu radniční věže spojeným s dobou husitství. I když jsem očekával, že by si žáci mohli pamatovat, proč je na věži symbol hvězdy a jaké symboly měla na radničních věžích další sprátelená města, zde řadu z nich zrazovala paměť. Ještě jsme zmínili, kdo dříve město vedl a kdo byl členem městské rady.

Dostali jsme se k jediné zachovalé bráně z městského opevnění, Velvarské bráně. Spolu s její historií jsem žákům vyložil i vývoj městského opevnění spolu s ukázkou obrázku města

¹⁴⁵ Viz mapa č. 1 v příloze.

¹⁴⁶ IDNES. Česko přivítalo prezidenty jako za starých časů. *Zpravy.idnes.cz* [online]. ©2006 [cit. 2018-05-20]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/cesko-privitalo-prezidenty-jako-za-starych-casu-fu4-domaci.aspx?c=A060915_074658_domaci_tha

¹⁴⁷ V4 neboli země Visegrádu je volné uskupení čtyř zemí které spolu úzce spolupracují na poli zahraničněpolitických aktivit. Toto novodobé uskupení se inspirovalo setkáním tří králů z Polského, Uherského a Českého království ve městě Visegrád v roce 1335, kde deklarovali spolupráci a věčné přátelství. Význam skupiny vzrostl v posledních letech v parlamentu EU, kdy poslanci z těchto zemí aktivně spolupracují.

ze 17. století, kdy bylo slánské opevnění nejsilnější a kompletní. Vysvětlil jsem, proč hradby přestaly plnit svoji funkci, jak s nimi bylo naloženo a co z nich dodnes zbylo. Žáci dostali za úkol zjistit, jaké architektonické prvky lze na Velvarské bráně dodnes spatřit. Vysvětlil jsem jim, co znamenají piktogramy a proč se dříve používaly místo písma, které známe z popisek ulic a měst dnes. Zeptal jsem se, jakými změnami podle žáků prošla brána od 17. století dodnes nebo proč si myslí, že město přestalo o hradby od určitého století pečovat. Doporučil jsem jim podívat se do věže brány, až bude otevřená.¹⁴⁸

Během přesunu k další zastávce jsme se zastavili na místě u budovy B městského úřadu, kde je patrné původní dláždění náměstí. Ukázal jsem žákům na fotkách z knížky *Zmizelé Čechy*,¹⁴⁹ jak vypadlo náměstí dříve, a měli tak srovnání s dnešním stavem. Díky nainstalovaným panelům s návrhem nové podoby náměstí viděli, jak bude náměstí vypadat v budoucnu. Žáci dostali za úkol najít kříže v dlažbě náměstí poté, co jsem jim vyložil, co se na jejich místech odehrálo během husitských válek.

Naší poslední zastávkou na náměstí se stala budova bývalé piaristické koleje, která dnes slouží jako muzeum. Nechal jsem kolovat obrázek původní stavby, která měla jen tři křídla (oproti dnešním čtyřem) a byla celkově nižší. Žáků jsem se opět ptal, jaké architektonické prvky na budově dokáží popsat a kam se podle nich budova slohově řadí. Během povídání o historii budovy jsem žákům vysvětlil poslání piaristického řádu a důvody jeho příchodu do města i úlohu, jakou zastával při vývoji školství ve městě s vazbou na současné gymnázium. Během cesty se jeden žák zeptal, co je taková divná věžička u domu – vysvětlil jsem, že je to arkýř,¹⁵⁰ a žáci dostali dobrovolný úkol – počítat, kolika arkýřů si během cesty k poslední zastávce a zpět do školy všimnou.

Předposlední zastávku dne jsme uskutečnili před kostelem svatého Gotharda. Začali jsme se bavit o významu kostela pro komunitu lidí dříve a dnes, o tom, proč je slánský kostel umístěn dole pod náměstím na kraji historického jádra místo na náměstí, jak to bývá běžné v jiných obcích. Vysvětlil jsem jeho historii a vývoj včetně období husitské revoluce, která pro tento farní kostel znamenala několik výrazných změn. Jelikož nebylo možné se do kostela podívat přímo, použil jsem aplikaci,¹⁵¹ která umožňuje zhlédnout vnitřek

¹⁴⁸ Velvarská brána není otevřená celoročně, ale pouze v případě významných městských akcí a svátků.

¹⁴⁹ HUŠÁKOVÁ, I. a V. PŘIBYL. *Zmizelé Čechy - Slaný*. Praha: Paseka, 2011. ISBN 978-80-7432-112-2.

¹⁵⁰ Arkýř = ze zdiva vystupující krytý balkon na krakorcích, konzolách nebo sloupu.

¹⁵¹ www.virtualtravel.cz => turistický portál nabízející virtuální prohlídky, letecké fotografie řady míst v ČR i ve světě.

několika významných objektů ve městě v každém telefonu s přístupem na internet. Někteří žáci viděli zjevně vnitřek kostela poprvé.

Na poslední místo vybrané žáky jsme se už nevypravili, čas notně pokročil a museli jsme se do 12:30 vrátit do školy, i s ohledem na panující vedro, které umožnilo většinu žáků. Proto jsme se na horu už nevydali a jen jsem s výhledem na ni vysvětlil žákům její geologickou minulost, historický význam pro osídlení města, které bylo v minulosti koncentrováno právě na hoře samotné a v jejím bezprostředním okolí, i když dnes tomu už tak není. Zmínil jsem i její úlohu v době barokizace krajiny a tradici pěstování vína na Slánsku, kdy se vinice rozprostíraly právě i na části hory.¹⁵² Poté jsme se společně odebrali ke škole, kde jsme se rozloučili a připomenul jsem, co žáky čeká další den.

Třetí a poslední den v duchu příprav a zpracování získaných informací do finálního celku, který měli žáci prezentovat ve skupinách, ve kterých pracovali. Donesli si své vlastní počítače, měli jsme celkem čtyři. Tři patřili žákům, jeden byl můj. Jelikož jsme neměli jeden počítač na skupinu, někteří žáci pracovali s mobilem a dělali si poznámky, které použili později, až některá ze skupin dokončila svoji práci a uvolnilo se místo u některého z notebooků. Ne všechny skupiny byly kompletní, z jedné skupiny přišel jediný její člen. Protože nepřišli všichni žáci a zjevně si ani nepředali žádné informace, chyběla třem skupinám určitá část dat, která během předchozích dnů sesbíraly. Proto pracovaly hlavně s internetovými zdroji.

Po první hodině byly vidět patrné rozdíly mezi skupinami, některé hodně pokročily a dalo se říct, že měli téměř hotovo. Jiné ale sotva začaly, a to i přesto, že jsem je pravidelně obcházel a zjišťoval, co už mají, a pokud nevěděli, co si počít, poradil jsem jim, jak dál. Navedl jsem je, jestli to, co neví, není v některé z knížek, co jsem přinesl, nebo kde na internetu by se mohli dopátrat chybějících informací. Bohužel zvláště ve skupinách, které tvořili kluci, jsem několikrát žáky přistihl, že si hrají nějaké online hry,¹⁵³ místo aby pracovali se svou skupinou, a zjevně jim bylo jedno, že svou skupinu zdržují. Některé skupiny použily pro své části prezentace obrázky, které pořídily během exkurze předchozí den, ale většinou používaly fotky vyhledané na internetu kvůli jejich vyšší kvalitě. Díky shodě na celkovém designu prezentace nepředpokládám, že by na konci byly nějaké

¹⁵² Dodnes lze na jejích svazích směrem Pražskému Předměstí najít zachovalé terasy, kde bylo víno pěstováno do 30leté války, poté byla tradice pěstování vína na dlouhá staletí přerušena.

¹⁵³ Videohra, které je určena k hraní přes internet, buď pro jednoho hráče, nebo pro více živých hráčů najednou.

neshody, až se bude společná prezentace dávat dohromady z jednotlivých skupinových prací.

Na začátku třetí vyučovací hodiny, po velké přestávce, měly čtyři skupiny téměř hotové zpracování vybraných historických budov. Dvě skupiny ale se zpracováním svého tématu měly potíže, práce jim trvala výrazně déle, než se zpočátku zdálo, i přes to, že nikdo z jejich členů nechyběl. Ostatní skupiny začaly v kruhu ve třídě debatovat o tom, jak by mělo jejich výsledné dílo vypadat. Kromě vizuální stránky řešily jednotlivé řazení vybraných památek za sebou. Možné jsou dvě varianty, první je řadit památky od nejmladší po nejstarší, což by s ohledem na předpokládanou trasu turistů po městě mohlo být praktičtější a zajímavé s představou putování proti proudu času. Druhou variantou je začít od nejstarší památky a postupovat k té nejnovější. Během velmi živé debaty, kterou jsem musel korigovat, by se nezměnila v anarchii, zvítězila varianta řazení památek od té nejstarší po tu nejmladší. I s ohledem na jejich celkové rozmístění ve městě a předpokládaného počátečního místa, odkud by žáci sami s návštěvníky města vyrazili seznámit je s místními pamětihodnostmi. Řazení památek bylo následující:

- Slánská hora.
- Kostel sv. Gotharda.
- Stará radnice.
- Kašna čtyř prezidentů.
- Velvarská brána.
- Piaristická kolej.
- Městské divadlo.

Během diskuze si žáci vzpomněli, že něco podobného dělali v občanské výchově, kde si zkoušeli založit fiktivní cestovní agenturu a měli připravit nabídku pro potenciální turisty.¹⁵⁴ Celkový design prezentace byl svěřen do rukou nejschopnější žákyně, která ještě dodatečně poupravila práce jednotlivých skupin, aby jejich příspěvky do společného díla byly použitelné. Tři skupiny později ještě doplnily některé detaily do své části práce. Většina začala poctivě studovat své připravené texty, aby prezentaci před ostatními spolehlivě

¹⁵⁴ Tady je vidět zajímavý průnik mezi předmětem dějepisu a občanské výchovy, který lze snadno při takovém typu projektového dnu ve škole dobře využít.

zvládli a dokázali o tématu přesvědčivě mluvit, případně zodpovědět i nějaké otázky. Ke konci třetí hodiny byla společná prezentace dokončena. Od začátku čtvrté hodiny jsme započali s prezentací jednotlivých skupin.

Na konci žáci vyplnili výstupní dotazník, kde měli odpovědět na otázky ohledně jejich názoru na tento projekt, co se jim na něm líbilo, s čím měli problémy, nebo co se jim nelíbilo a co by bylo lepší podle nich z projektu zcela vypustit. Někteří žáci vyplnili oba dotazníky poctivě, ale bohužel asi třetina z nich své odpovědi velmi zjednodušila, až do takové míry, že jsem si někdy nebyl jistý tím, co svou odpovědí chtěli vyjádřit.

6 Výsledky projektu

Už v úvodní hodině, kde žáci byli seznámeni s regionální historií, co představuje a čím se zabývá a co zprostředkovává, sami přiznali, že toho moc o svém místě bydliště a městě, dokonce místě, kde se narodili, vlastně mnoho neví. Ani v jiných předmětech se k tématu svého města prakticky nikdy nevěnovali. Toto zjištění bylo velmi znepokojivé, protože ukazuje, že se ze společnosti vytrácí historická paměť. Pro starší generace to ještě není takový problém, řadu věcí zažili nebo jim toho rodiče či prarodiče mnoho předali, ale mladá nastupující generace bez vědomostí o místě, kde žije, ztrácí vazby, které ji s rodným krajem spojují. Nemůže pak rozumět určitým zákonitostem krajiny, které se mohou negativně projevit při budování nevhodného typu zástavby nebo zemědělského hospodaření, nebo historickému vývoji své země, jak zasahoval do života lidí v konkrétním místě a jaké důsledky či památky na daném místě zůstaly dodnes. Neví, jaké osobnosti se ve městě narodily a čím ovlivnily další chod dějin. Mnoho látky, která je vyučována, je bohužel s ohledem na časovou dotaci jen povrchní a je těžké žáky seznámit s něčím dalším kromě základní kostry dějin určitého období. Přitom propojení světové nebo státní historie s regionálními událostmi by žáky mohlo vtáhnout trochu více do dějin, kdyby měli i fyzické důkazy o tom, že dějiny se neodehrávají kdesi daleko nebo jen na stránkách učebnic, ale že skutečně ovlivňují běžný život lidí. Proto může tento typ projektu být jedním ze způsobů, jak programově zvyšovat povědomí o regionální historii mezi ročníky.

Po seznámení třídy s tím, co to projektová výuka je, a s regionální historií jsme mohli přistoupit k prvnímu kroku jejich samostatné práce. Tím bylo vyplnění vstupního dotazníku, ještě před rozdělením do pracovních skupin. Žáci odpovídali na několik otázek:

- Napiš několika slovy/hesly, co se ti vybaví, když se řekne moje město.
- Jaký je tvůj vztah k městu Slaný?
- Bydlíš přímo ve městě, nebo mimo něj?
- Zaškrtni vypsané památky, které považuješ za zajímavé.
- Ve městě je řada míst dýchající historií, napsal bys takové, které je podle tebe zajímavé?

Odpovědi žáků byly u každé otázky velice variabilní. Někteří vypracovali dotazník poctivě, několik z nich buď nevědělo, co má dělat, nebo si s vyplňováním nedělali příliš těžkou hlavu.

Na první otázku „*Napiš několika slovy, co se ti vybaví, kdy se řekne moje město*“ se odpovědi žáků točily okolo hesel rodina, domov, škola, památky, přátelé, bydliště, z čehož je patrné, že žáci mají své město spojeno převážně s pozitivními hodnotami, které každého člověka formují od útlého dětství společně s rodinou, a dávají mu jistoty, o které se lze v životě opřít, ať už se člověk potýká s čímkoliv. Spolu s určitou znalostí prostředí, kde člověk žije. Pokud se s těmito hodnotami děti v útlém věku nesetkají, nemají potřebu je vyhledávat a v období dospívání hledají jejich alternativy. To často vede k připojení se k podobně naladěným vrstevníkům a rozvoji patologických jevů, které lze odstranit velmi nesnadno i s odbornou pomocí. Asi nejneobvyklejší odpovědí byla odpověď jednoho žáka, že při slovním spojení moje město se mu vybaví „*dostupnost*“.¹⁵⁵ Druhou zajímavou odpovědí bylo, že se jim vybavilo jméno současného starosty města pana Mgr. Martina Hrabánka.

Ve druhé otázce žáci odpovídali na „*Jaký je tvůj vztah k městu Slaný?*“. Většina žáků odpověděla, že město má ráda, jejich rodinné a společenské vazby, které je drží ve městě. Dokonce by tu chtěli i v dospělosti žít. Objevily se tři neutrální odpovědi od žáků, kteří do města dojíždí – ti napsali, že jim město nevadí, chodí zde do školy, někdy uvedli, že i na kroužky, ale v zásadě kladný ani záporný vztah k městu necítí.

Tím lehce navázali na třetí otázku, kde žáci odpovídali „*Bydlíš přímo ve městě, nebo mimo něj?*“. Ze 17 žáků dvanáct odpovědělo, že ve městě bydlí, do města dojíždí do školy pouze pět.

Ve čtvrté otázce měli žáci pokyn „*Zaškrtni vypsané památky, které považuješ za zajímavé*“. Z celkového hodnocení žáků vyšlo najevo, že za nejvíce zajímavou památku ve městě považují jeden z fragmentů opevnění města, Velvarskou bránu, pro kterou se vyslovilo celkem 16 žáků. Druhé skončilo městske divadlo umístěné v novější zástavbě z 19. století se čtrnácti hlasy. Třetí se umístil kostel sv. Gotharda, na jehož místě stávala dnes neexistující rotunda, se třinácti hlasy. Čtvrtá skončila Stará radnice na náměstí, jež nese řadu znaků spojující Slaný s partnerskými husitskými městy Žatec a Louny, s deseti hlasy. Silnější zájem ještě mezi žáky budí bývalý piaristický klášter, který dnes slouží jako městská knihovna a vlastivědné muzeum, se sedmi hlasy, a Kašna čtyř prezidentů získala celkem osm hlasů.¹⁵⁶

¹⁵⁵ V příloze první graf.

¹⁵⁶ V příloze druhý graf.

Na pátou otázku už neodpověděli všichni přítomní žáci, přičemž otázku vynechali dva z nich. Žáci měli napsat, jaká místa ve městě považují za zajímavá. Očekával jsem, že napíšíu taková, která jsem neuvedl ve čtvrté otázce, a navrhnou sami svoje vlastní nápady na zajímavé budovy ve městě. To se stalo v pěti případech, kdy žáci navrhli, že zajímavé je ve městě ještě vlakové nádraží, Masarykovo náměstí, kaple ve vlastivědném muzeu, slánské šachty a Slánská hora, kterou jsem původně do čtvrté otázky napsat chtěl. Jednalo se ale o výjimky, zbytek odpovědí zmínil už pouze památky, které se objevili ve čtvrté otázce, nejvíce hlasů získala Velvarská brána, celkem osm. Na druhém místě se společně umístilo městské divadlo a kostel sv. Gotharda s pěti hlasy. Třetí skončilo Vlastivědné muzeum se čtyřmi hlasy. Ostatní zmíněné památky měly jeden nebo dva hlasy.

Vstupní dotazník prokázal, že žáci toho o místní historii sice ve škole a pravděpodobně ani doma moc neslyšeli, přesto ve svých odpovědích zmínili většinu nejzajímavějších památek, které se ve Slaném nachází. Zajímavým návrhem pro zařazení do projektu se staly slánské šachty, které zmínil jeden žák. Myslel tím údajnou tajnou chodbu, která dle pověstí měla vést ze Slaného někam za hradby města Dolínu. Tuto legendu před dvěma roky oživila zpráva, že u Dolína na poli se propadla země a odhalila tak skutečně podzemní chodbu.¹⁵⁷ Její skutečný význam je nejasný. Také dotazník ukázal, že žáci, kteří ve městě bydlí, mají ke svému městu dobrý vztah. Mnoho z nich ocenilo, že město je klidné, má dobré spojení s Prahou a někteří žáci vyjádřili i přání zde bydlet, až dospějí. Což je velmi dobrá vizitka pro jakoukoliv obec.

Žáci během celého projektu spolupracovali, nestalo se, že by někdo odmítl dělat zadanou práci. Problémem byla absence některých žáků, kteří sice první i druhý den byli přítomni, ale na závěrečnou část projektu nepřišli. Protože projekt byl uskutečněn na konci roku, po uzavření známek, někteří žáci si „prodlužovali“ víkend. Přesto ti, co do školy chodili, své úkoly plnili svědomitě a snažili se řešit absenci dat, která měli na starosti právě jejich spolužáci, co se ve škole objevovali sporadicky. Bylo vidět, že i když se může zdát lákavé takový projekt zařadit ke konci školního roku, kdy už jsou uzavřené známky, zbývá několik týdnů do prázdnin a učitel nechce jen promítat filmy, ale zařadit ještě do výuky něco zajímavého, na co čas nebyl během roku, kdy jsme škrceni omezeným časem na výuku v kombinaci s obsahem tematických plánů, do toho přicházejících prázdnin nebo dalších

¹⁵⁷ Více o podzemní chodbě na stránkách kladenského deníku. https://kladensky.denik.cz/zpravy_region/zemedelske-stroje-odkryly-zahadu-skrytou-pod-zemi-20161108.html

školních projektů. Žáci se nemusí cítit motivováni k tomu, aby se na tomto projektu podíleli všichni. Naopak, někteří budou mít tendence se z něj vyvléci a hledat důvody, proč nechodit v danou dobu do školy. Pokud ubude důvod si vylepšit známky na vysvědčení, tak může být hledání motivace pro tento typ činnosti, zvláště pokud ji žáci běžně nedělají, velice náročné a bez jistoty úspěšného zapojení všech žáků ve třídě, známky jsou přeci jen motivem k činnosti.

Žáci pracovali jak s internetovými zdroji, tak s tištěnou literaturou, kterou jsem jim kvůli krátkému času na tento projekt opatřil,¹⁵⁸ aby ji nemuseli hledat sami. Pracovali i s turistickými brožurami, které nabízí městské infocentrum pod Velvarskou bránou. Do prezentace používali vlastní fotky, které během naší společné exkurze po městě vyfotili. Nápomocný jim byl i můj výklad, kterým jsem je chtěl přivést k bodům, které by se měly v jejich prezentaci objevit. Poslední pomoc byla žákům z mé strany nabídnuta, když už přímo tvořili svoji práci ve škole a vypadalo, že zrovna neví, jak začít nebo co dalšího doplnit.

Pracovní nasazení jednotlivých skupin bylo velmi odlišné. Některé skupiny, hlavně ty, které tvořily převážně žákyně, si udržovaly vysoké pracovní tempo, bylo vidět, že určité koncepty práce měly připravené dopředu a zbyl jim tak čas na přípravu ústního prezentování jejich práce a vyhledávání nejlepších obrázků pro jimi vybranou památku. Jiné skupiny, složené převážně z žáků, měly často problémy se držet doporučeného konceptu, i když v předchozích dnech zástupci těchto skupin vystupovali s velmi suverénním postojem, podle kterého na první dojem vypadali jako ti, pro něž je práce jednoduchá a nebudou mít problém celé zadání splnit za krátký čas. Během třetí samotné práce se často ukazovalo, že mají mnoho problémů dát dohromady smysluplný text, který nezabíhá do zbytečných podrobností, ale zároveň by jim svým spolužákům něco obohacujícího předali. Proto bylo nutné na pomalejší skupiny počkat, než jsme mohli přistoupit k dalším částem projektu. Nejsložitější pozici měl jeden žák, který ze své skupiny zůstal jediný. I když jsem mu nabídl, že nemusí téma zpracovávat sám, odmítl být přidělen k jiné neúplné skupině. Přesto, že pracoval sám, se ne vždy věnoval své práci a hrál hry na svém telefonu, na kterém původně

¹⁵⁸ HUŠÁKOVÁ, I. a V. PŘIBYL. *Zmizelé Čechy - Slaný*. Praha: Paseka, 2011. ISBN 978-80-7432-112-2.

KOCH, W. *Evropská architektura: encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*. Praha: Euromedia Group, 2012. ISBN 978-80-242-3657-5.

LACINA, J. *Paměti královského města slaného*. Slaný: nákladem knihkupectví Josefa Vokouna, 1885.

dohledával ještě nějaké informace. Bylo proto nutné nad ním udržovat zvýšený dohled oproti ostatním skupinám.

Společná část práce kromě prezentace prací jednotlivých skupin byla jednoznačně pod vedením dívčí části třídy. Ať už přišla na řadu společná diskuze nad pořadím zastávek pomyslné turistické trasy, nebo forma společné prezentace. Bylo vidět, že dívky jsou výrazně aktivnější, jejich návrhy byly prakticky všechny schváleny, chlapecká část třídy byla místy až apatická, našlo se v ní jen málo aktivně se zapojujících jedinců do společné rozpravy. Při diskusi jsem zjistil, že něco podobného měli už dříve absolvovat v jednom z předmětů,¹⁵⁹ kde si tvořili fiktivní cestovní kancelář a vymýšleli programy pro turisty, kteří by přijeli do města. Což ukazuje, že tento koncept projektu lze využít i v jiných předmětech, než je dějepis, nebo lze jej zařadit po dobré přípravě do mezipředmětových témat. Celou prezentaci skládala dohromady jediná žákyně, která dostala důvěru od ostatních, některé skupiny jí ještě přinášely určité doplňující informace, které chtěly, aby ve společné práci zazněly. Zbylé skupiny pak zpravidla trénovaly své ústní projevy, aby jejich přednes byl co nejčistší.

Prezentace byla zpracována v PowerPointu. S ohledem na čas nebyly vytvořeny plakáty, které by se mohly stát odrazovým můstkem pro výstavu ve škole o památkách města a jejich historii. Žáci k sobě byli poměrně dost kolegiální a otázky si dávali jednoduché, takže nikoho z aktuálních prezentátorů nedostali do úzkých nebo do bezvýchodné situace. Žáci používali fotografie, které sami fotili, ale v několika případech, hlavně co se týče interiérů, byly použity obrázky z internetu, protože jsme nemohli interiér vybraných budov navštívit.

První skupinu prezentující Slánskou horu tvořil pouze jediný žák, zbytek se do školy nedostavil. Jeho část prezentace byla velmi povrchní, velmi zjednodušeně mluvil o hoře, i přes to že jsem ho vedl a radil mu, co by tam měl mít, kde informace ještě dohledat, a pravidelně jsem jej kontroloval. Ale je pravda, že téma zpracovával sám, a proto bojoval s časem, kterého zase neměl tolik. Jeho spolužáci ocenili, že si s tématem dokázal poradit sám.

Druhá skupina zpracovala kostel sv. Gotharda. Tato skupina opět nebyla kompletní, postrádala jednoho svého člena, a tím pádem i materiál, který daná žákyně shromáždila. Proto museli dohledat chybějící informace hlavně pomocí internetu. Práce byla o to těžší, že skupinu tvořil pouze jeden žák, který byl předchozí dny přítomen ve škole, a věděl tak, co

¹⁵⁹ Mělo jít o hodiny občanské výchovy v 8. ročníku.

mají dělat. Druhý chyběl oba předchozí dny, proto byl se vším seznámen v rychlosti. Proto jsem tuto skupinu častěji kontroloval a ujišťoval se, jak jsou daleko, případně jim poradil. Jejich práce byla v pořádku, i přes personální problémy skupiny měli téma kompletní a dobře zpracované. Slabostí byl ústní projev, kdy se žáci zjevně zbytečně styděli před třídou mluvit nahlas a měli tendenci toho říct méně, než měli připraveno. Na otázky dokázali odpovídat a na začátku své části prezentace měli stručný přehled toho, o čem budou spolužákům přednášet.

Třetí skupina mluvila o staré budově městské radnice. Prezentátoři se drželi doporučené linie. Vysvětlili zkráceně celý historický vývoj budovy, proč vlastně byly radnice budovány, za jakých podmínek dostalo město k tomuto počínání povolení apod. Zmínili i zajímavosti s radnicí spojené, jako je bývalá městská věznice nebo hvězda nad cibulovou bání věže městské radnice. Dokázali odpovědět na všechny doplňující otázky, jejich přednes žákům byl i úměrný věku bez zádrhelů a plynule na sebe navazovali. Zmínili se i o tom, k čemu dnes tato budova městu slouží.¹⁶⁰

Čtvrtá skupina měla na starosti Kašnu čtyř prezidentů. Skupinu tvořily výhradně žákyně. Tato památka patří mezi vůbec nejstarší na náměstí ve Slaném a bohužel k ní existuje jen velmi málo informací. Proto žáci na mé doporučení kromě obecné historie kašen a toho, proč byly budovány ve městech, ještě svoji část prezentace rozšířili o významnou událost, která proběhla 4. září 2006, kdy se ve městě na konferenci sešli prezidenti zemí Visegrádské čtyřky,¹⁶¹ podle které se kašna dnes jmenuje. Také vysvětlili, co to Visegrádská skupina vlastně je, jak se dnes toto uskupení zemí projevuje v rámci současné Evropské unie. Použili vlastní fotky kašny, včetně bronzových tabulek, kde je v jazyku každé ze zemí, jejichž prezident byl tehdy přítomen, vysvětleno, proč a na počet jaké události byla kašna zrekonstruována. Žákyně si dobře poradily s tématem, vysvětlily symboliku ústředního sloupu v kašně, z něhož prýští voda. Na otázky dokázaly odpovědět.

Pátá skupina prezentovala o Velvarské bráně a celkové fortifikaci města, která byla v době svého vrcholu skutečně velkoryse pojatá. Bohužel se z ní dochovalo velice málo. Tuto skupinu také trápilo oslabení. Jejich pojetí výkladu se v podstatě drželo navržené linie. Začali úvodem k městskému opevnění, kdy vysvětlili, proč a za jakých okolností bylo

¹⁶⁰ Žáci v této době začali být už unavení a hůře vnímali své prezentující spolužáky. Bylo třeba je častěji upozorňovat na neklid ve třídě a vyzývat je, aby kladli spolužákům smysluplné dotazy.

¹⁶¹ Vysvětleno výše.

budováno, poté přešli přímo k Velvarské bráně. Popsali její historii, řekli, proč byla málem zbourána, stejně jako většina opevnění a zbylé brány, ale vždy se dočkala obnovy. Poté se zaměřili na znaky, které se dodnes dochovaly na jejím průčelí a dodnes ji zdobí. Krátce se zmínili o zbývajících fragmentech opevnění, které se dochovaly a lze je vidět, alespoň ze Slánské hory.¹⁶² Dobře zodpověděly i otázky svých spolužáků.

Šestá skupina se věnovala dnešnímu městskému muzeu, které bývalo piaristickou kolejí. Na rozdíl od několika předchozích skupin se tato sešla kompletní. Jejich pojetí prezentace bylo jedno z nejlepších, které jsem měl možnost vidět. Začali důvodem vzniku této nákladné stavby, která je výrazným prvkem náměstí, spolu s historií řádu piaristů a jejich vztahu k městu. Popsali správně jednotlivé části budovy, bez kterých by se ve své době neobešla (rajský dvůr, refektář, dormitář...), a vysvětlili, k čemu tyto jednotlivé části sloužily. Zmínili i to, jak piaristé zanechali svoji stopu na rozvoji školství ve Slaném. Neopomenuli, k čemu budova slouží dnes a proč je dobré ji navštívit. Popsali viditelné architektonické prvky na její fasádě. Dokázali odpovědět na položené otázky.

Poslední skupina si vybrala a zpracovala nejnovější z vybraných památek, a to městské divadlo. Věnovali se době jeho vzniku, která se vyznačuje vybudováním nejrepresentativnějších budov na tehdy významné ulici, dnešní Wilsonově, a ukazuje celkové zbohatnutí měšťanstva, které si mohlo dovolit věnovat velké peníze do spolků věnujících se kultuře. Zaznělo, kdy a kým byla budova postavena, kdo byl jejím architektem a jméno vítězného návrhu, podle něhož bylo divadlo vystavěno. Zmínili, jak významné divadlo bylo ve své době, když bylo vybudováno právě v ulici, kde stojí. Mluvili též o současnosti, k čemu divadlo dnes slouží, i o poměrně těsné spolupráci s Českou televizí, která zde natáčela některé díly svých pořadů. Žádné otázky této skupině nebyly položeny.

První zpětnou vazbu jsem dostával v průběhu a na závěr praktické části projektu komunikací s jednotlivými žáky. Z této komunikace vyplynulo několik drobných změn, které byly do projektu ještě během jeho realizace zakomponovány. Důležitou součástí každého projektu je právě provedení zpětné vazby. Ta nám ukazuje, kde jsou silné stránky projektu a kde je prostor pro zlepšení. Žáci byli poměrně spokojeni a během projektu nebylo třeba řešit žádné větší těžkosti, které by komplikovaly práci. První zpětnou vazbu jsem dostal od

¹⁶² Nejlépe viditelnou z hory je Černá bašta, kde dnes sídlí skautský oddíl. Další je zdivo okolo kostela sv. Gotharda a k němu přiléhající zbytek z Červené bašty.

Bc. E. Střihavkové coby třídní učitelky žáků pracujících v projektu již v průběhu a v závěru praktické části a dále komunikací s jednotlivými žáky.

V posledním úkolu žáci vyplňovali výstupník dotazník, který byl pro celkové zhodnocení projektu zásadní. Očekával jsem, že zde budou žáci psát, co se jim na projektu líbilo, ale také co si myslí, že nebylo domyšlené a dalo by se udělat lépe. Žáci odpovídali na otázky:

- Narazili jste při skupinové práci na nějaké problémy, které jste museli řešit?
- Čím byla pro tebe tato práce přínosná?
- Co ti na práci přišlo zajímavé?
- Co se ti na práci nedařilo?
- Napiš, v čem vidíš výhody skupinové práce ve výuce.

Podle odpovědí žáci problémy prakticky žádné neřešili, většina se vyjádřila tak, že vše proběhlo hladce a nestalo se, že by při skupinové práci narazili na něco, co by jejich práci výrazně zdrželo. Pouze tři odpovědi obsahovaly nějaké menší problémy. Jednalo se o problém při poznávání stavebního slohu budovy, kterou měla skupina na starosti. U druhého spočíval problém v nerozhodnosti, jaké obrázky mají použít do prezentace, a pro třetí žákyni byla komplikací nemožnost se připojit k wi-fi síti.

Na druhou otázku „*Čím byla pro tebe tato práce přínosná?*“ kromě dvou žáků všichni odpověděli v určité době, že se dozvěděli nové informace o městě, ve kterém žijí. To ocenili jako pozitivní věc, na kterou během klasické výuky s její náplní není mnoho prostoru. Pouze tři žáci se vyjádřili odlišně od zbytku třídy. Jedna z odpovědní byla, že nejvíce pro byla daného žáka přínosem Stará radnice. Druhá žákyně se vyjádřila obecněji: „*Dozvěděla jsem se spoustu nových a zajímavých věcí*“. Třetí žák neshledal pro svůj osobní přínos v proběhlém projektu vůbec nic.¹⁶³

Na třetí otázku „*Co ti na práci přišlo zajímavé?*“ byly odpovědi žáků opět variabilnější. Žádná z odpovědí se neopakovala u více žáků více než třikrát. V určité modifikaci celkem šest žáků odpovědělo, že se jim líbila procházka po městě a jeho památkách s jejich názornou ukázkou, i když bez možnosti vidět vybrané památky i zevnitř. Dva žáci navíc k této odpovědi ocenili možnost vytvořit si vlastní fotky a další vyjádřil hrdost nad tím, že pochází ze Slaného. Dva žáci odpověděli, že jim nepřišlo zajímavé nic. Netypické odpovědi

¹⁶³ V příloze čtvrtý graf

se našly celkem tři. První zněla „*Bylo zajímavé pozorovat spolužáky.*“, druhá „*To, že před radnicí byly umístěny znaky spravedlnosti.*“, i když jsem se o nich nezmínil a žádná jejich obdoba dnes před budovou bývalé radnice nestojí. Poslední zajímavá odpověď zněla „*Pan učitel, protože všechno věděl.*“¹⁶⁴

Na čtvrtou otázku „*Co se ti na práci nedařilo/nepodařilo?*“ se odpovědi žáků opět sjednotily do dvou skupin. V první převládala odpověď, že vše proběhlo v pořádku a není nic, co by se nepodařilo. Druhá skupina ve variantách hodnotila svůj výstup při prezentaci jako nedostatečný, příště by se lépe připravila, než by prezentovala své dílo. Výjimkou byla odpověď žáka, který si stěžoval: „*chyběli mi všichni z týmu*“, což je při společné práci velký problém. Ale i tak si s tímto handicapem nevedl zcela špatně.

V pátém bodu, „*Napiš, v čem vidíš výhody skupinové práce při výuce*“, se většina odpovědí žáků shodovala v několika bodech. Nikdo nenapsal, že by tento typ výuky považoval za nevýhodný a ve výuce nepoužitelný. Oceňovali spolupráci ve skupině, která je učí i vzájemné spolupráci, která není samozřejmá. Zároveň žáky i sblízuje, což vede k tomu, že i klima ve třídě je uvolněnější a vhodnější pro další skupinové práce. Dále ocenili, že výuka není tak svázána přísnými pravidly a lépe se jim učí probíraná látka, kterou lze uchopit více možnostmi než klasickou frontální metodou. Možnost společné prezentace pro většinu žáků též znamená, že netrpí tak velkým stresem. Když má někdo ze skupiny slabou chvíli a nemůže prezentovat nebo svůj text zapomněl, mohou mu spolužáci ze skupiny pomoci. Navíc nemusí prezentovat nikdo ze skupiny celou prezentaci sám. Čtyři žáci ocenili snazší získání dobré známky, která díky jejich práci mívá vysokou hodnotu, podobně jako ústní zkoušení. Celkově odpovědi žáků shrnula jedna žákyně, ta výhodu skupinové práce ve výuce viděla v tom že, „*(...) se nemusíme jednotlivé věci učit jen tak, ale lepší formou. Jako třeba se na ně jít podívat, a pak pracovat ve skupině a i odprezentovat (...).*“ Propojenost vědomostí s hmatatelnými důkazy jejich platnosti je pro výuku neocenitelným prostředkem pro potvrzení výkladu učitele a vzbuzuje u žáků alespoň určitý zájem o probíranou tematiku.¹⁶⁵

Výstupní dotazník prokázal, že žákům je tento typ práce sympatický. Umožňuje jim pracovat ve výuce odlišným způsobem, který je pro některé přijatelnější než klasická výuka. Umožňuje zapojení všech ze skupiny, včetně slabších žáků, kteří by jinak měli obtíže při

¹⁶⁴ V příloze pátý graf

¹⁶⁵ V příloze šestý graf

samostatné práci. Žáci se učí spolupráci ve skupině, kde má každý člen jiné možnosti zapojení do společné práce, pro vedoucího skupiny je to velká výzva získat od svých členů maximum výkonu. Je to neocenitelná průprava pro život, kdy většina z nás více či méně spolupracuje s řadou lidí na různých pozicích, ať už nadřízenými, nebo podřízenými. Bez ohledu na naše sympatie nebo antipatie s nimi musíme dokázat vyjít a dosáhnout svého, ať už je to splnění vytyčeného cíle, dosažení zisku zakázky, získání povolení apod. Vždy budeme pracovat s lidmi a oni s námi.

V projektu se rozhodně povedla spolupráce mezi mnou jako studentem vysoké školy a základní školou, kde mi vyšli prakticky ve všem vstříc a nic nebylo neřešitelným problémem. Dalším pozitivem pro mne byla spolupráce se žáky osmé třídy, o kterých jsem sice věděl díky svému předchozímu angažmá, že jsou ochotní většinou s učitelem spolupracovat, ale obával jsem se, jak budou reagovat na tuto poměrně časově náročnou činnost ke konci roku, kdy už mají své známky uzavřené a zbytek hodin ve škole v podstatě už musí jen přečkat do prázdnin. Ti, kteří do školy chodili, byli velmi pozitivní a spolupracovali se mnou ochotně, nestalo se, že by se mne někdo ptal, proč tohle vlastně mají dělat apod. Skutečně se do práce zapojili a v rámci svých možností se snažili uspět. Vydařilo se i počasí, které v jednu chvíli vypadalo, že procházce po památkách nebude přát, což by jednu ze stěžejních částí projektové výuky velmi zkomplikovalo.

Jinak jsem nenarazil na žádný problém, který by vážněji ohrožoval celou projektovou výuku. Jedině na některé dílčí problémy, jako byla nespolehlivost počítačové techniky, když je jí nejvíce potřeba, nebo absence jedné skupiny žáků, z níž dorazil na poslední den sestavování prezentace jediný člen a před třídou přednesl společnou práci za své kolegy. Nic z toho neohrožovalo celý projekt jako takový. Proto bych jej v určité obměně a s menšími změnami použil i během své budoucí práce učitele, pokud mi to umožní podmínky ze strany vedené školy a časové okolnosti. Možností je několik, projekt lze zaměřit na domy, kde se narodili významní rodáci, nebo na vývoj určitých částí města, které prošly významnou proměnou v daném časovém období.

Závěr

Projektová výuka se zaměřením na regionální téma, jako je „moje město“, se ukázala jako úspěšná, i přes to, že praktická část projektu byla provedena na konci roku, kdy se žáci už velmi málo soustředí. I když už nemohli získat známky, které by vylepšily jejich výsledné hodnocení na vysvědčení, pracovali se zájmem na zadaném tématu. I přesto, že téma bylo pojato obecně, nevěnovalo se žádnému specifickému období v dějinách města ani osobnostem, bylo pro žáky poměrně poutavé. Zjistili, že místa, která běžně míjejí při svých cestách, skrývají mnoho zajímavých odkazů na minulost a že i zjevně staré, pro ně nezajímavé budovy při pozorování odhalují řadu informací, ať už svým vzhledem, nebo místem, kde stojí. Žáci poznali, jak byly budovy důležité, co se v nich odehrálo, proč dodnes zůstaly zachovány.

Projekt lze ale upravit a zaměřit pouze na jedno určité téma, mohou to být významné osobnosti, které se na Slánsku narodily, nebo určité časové období (průmyslová revoluce, Belle époque, první republika, období socialismu...), přičemž by se dalo přímo zaměřit na znaky dané doby, jak proměnila v tomto čase tvář města a jeho společnost, co se dochovalo do dnešních dnů a proč. Město a s ním celé Slánsko zažilo všechny významné události, kterými naše země prošla. Každá z nich se na tváři města nebo jeho okolí určitým způsobem podepsala nebo po sobě zanechala pověst, často vyprávějící o osudech místních lidí. Jedním takovým projektem, který probíhal celoročně a zaměřil se na židovskou komunitu na Slánsku, je „*Slánští Zmizelí sousedé*“.¹⁶⁶ Práce s pamětníky byla pro žáky velmi přínosná. Na besedu přímo do školy dokonce z různých částí republiky přijeli někteří svědci oněch neslavných událostí a i přes svůj pokročilý věk předali žákům neocenitelným způsobem své vzpomínky a autentické zážitky, které s tím, jak odchází pamětníci, opouští paměť společnosti. Zároveň se žáci podívali na místa, která nejsou běžně přístupná, jako je židovský hřbitov ve Slaném. Výsledkem byla dokonce tištěná publikace, kterou bylo možné zakoupit v roce 2016.

¹⁶⁶ Stránky o celém projektu naleznete na <https://3-zsslanstizmizelisousede.webnode.cz/>

Kvůli současnému politickému i společenskému tlaku na výraznou proměnu našeho školství, na kterou podle části odborné veřejnosti ale chybí peníze, bude projektová výuka hrát v rozvoji kompetencí žáků významnější roli než doposud. Díky ní lze v rámci projektů, ať už je bude dělat jednotlivec, nebo skupina žáků, velmi dobře rozvíjet jejich kompetence k učení, kdy žák:

- *„vybírání a využívání pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie, plánování, organizování a řízení vlastní učení, projevení ochoty věnovat se dalšímu studiu a celoživotnímu učení,*
- *vyhledávání a třídění informací a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě,*
- *operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislosti, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy,*
- *samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti,*
- *poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, posoudí vlastní pokrok a určí překážky či problémy bránící učení, naplánuje si, jakým způsobem by mohl své učení zdokonalit, kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich.“¹⁶⁷*

V komunikativních kompetencích je prvotním zájmem rozvoj schopnosti žáka bez problémů komunikovat jak s lidmi, tak s institucemi. Proto je považujeme za úspěšně rozvinuté, když žák správně:

- *„formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu,*
- *naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje,*

¹⁶⁷ VÝZKUMNÝ PEDAGOGICKÝ ÚSTAV. Klíčové kompetence v základním vzdělávání *Msm.cz* [online]. ©2019 [cit. 2018-11-25]. Dostupné z: <http://www.msm.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/klicove-kompetence>

- *rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění,*
- *využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem,*
- *využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi. “¹⁶⁸*

V kategorii žákovských kompetencí by žák měl být schopen dokázat řešit problémy, se kterými se setká, ať už při studiu, nebo v životě. Proto:

- *„vnímá nejrůznější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností,*
- *vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému,*
- *samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy,*
- *ověřuje prakticky správnost řešení problémů a osvědčené postupy aplikuje při řešení obdobných nebo nových problémových situací, sleduje vlastní pokrok při zdolávání problémů,*
- *kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí. “¹⁶⁹*

Tyto kompetence je třeba efektivně začlenit do výuky, aby se z žáka na konci vzdělávacího procesu stala plně rozvinutá osobnost, schopná se dobře začlenit do společnosti a být pro ni

¹⁶⁸ VÝZKUMNÝ PEDAGOGICKÝ ÚSTAV. Klíčové kompetence základním vzdělávání *Msm.cz* [online]. ©2019 [cit. 2018-11-25]. Dostupné z: <http://www.msm.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/klicove-kompetence>

¹⁶⁹ VÝZKUMNÝ PEDAGOGICKÝ ÚSTAV. Klíčové kompetence základním vzdělávání *Msm.cz* [online]. ©2019 [cit. 2018-11-25]. Dostupné z: <http://www.msm.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/klicove-kompetence>

přínosem. Projektová výuka je k tomuto rozvoji ideální. Kromě kompetencí si z projektové výuky žáci odnesou poznatky z historie oblasti, kde žijí. Poznají tak místní pamětihodnosti, ke kterým budou mít možnost si vybudovat určitý kladný vztah, což je dobrý způsob, jak preventivně omezit vandalismus mládeže na veřejném majetku. Zároveň tak lze oživit povědomí o regionální historii. Je až překvapivé, kolik si toho rodiny, které v daném místě žijí po generace, pamatují, ale dnes už své vzpomínky na minulá období vůbec nepředávají (a pokud ano, tak velmi omezeně) současné mladé generaci, která tak ztrácí vazbu se svým okolím. Přitom dnes, díky rozvoji moderních technologií, je předávání odkazu minulosti současné generaci důležitější než kdy dříve. Kvůli ohromnému množství sdílených dat po internetu a rozvoji sociálních sítí se v mladé generaci postupně vytrácí fyzická komunikace. Čím více člověk žije virtuálním životem s čím dál nižším fyzickým kontaktem s lidmi, tím má slabší sociální vazby nejen mezi „živými“ vrstevníky, ale také ke společnosti, v níž žije, ke kraji, kde pobývá, i ke svému národu a zemi, z níž pochází. Ve světě, který se čím dál více propojuje, sílí snahy o postupné propojení lidí ekonomicky, politicky i kulturně. Tento trend paradoxně vyvolává opačné snahy o zachování regionální kultury a tradic spojených s národností. Projektová výuka může dopomoci k posílení národního vědomí mladých občanů, lepší pochopení vazby jejich regionu nebo jejich rodiny na svět. Stejně tak lze ale podle tématu rozvíjet i opačnou stránku, mezinárodní propojení regionu se světem. Je velmi důležité, jaké téma učitel vybere a jaké cíle si stanoví na samotném začátku takového projektu.

Seznam použitých informačních zdrojů

Knižní zdroje

BURSÍKOVÁ, L. a P. MARTINOVSKÝ. *Metodické a didaktické inspirace, Mezipředmětové vztahy v dějepise*. Praha: ASUD, 2010. ISBN 978-80-903419-4-4-.

ČAPEK, V. a kol: *Didaktika dějepisu I*. SPN. Praha 1985.

DOBNER, L. a K. VIDIMSKÝ. *Divadlo a divadelnictví v královském městě Slaném*. Slaný: Městský úřad Slaný a společnost OSCAR CZ, 2002. ISBN 80-238-9769-1.

DOBNER, L. *Slaný: kapitoly z historie královského města*. Slaný: nákladem JUDr. Jiřího Linkeho vydal Roman Kabátek, 2016. ISBN 978-80-270-0639-7.

DVOŘÁČEK, J. *Základy pedagogiky*. Praha: Oeconomica, 2014. ISBN 9788024520148.

FIALA, V. *Slaný v letech 1618-1632, město za třicetileté války*. In: *Rozpravy Královské české společnosti nauk, třída filosofická, historická, jazykozpytná*. 1925, roč. 8, č. 1, s. 74 – 83.

HAVLŮJOVÁ, H. a J. NAJBERT. *Paměť a projektové vyučování v dějepise*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 9788087912126.

HAVLŮJOVÁ, H. a kol. *Památky nás baví: katalog výstavy k projektu Vzdělávací role Národního památkového ústavu: Edukace jako klíčový nástroj zkvalitnění péče o kulturní dědictví ČR*. Praha: Národní památkový ústav, 2014. ISBN 9788090563117.

HORŇÁK, I. *Piaristé ve Slaném 1658–2008*. Slaný: Tisk Kočka, 2008. ISBN 978-80-254-3679-0.

HUŠÁKOVÁ, I. a V. PŘIBYL. *Zmizelé Čechy Slaný*. Praha: Paseka, 2011. ISBN 978-80-7432-112-2.

JULÍNEK, S. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2008. ISBN 80 210 3495 5.

KAZDA, K. *Slaný po stránce historické*. Slaný: nákladem knihkupce Františka Holuba, 1920.

KOCH, W. *Evropská architektura: encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*. Praha: Euromedia Group, 2012. ISBN 978-80-242-3657-5.

- KŘESADLO, K. *Kniha o Slaném*. Slaně: ??, 1994.
- KUCHYŇKA, Z. a L. DOBNER. *Historie a současnost podnikání na Kladensku a Slánsku*. Žehušice: Městské knihy, 2005. ISBN 80-86699-25-0.
- KUCHYŇKA, Z. *Slaný – české město ve středověku: sborník příspěvků z kolokvia k 700. výročí královského města Slaného*. Kladno: okresní úřad Kladno, 1997. ISBN 8023813447.
- LABISCHOVÁ, D. a B. GRACOVÁ. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 9788073685843.
- LACINA, J. *Paměti královského města slaného*. Slaný: nákladem knihkupectví Josefa Vokouna, 1885.
- MÄRC, J. a H. LENCOVÁ. *Brána školního dějepisu otevřená: (možnosti výuky mimo školu)*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2012. ISBN 9788074144516.
- MARTINOVSKÝ, P. *Metodické a didaktice inspirace, první světová válka*. Praha: ASUD, 2014. ISBN 978-80-903419-8-2.
- MOUCHA, V. *Kniha o Slaném*. Slaný: Městský úřad, 1994.
- PARKAN, F. *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví: metodická příručka*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008. ISBN 978-80-7290-287-3.
- PELIKÁN, F. a J. DOMKÁŘ. *Kralupy nad Vltavou – Slaný: města čilého průmyslu*. Brno: Národohospodářská propagace, 1947.
- SEMOTANOVÁ, E. a kol. *Slaný*. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 1998. ISBN 80-85268-80-9.
- Slaný. České město ve středověku*. Sborník příspěvků kolokvia k 700. výročí královského města Slaného. Kladno: Okresní úřad Kladno, 1997.
- SPÁČAL, M. *Daltonský plán vzdělávání žáků*. Brno, 2016. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra fyziky, chemie a odborného vzdělávání. Vedoucí práce Pavel Pecina.
- VANĚK, M., P. MŮCKE, P. a H. PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: ÚSD AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1.

VIK, K. *Ročenka 1938: pohledy do kulturních dějin Slaného a Slánska*. Slaný: Městská spořitelna, 1938.

VÍŠEK, Z. *Návštěva panovníků prezidentů ve Slaném a na Slánsku*. Slaný: Městský úřad, Společnost pro ochranu kulturního dědictví PATRIA, Vlastivědné muzeum. ISBN 978-80-239-8961-8.

Internetové zdroje

ČTK. Zhruba pětina Čechů neví, že v roce 1918 vzniklo Československo. *Ceskenoviny.cz* [online]. ©2018 [cit. 2018-05-20]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/zhruba-petina-cechu-nevi-ze-v-roce-1918-vzniklo-ceskoslovensko/1645954>

DATABÁZE VÝZNAMNÝCH GEOLOGICKÝCH LOKALIT. Slánská hora. *Lokality.geology.cz* [online]. ©2018 [cit. 2018-11-20]. Dostupné z: <http://lokality.geology.cz/2503>

EDUIN. Česká pozice: Náš vzdělávací systém v mnohém připomíná školní dril 19. století. *Eduin.cz* [online]. ©2019 [cit. 2018-11-13]. Dostupné z: <https://www.eduin.cz/clanky/ceska-pozice-nas-vzdelavaci-system-v-mnohem-pripomina-skolni-dril-19-stoleti/>

EVJÁKOVÁ, R. Waldorfská škola jako cesta dětí ke svobodným bytostem. *Zkola.cz* [online]. ©2018 [cit. 2018-11-20]. Dostupné z: <https://www.zkola.cz/rodice/vybirameskolu/alternativni-vzdelavani/Stranky/Waldorfska-skola-jako-cesta-deti-ke-svobodnym-bytostem.aspx>

IDEA. Nízké platy učitelů. *Idea.cerge-ei.cz* [online]. ©2019 [cit. 2018-05-20]. Dostupné z: <https://idea.cerge-ei.cz/platy-ucitelu>

IDNES. Česko přivítalo prezidenty jako za starých časů. *Zpravy.idnes.cz* [online]. ©2006 [cit. 2018-05-20]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/cesko-privitalo-prezidenty-jako-za-starých-casů-fu4-/domaci.aspx?c=A060915_074658_domaci_tha

MALODOLY. Studeněves. *Malodoly.netstranky.cz* [online]. ©2019 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://malodoly.netstranky.cz/studneves.html>

MAZÁČOVÁ, N. Možnosti a meze projektové výuky v současné škole. *Clanky.rvp.cz* [online]. ©2007 [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/1288/moznosti-a-meze-projektove-vyuky-v-soucasne-skole.html/>

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. Památkový katalog. *Pamatkovykatalog.cz* [online]. ©2018 [cit. 2019-01-25]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/?element=14537596&sequence=41&mode=fulltext®ion%5B0%5D=St%C5%99edo%C4%8Desk%C3%BD+kraj&county%5B0%5D=Kladno&municipality%5B0%5D=Slan%C3%BD&page=2&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>

REDAKCE KLADENSKÉ LISTY. Slánský městský úřad už pomalu prokukuje novotou. *Kladenskelisty.cz* [online]. ©2018 [cit. 2018-11-25]. Dostupné z: <https://kladenskelisty.cz/174707/slansky-mestsky-urad-uz-pomalu-prokukuje-novotou/>

VÝZKUMNÝ PEDAGOGICKÝ ÚSTAV. Klíčové kompetence v základním vzdělávání *Msmt.cz* [online]. ©2019 [cit. 2018-11-25]. Dostupné z: [/http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/klicove-kompetence](http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/klicove-kompetence)

WIKIPEDIE. Antroposofie. *Wikipedia.org* [online]. ©2018 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Antroposofie>

WIKIPEDIE. Online hra. *Wikipedia.org* [online]. ©2017 [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Online_hra

WIKIPEDIE. Visegrádská skupina. *Wikipedia.org* [online]. ©2019 [cit. 2018-05-20]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Visegrádská_skupina

Seznam příloh

Příloha 1 – Mapa	87
Příloha 2 – Prezentace	88
Příloha 3 – Dotazník.....	104
Příloha 4 – Grafy	105

Přílohy

Příloha 1 – Mapa

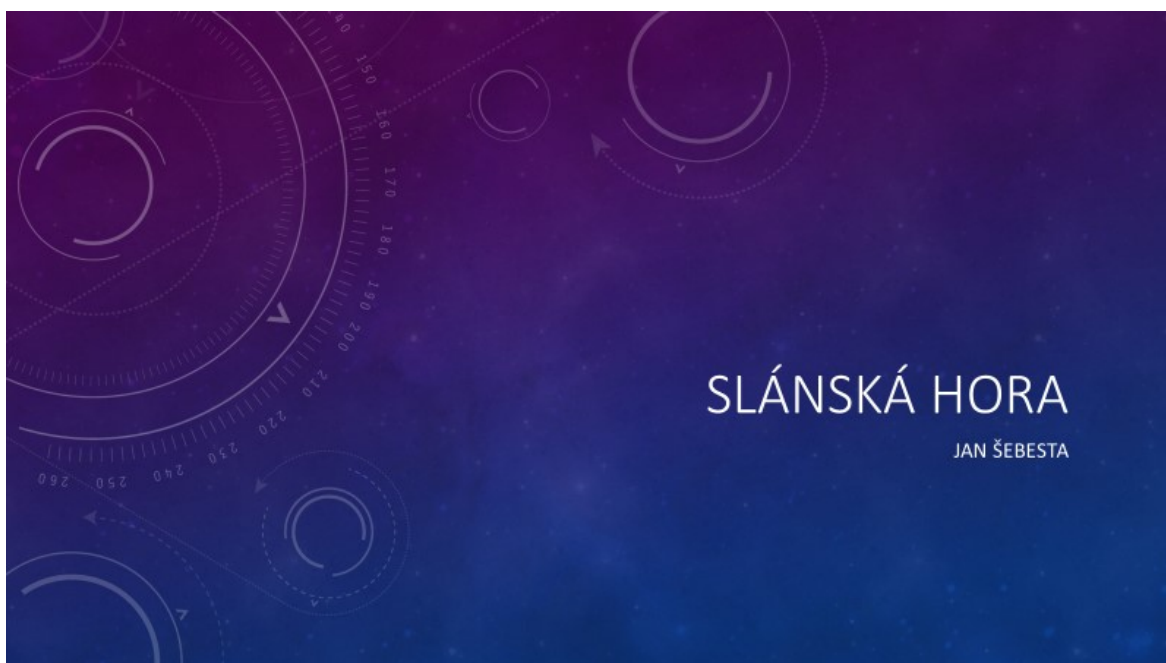
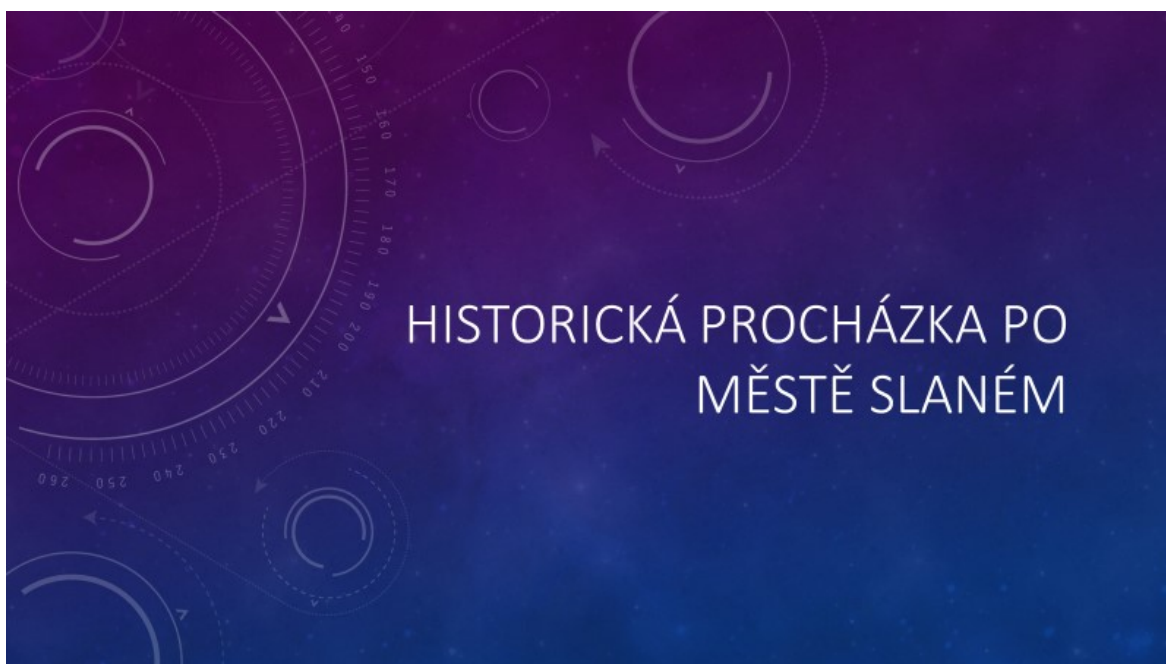

Mapa č. 1 – body označují místa jednotlivých zastávek ve městě a Slánskou horu.

www.mapy.cz [online]. ©2007 [cit. 2018-5-12].

Příloha 2 – Prezentace

Výsledná podoba prezentace žáků.

- Pochází z třetihor což je 66 milionů let před našim letopočtem
- Výška – 333 m. n. m.
- Na hoře se nacházejí tři kříže z r. 1662 – symbolizují utrpení místních obyvatel
- Těžba – čediče
- Slaný pramen na severozápadním úpatí hory
- Už sůl neobsahuje
- Zabírá cca 2.23 ha půdy
- Nachází se tam puklinová jeskyně
- Žijí tam skalní živočichové ptáci
- Dříve se tam pěstovalo víno

INFORMACE

KOSTEL SV. GOTHARDA

KAREL KLEMP
VOJTA RYŠLAVÝ

Církev- Římskokatolická
Stavební sloh- Gotika
Typ stavby- Bazilika
Výstavba- 1370-1520 a stojí dodnes
Umístění oltáře- východ
Stavební materiál- pískovec a opuka

- Kostel sv. Gotharda byl založen v průběhu 12. století benediktinskými mnichy z ostrovského kláštera, kteří v této době založili exposituru pro správu majetku v okolí
- Patrocinium kostela ke sv. Gothardu měl blízký vztah vycházející z historických vazeb na mateřský klášter v Niederaltaichu kde světec působil jako opat
- Přesnější datační určení fundace kostela v rámci 12. století tedy zatím není možné. s jistou určitostí lze naopak konstatovat že ještě před koncem 12 století vznikala na místě dnešního chrámu románská trojdílná bazilika v této podobě kostel slouž po celé 13 století

- Dnešní podobu kostela ovlivnila přístavba Barokní kruchty, nové schodiště do krovu při západním průčelí a také opravy v poslední třetině 19 století

- **VÝZDOBA KOSTELA**

- Barokní výzdoba, starší součásti mobiliáře, západní vstup dochované dřevěné dveře, Cínová křtitelnice, třemi zvony Gothard (1494) Vojtěch (1508) Erasmus (1545) původní von Dominik byl během 2 světové přelit a později během války zrekvírován, barokní oltáře

ZVONY KOSTELA

- 1 Zvon Gothard, průměr 146cm hmotnost 2600 kg
- 2 zvon Vojtěch, průměr 115 cm hmotnost 1000kg
- 3 zvon Erasmus (umíráček), průměr 50 cm hmotnost 80 kg
- 4 zvon Sanktusník, původně zavěšen v sanktusníku kostela je ocelový a byl odlit v Ostravě

STARÁ RADNICE

VÁCLAV BRŮŽEK, DANIEL KUBEŠ, TOMÁŠ PRIBULA

Informace

Byla postavena roku 1358 a přestavěna roku 1796

Postavila se v gotice ale byla přestavěna do nové renesance

Nachází se na Masarykově náměstí

Budova sloužila jako radnice ale teď slouží jako policejní stanice

Historie budovy

Budova radnice stojí na místě původního středověkého měšťanského domu, který pro tento účel městu věnoval císař Karel IV. 23. června 1378.

V roce 1751 nechal hrabě Michal z Martinic postavit na místě původní budovy novou radnici, která 2. srpna 1795 vyhořela. O rok později město postavilo novou radnici a v roce 1797 nechali pozlatit hvězdu i slunce, které poškodil požár.

Popis budovy

Radnice je dvoupatrová, druhé patro začíná v úrovni okapů dvoupatrové budovy radnice a střechy vedlejšího domu.

má výšku 43 metrů. Její střecha je cibulová, osmihranná, pobitá měděným plechem.

Je zakončena makovicí s hvězdou. Na všech stranách věže jsou ciferníky hodin.

Zajímavosti

Hvězda je symbolika která sahá až do dob husitské revoluce v níž se Slaný, spolu s dalšími městy severozápadních Čech prohusitsky angažovalo.

Před budovou radnice byly umístěny tzv. "znaky spravedlnosti", které čítaly trdlici, koš a kruh s řetězi.

KAŠNA ČTYŘ PREZIDENTŮ

KAROLÍNA A KRISTÝNA KUČAŘOVI, MARTINA BERNARDOVÁ

INFO

- Původní kruhová renesanční kašna z roku 1529 byla přestavěna v 16. stol.
- Nová kašna byla postavena roku 1825 a do dnešní podoby upravena v roce 1873
- Autorem byl slánský sochař Wurzel

- Kašna byla restaurována v roce 2006, při příležitosti návštěvy čtyř prezidentů visegrádské čtyřky = prezidenti ze čtyř zemí: **Česko**- Václav Klaus
 - Polsko**- Lech Kaczyński
 - Maďarsko**- László Sólyom
 - Slovensko**- Ivan Gašparovič
- Kašna stojí na Masarykově náměstí, je zdobena lvími hlavami a na každém rohu je deska se jménem prezidentů

OBRÁZKY

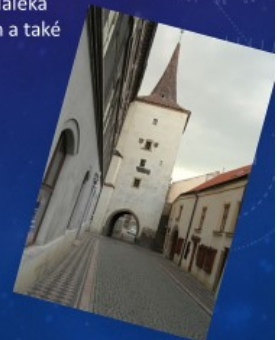

VELVARSKÁ BRÁNA

MATĚJ TYLE
MICHAL MAKARA

INFORMACE

- Není známo kdy byla postavena, ale první písemné záznamy pochází z roku 1443
 - Postavena za konšelů Václava Noviny a Aleše Krejčího
- V době vlády Jiřího z Poděbrad byla opravována a dostala označení „Nová brána“. Na její jižní zdi se z této doby dochoval letopočet 1461.
- Během 16. století bránu vícekrát poškodily požáry města. V roce 1795 vyhořela mimo jiné nedaleká radnice, z níž byl poté na bránu přenesen zvon z roku 1514. Byl používán při zvonění na poplach a také odsouzencům, kteří byli bránou odváděni na popraviště.

- Brána postupně ztrácela význam pro obranu města. V souvislosti s tím bylo v letech 1823 až 1824 zbořeno při výstavbě silnice do Litoměřic předbrání a podobný osud málem potkal i samotnou bránu. K tomu však nakonec nedošlo místo toho byla naopak roku 1868 opravena. Na vrchol střechy byl umístěn měděný kohout kterého zde lze spatřit doposud.
- Celková výška brány je 38 metrů, půdorys měří asi 9 x 8 metrů. Nad průjezdem na severní straně je umístěn vytesaný městský znak a znaky šesti městských cechů (Tkalcovský, Primkarský, Blíže neidentifikovatelný, Sladkovnický, Postřiháčský, Hrnčířský, Kolářský). Na mnoha kamenech jsou dobře patrné původní kamenické značky. V prostorách brány je umístěno muzeum historie města a jeho opevnění.

PIARISTICKÁ KOLEJ

IVETA BONGOVÁ, KARLA HERALOVÁ

HISTORIE

- Slánské muzeum bývalo dříve církevní škola piaristického řádu
- Byla založena 1. července 1658 Bernardem Ignácem Bořitou z Martinic a byla dostavěna 1660
- Součástí budovy je kaple Zasnoubení Panny Marie
- Roku 1939 se gymnázium přestěhovalo do nové budovy

SOUČASNOST

- Dnes se budova využívá jako muzeum, knihovna a kino
- V kapli se konají koncerty
- Knihovna a muzeum výstavy

Foto: c Pavel Vychodil

ZAJÍMAVOST

- Když Bernard I. z Martinic zemřel, jeho srdce bylo rozděleno na tři části a jedna z nich byla uložena v hrobce pod kaplí, kterou objevili archeologové

OBRÁZKY

SLÁNSKÉ DIVADLO

JOHANA VODŇANSKÁ, KLÁRA TROJANOVÁ, KRIŠTOF DRAGOUN

INFORMACE

- V sobotu 24. června 1882 byl slavnostně položen základní kámen nové slánské divadelní budovy.
- Stavba byla dokončena 15. prosince 1883.
- Nachází se ve sláném Wilsonova ulice
- Renesanční sloh
- budova slouží jako městské divadlo, dlouhá léta spolupracuje s českou televizí, novou i primou
- **Stavitelem slánského divadla byl František Štech**
- Není snad herce, zpěváka či umělce, který by ve Slánském divadle neúčinkoval.

HISTORIE BUDOVY

- Stavební parcelu vlastnil od roku 1881 Akciový spolek pro vystavění a vydržování divadelního domu.
- Žádost o stavební povolení byla zahájena v roce 1882
- v roce 1881 proběhla soutěž architektů
- Hlavní průčelí budovy bylo situováno do Wilsonovy ulice.
- Vítězný projekt - Jindřicha Fialky . Je to opět renesanční motiv, který nacházíme v zásadách renesančních architektů,
- **Stavitelem slánského divadla byl František Štech.**

POPIS BUDOVY

- Na hlavním průčelí se v přízemí uplatňuje rustika
- v patře mohutné iónské sloupy, které předstupují před stěnu, která je prolamována půlkruhovými okny
- Je to opět renesanční motiv, jakým byl *Andrea*

Příloha 3 – Dotazník

Vstupní dotazník pro žáky

Historická procházka po městě Slaný

Třída:

Pohlaví:

1) Co se ti vybaví, když se řekne moje město?

Dopsat tam ať to popíšu několika slovy, nebo jaká hesla se jim vybaví

2) Jaký je tvůj vztah k městu Slaný?

3) Bydlíš přímo ve městě, nebo mimo něj?

4) Jaké zajímavé památky ve městě znáš?

Lze tu vypsát, co by mohly zaškrtnout, že jim přijde zajímavé

5) Jsou v centru města nějaká místa, která neznáš a chtěl/a by ses o nich dozvědět více?

Ve městě je řada zajímavých míst dýchajících historií (vypsát), přidal bys nim ještě nějaké jiné podle tebe zajímavé?

Výstupní dotazník pro žáky

Historická procházka po městě Slaný

Třída:

Pohlaví:

1) Narazili jste při skupinové práci na nějaké nečekané problémy?

Popište problémy, které jste řešili ve vaší skupině.

2) Byla pro tebe tato práce přínosná? Pokud ano, čím?

Napiš, čím byla pro tebe tato práce přínosná.

3) Co se ti na práci líbilo?

Co ti přišlo zajímavé?

4) Co se ti na práci zdálo špatně?

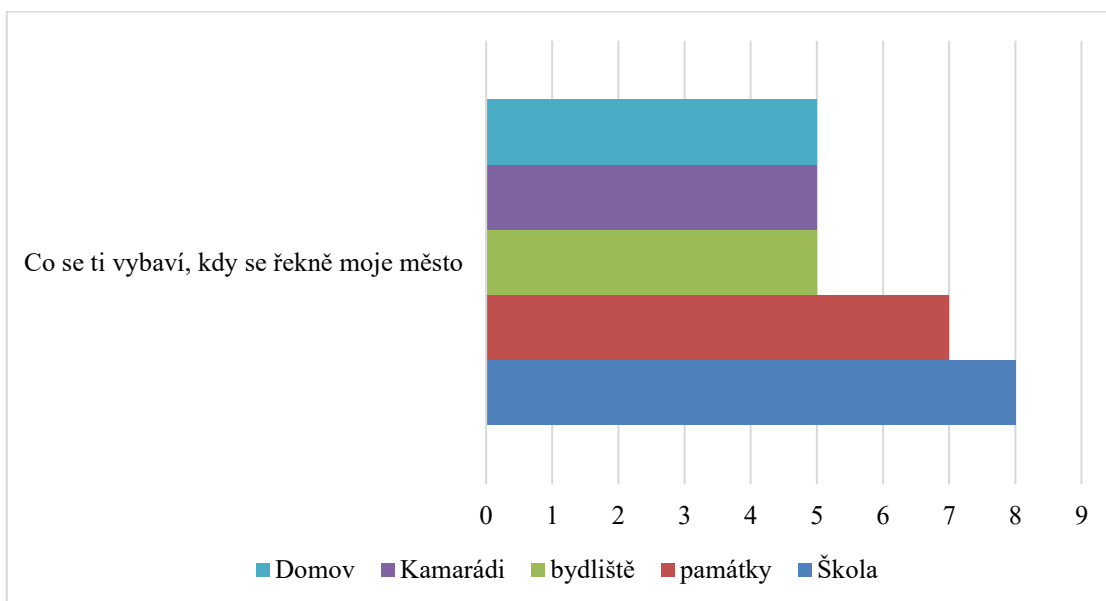
Co se mi nedařilo/nepodařilo?

5) Co bys na tomto typu práce doporučoval/a do budoucna změnit?

Napiš, v čem vidíš výhody skupinové práce při výuce.

Příloha 4 – Grafy

Grafické znázornění odpovědí žáků ve vstupním dotazníku.

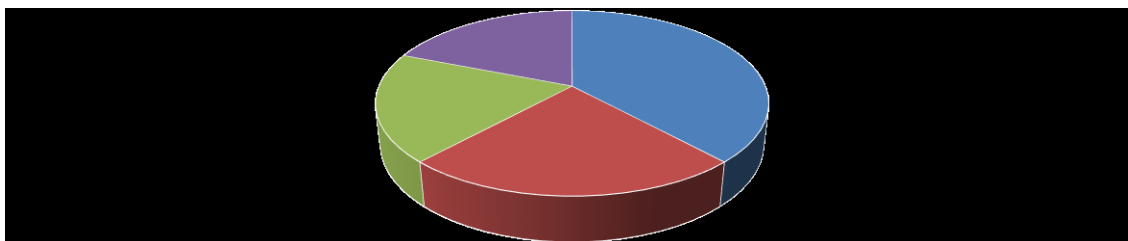

Památky, které přišly žákům zajímavé

- Velvarská brána
- městské divadlo
- stará radnice
- kostel sv. Gotharda
- kašna čtyř prezidentů
- vlastivědné muzeum

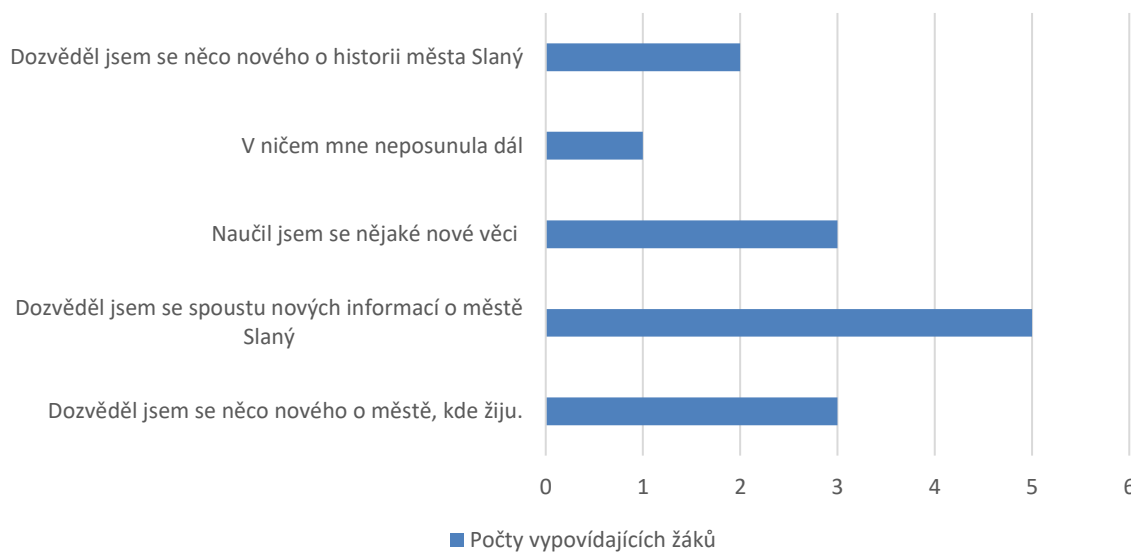
Ve městě je řada zajímavých míst dýchajících historií, napsal bys takové, které je podle tebe zajímavé?

- Velvarská brána
- Městské divadlo, kostel sv. Gotharda
- Vlastivědné muzeum
- Návrhy nezmíněných míst

Grafické znázornění odpovědí žáků z výstupního dotazníku.

V čem byla pro tebe tato práce přínosná?

Co ti přišlo na práci zajímavé?

- Že jsme se šli na památky podívat a mohli se projít po městě
- Nic
- Dozvěděl jsem se mnoho věcí, které jsem nevěděl
- Pan učitel vše věděl
- Jiná odpověď

V čem vidíš výhody skupinové práce ve výuce

